

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Mehmet AZİMLİ

Farklı Okumak

Hüseyin & Yezit

ANKARA OKULU

Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ

1968 yılında Sille'de (Konya) doğdu. İlköğrenimini Sille İlkokulu'nda, ortaöğrenimini Konya İHL'de tamamladı. 1991'de Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1991-1998 yılları arasında Ordu-Ulubey İHL'de ve Konya-Karapınar İHL'de çalıştı. Selçuk Üniversitesi'nde 1994'te yüksek lisansını, 1999'da doktorasını tamamladı. 1998-2012 yılları arası Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslam Tarihi Anabilim dalında çalıştı. 2005 yılında doçent oldu. Yazdığı eserler yüzünden geciktirilen profesörlük unvanını 2013 yılında Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde aldı. Azimli, üç çocuk sahibi olup Arapça ve İngilizce bilmektedir.

Yayınlanan yüzden fazla makale ve uluslararası sempozyum bildirisi bulunmaktadır. 100 kitaptan oluşacak olan "İslam Klasikleri" adlı serinin 32 kitabını, 100 kitaptan oluşacak olan "Oryantalist klasikleri" serisinin 17 kitabını, 9 kitaptan oluşan "İslam Medeniyetinde Bilim Öncüleri" başlıklı serinin tamamını, 5 kitaptan oluşacak olan "Müslümanların Engizisyonu" serisinin 3 kitabını neşretmiştir.

Basılan eserleri şunlardır:

1. *Cahiliyye'yi Farklı Okumak*, Ankara, 2020 (7. baskı).
2. *Siyeri Farklı Okumak*, Ankara 2019 (12. baskı).
3. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-1, Hz. Ebu Bekir*, Ankara 2020 (7. baskı).
4. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-2, Hz. Ömer*, Ankara 2019 (7. baskı).
5. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-3, Hz. Osman*, Ankara 2019 (6. baskı).
6. *Dört Halifeyi Farklı Okumak-4, Hz. Ali*, Ankara 2020 (7. baskı).
7. *Farklı Okumak-Hasan&Muaviye*, Ankara 2020 (2. baskı).
8. *Tarih Okumaları*, Ankara 2018 (3. baskı).
9. *Siyer Okumaları*, Ankara 2019 (2. baskı).
10. *Farklı Okumalar*, Ankara 2018.
11. *Halifelik Tarihine Giriş*, Konya 2014 (5. baskı).
12. *Hz. Ali Nesli'nin İsyanları*, Konya 2013 (5. baskı).
13. *Babek-Bir Direnişçi*, Konya 2013 (3. baskı).
14. *Son Müderris, "Musa Kazım Efendi"*, Konya 2013 (2. baskı).
15. *Hz. Safvan b. Muattal*, İstanbul 2015 (3. baskı).
16. *Dişarbakır ve Çevresinin Müslümanlaşma Süreci*, Konya 2010.
17. *Benim Gözümle -Coğrafyalar-1*, İstanbul 2015 (2. baskı).
18. *Benim Gözümle -Coğrafyalar-2*, İstanbul 2020.
19. *Siyer*, Ankara 2019 (2. baskı).
20. *İslam Tarihi-2*, (Editör), Ankara 2019 (3. baskı).
21. *İslam Medeniyeti Tarihi*, (Editör), Ankara 2019 (2. baskı).
22. *Müslümanların Engizisyonu-1*, (Editör), İstanbul 2019 (4. baskı).
23. *Müslümanların Engizisyonu-2*, (Editör), İstanbul 2020 (2. baskı).
24. *Zirveden Dramatik Sona Müslüman Sultanlar*, (Editör), İstanbul 2020.

email: mehmetazimli@hotmail.com

Ankara Okulu Yayınları: 374

© Ankara Okulu Basım Yay. San. Tic. Ltd. Şti.

Dizgi ve kapak: Ankara Dizgi Evi

Baskı, cilt, kapak baskısı: TDV Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

Birinci baskı: Eylül 2021

ISBN: 978-625-7387-15-6

Ankara Okulu Yayınları

Şehit Mehmet Baydar Sokak 2/A Maltepe/Ankara

Tel: (0312) 341 06 90 GSM: 0542 382 74 12

web: www.ankaraokulu.net

e-mail: ankaraokulu@ankaraokulu.net

ankaraokuluyayinlari@gmail.com

Farklı Okumak

Hüseyin&Yezit

Mehmet AZİMLİ

Ankara Okulu Yayınları
Ankara 2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	9
I. BÖLÜM	
HÜSEYİN VE YEZİT	13
Hüseyin b. Ali	13
Hz. Peygamber Dönemi	14
Torun Sevgisi	15
Siyasi Uydurmalar	16
Dört Halife Dönemi	17
Muaviye Dönemi	18
Yezit b. Muaviye	24
Veliahtlık	34
İstanbul Seferi	35
Hac Emirliği	37
Sürecin Başlaması	37
İkna ve Baskı	38
II. BÖLÜM	
KERBELA	45
Yezit'e Biat	46
Sahabenin Tavrı	49
Muhammed b. Hanefiyye (Kardeşi)	49
İbn Abbas (Amcaoğlu)	51
Abdullah b. Cafer (Amcatorunu)	54
Abdullah b. Ömer	55
Ebu Said el-Hudri	57
Abdullah b. Muti	57
Ömer b. Abdurrahman	58
Ahnef b. Kays	60
İbn Ayyaş	60
Diğer Şahıslar	61
İbn Zübeyir'in Tavrı	62
Yola Çıkış	66
Müslim Kufe'de	68
Ubeydullah b. Ziyad	71
Müzakereler	72
Çatışmalar	76
Başı	77

Kerbela İstismarı	78
Kerbela Güzellemeleri	81
Yezit'in Suçu	86
Bir Alıntı.....	92

III. BÖLÜM

KERBELA SONRASI	95
Medine Ayaklanması.....	96
Harre Ordusu	100
Harre Abartıları	103
Tecavüzler	107
Bir Alıntı.....	108
İbn Zübeyir	109
Kabe'yi Kim Yaktı?.....	113
Tevvabun	115
Muhtar es-Sekafi	117
Zeyd b. Ali	121

BİBLİYOGRAFYA	123
----------------------------	-----

DİZİN	127
--------------------	-----

ÖNSÖZ

Bu kitapta dünya tarihinin belki de en şanssız iki insanından bahsetmeye çalışacağız. Onların hayat hikâyesini okuyunca ve günümüze kadar yansıyan olumsuz etkilerini görünce insanın, “keşke Hüseyin ve Yezit hiç yaşamasaydı” diyesi geliyor. Günümüzde Suriye’de Sünni köylerinde “ya Hüseyin” diye naralar atarak Sünni Müslüman kadınlara tecavüz edilirken, “Yezit” suçlamasıyla erkekler vahşice boğazlanırken, bu eylemler hangi din, vicdan ve insanlıkla izah edilebilir? Tarih boyunca Kerbela hadisesinin intikamı adına olaydan yüzlerce yıl sonra yaşamış yüz binlerin masum kanının dökülmesi ne ile izah edilebilir?

Doğru bulduğu değerler uğrunda savaşıp ölen Hz. Hüseyin için bu kadar kıyametin koparılması, kesinlikle dinî ve insani değil, net bir şekilde siyasadır. Son 30 yılda Irak’ta ve son 10 yılda Suriye’de iki milyon insan katledilirken ağıt yakmayan insanların, 70 kişilik Hz. Hüseyin ve akrabalarının şehit olması üzerinden bunu dillendirip bu davayı devam ettirmeleri kesinlikle dinî olamaz veya en iyimser ifadeyle; bu din ise bunun adı “İslam” olamaz.

Bu işin ilk intikam eylemlerinden birini İbn Sad şöyle aktarır: “Hüseyin’in başına gelenler sebebiyle öldürülen ilk kişi Ömer b. Sad idi. Onu ve iki oğlunu gördüm; boyunları vurulmuş, tahtanın üzerine konmuş ve ateşe verilmişlerdi.”¹ Ömer b. Sad’a ceza verilmesini belki anlayabiliriz. Peki, çocuklarının ne suçu olabilir? Ayrıca ateşte insan yakmak hangi dinin gereğidir?

Bu çalışmamızda da bir önceki kitabımız olan *Hasan ve Muaviye*'de olduğu gibi tarihin fotoğrafını çekmek istiyoruz. Hz. Hüseyin ve onun mücadele ettiği Yezit b. Muaviye'yi inceleme altına almak, tarafgir söylemler üzerine oturan anlatımları bir kenara atıp, tarihin bu dönemini olduğu gibi yansıtmak istiyoruz. Bunu yaparken tamamen objektif ve akademik anlamda doğruları anlatma çabası içinde olacağız. Popülist söylemler ile ilme katkısı olmayan tarafgir tavırlara ise itibar etmeyeceğiz.

Şunu da hemen ifade edeyim: Sünni bir gelenekten gelmememe rağmen, şu ana kadar yazdığım kitaplardan dolayı Sünni dünyadan çokça saldırılara maruz kaldım. Bu sefer ise Şii dünyadan her türlü hamlenin gelebileceğini tahmin ediyorum. Ancak ne olursa olsun ilmin ahlakı; gerçekleri ne pahasına olursa olsun ortaya koymaktır. Varsa bir yanlışım bunu suhuletle anlatacaklara müteşekkik olurum. Ancak ilim dünyasında dahi bunları bulabilmenin çok zor olduğunu da tecrübemle biliyorum. Çünkü o camianın içinde yaşıyorum.

Bu kitapla birlikte "Farklı Okuma" serimizi tamamlamış oluyoruz. Toplam 11 kitaba ulaşan bu seri ile siyer ve ilk dönem İslam tarihi hakkındaki düşüncelerim, metotum, analitik değerlendirmelerim anlaşılmıştır kanaatindeyim. Bu metotları uygulayarak diğer tarihî olaylar tahlil edilebilir.

Bu sebeple bu kitapla telif olayını da kapatıyorum ve artık "İslam Klasikleri" ve "Oryantalist Klasikleri" serilerini neşretme ile ilim hayatımı devam ettireceğimi duyurmuş olayım.

Mehmet Azimli
Çorum-2021

GİRİŞ

İslam dünyasındaki en büyük kırılmayı yaşatan kimdir diye sorulsa ilk akla gelmesi gereken kişi Hz. Hüseyin olmalıdır kanaatindeyim. Çünkü Kerbela hadisesi sonrası İslam dünyası iki ana bloka bölünmüştür. Esasen Hz. Osman döneminde başlayan bloklaşmanın Ali-Muaviye mücadelesiyle ilerlemesi, nihayet Kerbela ile birlikte kemikleşmesi ve bir daha dönülemez noktaya gelmesi gerçekleşmiştir.²

Meş'um Kerbela hadisesinden sonra sürekli bu olay üzerinden yargılamalar, hatırlatmalar veya tam tersi zulümler gerçekleşmiştir. Bu konuda yazılanlar ise çoğunlukla acıklı bir roman havasında yazılmış olup, olayın gerçekliği ve sebepleri üzerinde analitik tartışmalar yapılamamıştır. Bu biraz da Hz. Hüseyin'in taraftarı olduğu iddiasında bulunanların; çok ses çıkaran, gürültücü, dominant ve söz anlamaz üsluplarından kaynaklanmış ve insanların "Hz. Hüseyin düşmanı" olarak (Yezit) damgalanma endişesi; meselenin gereği gibi anlatılamamasına sebep olmuştur. Böylece 1400 yıldır Kerbela olayı bir ağıt ve hüznün bağlamı içerisinde dillendirilmiş, onun katledilmesine sebep olan Yezit ise lanetli varlık olarak anılagelmiştir. Hatta Anadolu'da kötü kimselere "Yezit" diye aşağılayarak hitap edilmektedir. Dahası insanlar çocuklarına çok anlamsız isimler verebilirken, hiç kimse Ebu Süfyan, Muaviye ve Yezit ismini çocuğuna ad olarak koyamamıştır.

Sünni kaynakların da aynı koroya dahil olması ve sürekli Hz. Hüseyin'in mazlumluğu ve Yezit'in zalimliği üze-

rinden yürüttükleri anlatım tarzının sebeplerinin başında, aktardıkları rivayetlerin Şii ravilerin naklettikleri aktarımlardan oluşmasıdır.³ Bu konu hakkındaki klasik dönem ve sonrasında yazılan eserler destansı bir roman havasında⁴ iken, İran devrimi sonrası yazılan akademik eserlerde bile “Hüseyinî Kıyam” ifadeleri ile olay izah edilmekte, insanlar ya Yezidi ya da Hüseyinî kıyam taraftarı olmaya âdeta zorlanmaktadır.⁵

İslam tarihinde ilk Kerbela törenleri⁶ Tevvabun hareketi tarafından başlatılmış ve bugüne kadar devam etmektedir. Konuyla ilgili ilk kitap ise Taberi'nin de ravilerinden olan Ebu Mihnef (157/773) tarafından yazılmış olup, günümüze ulaşan nüshaları arasında pek tutarlılık gözükmemektedir.⁷ Abbasi dönemi eserlerinde ise Emevi düşmanlığı revaçta olduğu için Hz. Hüseyin'in dramatik ölümü abartılarak kitaplarda yerini bulmuştur. Günün popülist söylemlerine uygun resmî tarihçilik gereği çok az nötr bilgi günümüze ulaşabilmiştir. Akabinde Şii Büveyhilerin Bağdat'a hakim olmasıyla bu durum daha da artarak devam etmiş ve kurumlaştırılmıştır. Bu yöndeki içerik aynı dönemin devleti olan Fatımilerde ise zirve yapmıştır. Meydanı Şiilere bırakmak istemeyen kimi Sünniler de benzer söylemleri dillendirdiler. Yezit'e lanet okuma ve Kerbela yası böylece Şiilerde olduğu gibi giderek Sünniler arasında da yaygınlaştı.⁸

Sonuçta Hz. Hüseyin ve Yezit konusu tarihin bir malzemesi olmaktan çıkıp siyasi ve mezhebî oluşumların kul-

3 Adnan Demircan, *Kerbela*, İstanbul, 2014, 15.

4 Hüseyin Algül, *Kerbela*, İstanbul 2009.

5 Bu konuyla ilgili detaylı bir çalışma için bkz. Adnan Demircan, *İslam Tarihinin İlk Asrında İktidar Mücadelesi*, İstanbul 2014, 259.

6 Yakubi, *Tarihu'l-Yakubi*, Beyrut 1960, II, 173.

7 Demircan'ın eser hakkındaki önemli tespitleri için bkz. *İslam Tarihinin İlk Asrında İktidar Mücadelesi*, 103.

8 Katip Çelebi, *Mizanü'l-Hak*, haz. Orhan Şaik Gökyay, İstanbul, 2008, 62.

landığı bir veri hâlinde günümüze kadar ulaşmıştır. Hâlen de bu tarz malzeme olmaya devam etmektedir. Ülkemizde iktidarlar da bu konuyu tarihe bırakmak yerine siyaset ve mezhep malzemesi olarak kullanmaktan kendini alamamıştır. Ancak her hâlükarda akl-ı selim, hakkaniyetin yanında olmaktır. Çünkü Hz. Hüseyin'i ne Sünniler öldürmüştür ne de Hz. Hüseyin Şii'dir.⁹

9 Bkz. Demircan, *Kerbela*, 62.

I. BÖLÜM

HÜSEYİN VE YEZİT

Hüseyin b. Ali

Hız. Hüseyin, Hız. Ali ile Hız. Fatıma'nın evliliğinin ikinci çocuğı olarak hicretin 4. yılında dünyaya geldi. Hız. Peygamber tarafından kulağına ezan ve kamet okundu. Hız. Fatıma, doğumunun 7. gününde Hız. Hüseyin'in saçlarını kesti, tarttı ve ağırlığınca gümüş sadaka verdi. Savaş işlerini seven Hız. Ali, Hız. Hüseyin doğunca ilk oğlu Hız. Hasan doğduğunda yaptığı gibi ona "Harb" ismini koymak istedi. Fakat Hız. Peygamber ona da ism-i tasğir (küçültme) vezninde "güzeltik" anlamına gelen "Hüseyin" ismini koydu. Hız. Hüseyin, abisi Hız. Hasan'ın tam tersine göğüsten aşağı itibariyle Hız. Peygamber'e benziyordu.¹

Şimdi şu rivayete bir göz atalım. İbn Sad'da değişik varyantlarıyla şöyle bir rivayet nakledilir: "İbn Abbas'ın eşi Ümmü'l-Fadl, "Ey Allah'ın Resulü! Rüyamda senin vücudundan bir parçanın bizim evde olduğunu gördüm." dedi. Hız. Peygamber, "Hayırlı bir rüya görmüşsün. Fatıma bir çocuk doğuracak; sen ona Kusem'in sütünü vereceksin." dedi. Hüseyin dünyaya geldi; Ümmü'l-Fadl ona süt vermeye başladı. Ümmü'l-Fadl dedi ki: "Onu Hız. Peygamber'e götürdüm; onu öpüp koklarken çocuk onun üzerine bevletti. Hız. Peygamber, "Oğlumu al; üzerime bevletti." dedi. Bunun üzerine Hüseyin'i aldım, onu çimdikledim ve "Resulullah'ın üzerine bevlettin; ona eziyet ettin ha!" dedim. Çocuk ağlamaya başladı. Bunun üzerine Resulullah (s),

“Ey Ümmü'l-Fadl! Sen benim oğlumu ağlatmakla bana eziyet ettin!” dedi ve biraz su istedi. (Başka bir rivayette; dedim ki: “Ey Allah'ın Resulü! Bir elbise giy de gömleğini bana ver; onu yıkayayım.”) Sonra suyu çocuğun bevlettiği yere serpti ve “Oğlan bevlettiği zaman su serpeceksiniz, fakat kız bevlettiği zaman yıkayacaksınız.” dedi.”²

Bu olayın kurgusu ve ilk bölümü tam bir Abbasi dönemi uydurmasına benzemektedir. Öncelikle Ümmü'l-Fadl'ın hicretin 5. yıllarında yani Hz. Hüseyin'in doğduğu yıllarda Medine'de olması mümkün değildir. Çünkü 8. yıldaki Mekke fethi sırasında kocası Abbas Müslüman olmuştur ve o tarihlerde henüz Mekke'de bulunmaktadırlar. İşin en ilginç tarafı ise bu siyasi uydurma rivayet üstünden sayfalarca erkek çocuğu bevelinin mübarekliği(!) ve kız çocuğununkine nispetle temiz olduğu üzerine fıkıhçıların kafa yormasıdır.³

Ayrıca bu rivayet ile Abbasiler, bir taşla âdeta iki kuş vurma taktiği gütmüş olmalı; hem kendi bekaları için tehlikeli Şii unsurlar açısından önemli biri olan Hz. Hüseyin'i böyle vassfederek harcamaya çalışıyorlar hem de rakipleri olan Ehl-i Beyt'e karşı kendilerinin Hz. Peygamber'e ne kadar yakın oldukları konusunda toplumda algı oluşturmuş oluyorlar.

H. Peygamber Dönemi

H. Hüseyin'in doğup büyüdüğü yer, dedesi H. Peygamber'in evinin yanı ve dolayısıyla mescid ve civarıydı. Bu sebeple zaman zaman namaz sırasında H. Peygamber'in etrafına dolaşıyor, üstüne çıkıyor ve nitekim H. Peygamber'in bazen ona zarar vermemek için secdeyi uzattığı oluyordu. Bu yüzden bazen cemaat onun secdede vefat ettiğini zannediyorlardı.⁴

2 İbn Sad, VI, 405.

3 İbn Kayyim el-Cevziyye, *İlamu'l-Muvakkiin*, Beyrut 1997, I, 337.

4 İbn Sad, VI, 410.

Bu dönemde ise babası Hz. Ali, Yahudi birinin bahçesinde çalışıyor, oradan kazandığı hurmalarla evini geçindirmeye gayret ediyordu. Bir seferinde aç olarak sabahladıkları için iki çocuğu da çalıştığı bahçeye hurma yemeleri için götürmüştü.⁵

Hz. Hüseyin'in Hz. Peygamber ile irtibatı ve fazileti ile ilgili yığınlarca rivayet bulunmaktadır. Bırakın Şii kaynakları Sünni hadis kaynakları bile Fezail bölümlerinde özel başlıklar açıp onun hakkında abartılı aktarımlarda bulunmuşlardır. Tabii ki bu aktarımların bir kısmı Hz. Peygamber'in torun sevgisi kaynaklıdır ve bundan normal bir şey de olamaz. Ancak bu bağlamda gelenlerin çoğunluğu ise siyaseten üretilmiş rivayetlerdir. Şimdi bu iki kategorideki rivayetlerden bazı örnekleri sıra ile verelim:

Torun Sevgisi

Hz. Peygamber, bize hutbe vermekte iken Hasan ve Hüseyin üzerlerinde kırmızı bir gömlekle düşe kalka geldiler. Hz. Peygamber, minberden indi, onları kucağına aldı, minbere çıktı, önüne oturttu ve şöyle buyurdu: Allah ne doğru söylemiş *"Mallarınız ve çocuklarınız ancak bir imtihan vasıtasıdır."* (Enfal, 28) Şu iki çocuğun durumlarına baktım, yürüyorlar, tökezleyip düşüyorlar. Dayanamadım, konuşmamı keserek onları kaldırdım.⁶

-Hz. Peygamber, bir gün Hüseyin'i omzunda taşımakta idi. Bunun üzerine bir kimse: "Ey çocuk bindiğin binek ne güzeldir" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "O da ne güzel binicidir" buyurdu.⁷

Bu iki rivayet ve benzerleri Hz. Peygamber'in beşerî yönünü ve her insanda bulunan torun zafiyetini göstermesi açısından gayet güzel örneklerdir.

5 İbn Sad, VI, 408.

6 Tirmizi, Menakıb, 31.

7 Tirmizi, Menakıb, 31.

Siyasi Uydurmalar

Hasan ve Hüseyin'i seven muhakkak ki, beni sevmiş olur. Onlara kızan muhakkak ki, bana kızmış olur.⁸

Hüseyin bendendir. Ben de Hüseyin'denim, Allah, Hüseyin'i seveni sevsin; Hüseyin, torunlardan bir torundur.⁹

Bu noktada düşünmek gerekir. Hz. Peygamber döneminde bu iki küçük çocuğa kim düşmanlık edebilir? Kim sevmeyebilir? Bu tür rivayetlerin daha sonraki dönemde Emevileri kötölemek üzere Abbasi dönemi uydurmacılarının işi olması muhtemeldir.

Şimdi de Şii bir kaynaktan aktaralım:

Hüseyin, Fatıma dahil hiç bir dişiye emmemiştir. Hz. Peygamber başparmağını (veya dilini) Hz. Hüseyin'in ağzına sokardı. O da iki-üç günlük gıdasını oradan alırdı. Hüseyin'in eti ve kanı Hz. Peygamber'den oluşmuştur.¹⁰

Kutsal bir varlığın üretilmesi ancak bu şekilde yapılabilir. Artık o, Allah tarafından özel gönderilmiş ve hayatı dizayn edilmiş mukaddes bir varlıktır ki(!) nitekim o günden bugüne “Ya Hüseyin” nidalarıyla anılagelmektedir. Ancak şunu da hemen söyleyelim ki bu tür uydurmaların hepsini de Şia'nın üzerine atarak kenara çekilip kurtulmak mümkün değildir.¹¹

Ancak bir Şii alimi olan İbn Ebi'l-Hadid'in şu sözünü de unutmamak gerekir:

Fadail ile ilgili uydurma hadislerin, ilk defa Şia tarafından ortaya konduğunu bil; zira onlar önce liderleriyle (Hz. Ali) ilgili hadisler uydurmuşlardır. Muhaliflerine yönelik düşmanlıkları onları hadis uydurmaya sevk etmiştir... Bekriyye (yani Ebu

8 İbn Sad, VI, 408.

9 Tirmizi, Menakıb, 31.

10 Küleyni, Kaft, Beyrut 1401, I, 465.

11 Demircan, Kerbela, 19.

Bekir yanlıları) Şia'nın hadis uydurduğunu görünce onlar da buna karşı koymak için kendi hesaplarına uygun hadisler uydurdular... Şia, Bekriyye'nin böyle yaptığını görünce çabalarını daha da artırdı...¹²

Dört Halife Dönemi

Hız. Hüseyin hakkında Dört Halife dönemiyle ilgili çok detaylı bilgiler bulunmamaktadır. Daha çok babası ve abisinin gölgesinde kalmış bir hayatı söz konusudur. Bu dönemle ilgili olarak Hız. Hasan'ın Hız. Ebu Bekir'e hitaben söylediğı anlatılan bir olayın benzeri, Hız. Hüseyin için de aktarılır ki buna göre; minberde konuşma yapan Hız. Ömer'e hitaben, "İn oradan, orası babamın yeridir!" şeklinde seslenmiştir.¹³ Tabii ki 6-7 yaşlarındaki bir çocuğun bu şekilde düşünebilmesi evde yapılan konuşmaların yansıması olmalıdır.

Hız. Ömer döneminde yıllık olarak Hasan ve Hüseyin'e babalarına verilen miktar kadar atıyye veriliyordu. Halife, o ikisini Hız. Peygamber'in akrabaları olmaları hasebiyle Ehl-i Bedir'den olan babalarının bulunduğu grup içinde mütalaa etmiş ve her birisi için 5.000 dirhem tahsis etmişti. Yine ganimet mallarının dağıtımı sırasında o ikisine giysi kalmayınca Yemen valisine yazarak getirtmişti.¹⁴ Ancak aynı halifenin Kur'an'da zikredilen (Zevi'l-Erham-yakın akraba) paylarını, Hız. Ali'nin de rızası dahilinde iptal etmiş olmasını da burada zikretmiş olalım.¹⁵ Sonuçta onun bu uygulamaları birlikte düşünüldüğünde halifenin bunu Şia'nın iddia ettiği gibi Ehl-i Beyt'e karşı düşmanlık zemininde yapmadığı, tam tersine bir ilke oturtmak adına uyguladığı net bir şekilde anlaşılmaktadır.

12 Geniş bilgi için bkz. Juynboll, *Hadis Tarihinin Yeniden İnşası*, çev. Salih Özer, Ankara 2020, 40.

13 İbn Sad, IV, 413.

14 İbn Sad, IV, 412.

15 Ebu Yusuf, *Kitabu'l-Harac*, çev. Ali Özek, İstanbul 1973, 19-21.

Hız. Osman'ın kuşatılması esnasında Hız. Hüseyin'in babası tarafından halifeyi kollamak üzere görevlendirildiği iddiası, sahabe topluluğu arasında problem olmadığına yönelik üretilmiş bir temennidir. O, bu süreçte abisi Hasan gibi babasına tabi olup kuşatmaya müdahale etmemiştir. Hız. Ali'nin düşüncesi de budur. Çünkü ona göre; halife Osman bu sonucu hak etmiştir.¹⁶

Hız. Hüseyin'in babasının halifeliği süresince yanından ayrılmadığını biliyoruz. Bu süreçlerde ve daha sonrasında kendisinden büyük olan Hasan sebebiyle ön planda pek görünmemektedir.

Muaviye Dönemi

Hız. Hüseyin, Hız. Ali'nin hilafeti sonrası abisi Hız. Hasan'ın yanında yer alsa da onun hilafeti Muaviye'ye devretmeye yönelik antlaşmasına net bir şekilde karşı çıkmıştır. Aşağıdaki rivayet bunu yeterince izah etmektedir:

Hasan, Hüseyin'i çağırıp, "Ey kardeşim! Vallahi ben bir şey düşündüm ve senin de bu konuda bana tabi olmanı istiyorum" diyerek Muaviye ile antlaşmaya vardığını aktardı. Hüseyin ise, "Allah için seni uyarıyorum; kabrinde yatan Ali'yi yalanlayıp Muaviye'yi tasdik etme" dedi. Hasan, "Vallahi ben bugüne kadar ne istemişsem, sen hep onun tersini düşündün. Vallahi işimi görmek için seni bir eve hapsedip o evi üzerine çamurlayasım geliyor!" dedi. Hüseyin, Hasan'ın öfkelenişini görünce, "Ali'nin en büyük çocuğu sensin ve sen onun halifesisin. Kuşkusuz bizim işimiz, senin emrine tabi olmaktır. İstedğini yapmakta serbestsin!" dedi.¹⁷

Yine o dönemde yaptığı antlaşmadan dönüp isyan etme tekliflerine Hız. Hasan "Yemin olsun ki dağlarla, ağaçlarla

16 Şerif Razi, *Nehcu'l-Belağa*, haz. Adnan Demircan, İstanbul 2007, 63; Detay için bkz. Mehmet Azimli, *Dört Halifeyi Farklı Okumak-3, Hız. Osman*, Ankara 2017, 188.

17 Taberi, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mulük*, Beyrut 2008, III, 942.

yürüsek bu işi ona (Muaviye'ye) bırakmaktan başka çare yoktu" diyerek geri çevirirken, onun yanından çıkanlar Hz. Hüseyin'e uğrayıp durumu anlatınca, "doğru söylemiş hepiniz evinize çekilin" diyordu.¹⁸ Görüldüğü gibi Hz. Hüseyin, abisinin hilafeti Muaviye'ye devretmesine karşı çıkıp abisini uyarsa da, yine ona tabi olmayı sürdürmüştü ve Hz. Hasan'ın Muaviye ile yaptığı antlaşmaya sadık kalmıştır. Hatta ikisi beraber sürekli Medine valisinin arkasında namaz kılarak Muaviye'ye tabi olduklarını göstermeye çalışmışlardır.

Muaviye'nin Medine valisi Mervan'ın, Haşimoğullarına yönelik olarak minberden yaptığı sövgü ve lanetlemelere Hz. Hasan cevap vermezken,¹⁹ Hz. Hüseyin karşı cevaplar vermeyi ihmal etmemiştir. Hatta bazen en galiz, ağır sövgü ve küfürler ile Mervan'a karşılık vermiştir.²⁰ Bazen Mervan minberde iken de ona cevap yetiştiriyordu. Bu eylemi de, Şia'nın iddia ettiği gibi iki kardeşin bir takıyye içinde olmadığının en iyi göstergesi olarak o dönemden raviler aktarmaktadır:

Ey Ebu Cafer! Bazı insanlar, sizin Beni Ümeyye'nin arkasında namaz kılarak takıyye yaptığınızı söylüyorlar." dedim. Bunun üzerine Ebu Cafer, "Hasan ve Hüseyin Mervan'ın arkasında, ön safta namaz kılıyorlardı. Üstelik Mervan minberde iken Hüseyin ona hakaret ediyordu. Takıyye bu mudur?" dedi.²¹

Hz. Hasan'ın vefatı üzerine nereye defnedileceği konusundaki çıkan kargaşada Hz. Hüseyin'in abisinin Hz. Pey-

18 Dineveri, *el-Ahbaru't-Tıval*, çev. Zekeriya Akman, Hüseyin Siyabend Aytemür, Ankara 2017, 289.

19 Hz. Hasan'ın en fazla şu sözü söylediği aktanılır: "Mervan, Hasan'a "Sizler, lanetlenmiş bir aileye mensupsunuz." dedi. Hasan öfkeleni ve "Yazıklar olsun sana; lanetlenmiş bir aile, öyle mi? Vallahi sen babanın sulbünde iken Allah senin babanı peygamberinin diliyle lanetlemiştir" dedi." İbn Sad, VI, 416.

20 İbn Sad, VI, 416.

21 İbn Sad, VI, 416.

gamber'in yanına defnedilmesi konusunda ısrar etmesi, buna izin vermeyen Mervan ile Emevilere karşı kendisine destek veren kabileleri ve Cahiliyye döneminin bir kurumu olan Hilfu'l-Fudul'u savaş için çağırması, nihayet araya Ebu Hüreyre'nin girerek meseleyi sulh yoluyla halletmesi olayı, o döneme damga vurmuştur. Sonuçta Hz. Hasan, Baki Mezarlığı'na defnedilmiştir.²²

Hz. Hüseyin'in bu konuda ısrarının yanlışlığını o dönemdeki sahabiler de söylemişlerdir. Esasen buradaki tavır, Haşimi-Emevi gerginliğinin Hüseyin-Mervan gerginliği şeklindeki bir izdüşümüdür. Nitekim Mervan bu karşı çıkışı bir Haşimi düşmanlığı temelinde yaparken, Hz. Hüseyin'in de yandaş kabileleri bir sancak altına toplayarak²³ topyekûn bir savaşa yeltenmesinin altında bir Emevi düşmanlığı olmalıdır. Değilse bu direnmenin altında İslami bir kaygı bulmak mümkün değildir. Bir kişinin defnedilme yeri üzerinden yapılan kan dökme eylemi nasıl olur da İslam ile bağdaştırılabilir? Nitekim müteveffa Hz. Hasan bile ölmeden önce bunu tahmin ettiği için kardeşi Hüseyin'i uyarmış ve bu konuda karışıklık çıkarmamasını tembihlemiştir.²⁴

Hz. Hüseyin'in, abisi Hz. Hasan'ın kararlarına hürmetten Muaviye'nin ölümünü beklediğini söyleyebiliriz.²⁵ Kufe'deki meşhur muhaliflerden sahabe Hucr b. Adiy, Hz. Hüseyin'in yanına geldiğinde, "Ey Hüseyin! Sizler izzeti verip aşağılığı aldınız. Azı kabul edip çoğu terk ettiniz. Bugün size itaat ettik ve zamana karşı geldik. Hasan'ı barış fikriyle baş başa bırak. Kufeli ve başka yerden taraftarlarını yanına al, beni ve arkadaşımı en ön safaya koy. Hind'in oğlu

22 İbn Sad, VI, 389.

23 İbn Sad, VI, 390.

24 Belazûri, *Ensabu'l-Eşraf*, Beyrut 1996, III, 295.

25 Demircan, 114.

(Muaviye) ancak kendisiyle kılıçlarımızla çarpıştığımızda olup biteni fark edebilsin,” dediğinde Hz. Hüseyin: “Bizler biat ettik ve söz verdik. Biatimizi bozmaya imkân yoktur,” dedi.²⁶ Bu rivayet onun Muaviye dönemi boyunca biatine ve sözüne sadakatten ayrılmadığını göstermektedir. Nitekim Hz. Hasan’ın vefatından sonra yine bazı kişiler Hz. Hüseyin’e giderek onu, Muaviye’ye karşı ayaklanma yapmak için teşviklerde bulundular. Bunun üzerine Hz. Hüseyin, “Umarım Allah, karışıklıktan uzak durmayı seven halis niyeti için kardeşimi (Hasan’ı) mükafatlandırır. Beni de zalimlere karşı cihat etmeyi seven iyi niyetimde muvaffak eder” diyerek iktidara karşı eyleme çıkabileceğinin sinyalini veriyordu.²⁷

Tabii ki onun bu tür ifadeleri, zaten onu gözetlemekte olan Medine valisi Mervan ve dolayısıyla Halife Muaviye’nin kulağına gidiyordu. Nitekim Mervan, Muaviye’ye gönderdiği mektupta şunları yazdı: “Hüseyin’in fitneyi alevlendirmeyeceğinden emin değilim. Sanırım sizin Hüseyin’le işiniz çok zor olacak.” Bunun üzerine Muaviye Hüseyin’e yazdığı mektupta: “Allah’a karşı sözünü yerine getiren kişi vefaya layıktır. Bana gelen habere göre; Kufelilerden bir grup seni karışıklık çıkarmaya davet etmişlerdir. Benim tecrübe ettiğim, Irak halkı babanı ve kardeşini ifsad ettiler. Allah’tan kork ve sözünü hatırla. Muhakkak ki, sen ne zaman bana hile düşünürsen ben de sana düşünürüm.”

Bunun üzerine Hüseyin özetle; “Mektubun bana geldi. Ben ne sana karşı bir savaş ne de sana karşı muhalefet yapmayı düşündüm. Ayrıca ben, ümmeti yönetmenden daha büyük bir fitne de bilmiyorum” şeklinde mektup ya-

26 Dineveri, 289.

27 İbn Sad, VI, 416.

zınca²⁸ Muaviye, “ne kadar ikramda bulunduysak da yine arslanla karşılaştık” dedi.²⁹

- 28 Belazûrî, V, 128-130; Hz. Hüseyin’in mektubunun detayı şu şekildedir: “...Gerek senin hakkında, gerekse haktan sapan inkarcı dostların, zalimler güruhunun, şeytanın arkadaşı olan taraftarların hakkındaki mazere-timi Allah’tan başka kabul edecek birisi yoktur. Ehl-i salat, ehl-i ibadet olan, zulmü kabul etmeyen, bidatçılığı büyük günah sayan, Allah’ın hük-müne uymada kınayıcıların kınamasından korkmayan Hucr b. Adiy ve arkadaşlarına güçlü bir güvence verdikten sonra, onları zulmen ve düş-manca öldüren sen değil misin? Allah’a ibadetin kendisini yıpratmış, ren-gini soldurduğu ve vücudunu zayıflattığı Resulullah’ın (s) arkadaşı Amr b. el-Hamîk’in katili yine sen değil misin? Ubeyd Abd-i Sakîf’in yatağında doğduğu hâlde, Ziyad b. Sümeyye’nin babandan olduğunu iddia eden sen değil misin? Oysa Resulullah (s), “Çocuk kimin yatağında doğarsa, o çocuk onundur; evliyen zina edene ise recm vardır” buyurmuştur. Sen böylece, Resulullah’ın (s) yolunu bıraktın ve kasten onun emrine muhalefet ettin. Allah’ın hidayetini bırakarak ve onu yalanlayarak hep arzularına uydun! Sonra da sen bu ümmetten değilmişsin gibi, onlar da bu ümmet-ten değilmiş gibi, (babana isnat ettiğin) o adamı (Ziyad b. Sümeyye’yi), Iraklılara musallat ettin; o da onların ellerini keserek gözlerini çıkardı ve onları hurma ağaçlarına astı. Oysa Resulullah (s), “Bir kavimden olmadı-ğı hâlde nesebini onlara dayandıran mel’undur” buyurmuştur. İbn Sümeyye, onların Ali’nin yolunda olduklarına dair sana mektup ya-zınca, sen de “Ali’nin yolunda ve onun görüşünde kim varsa hepsini öldür!” diye ona mektup yazarak emir veren sen değil misin? O da senin emrin üzerine onları öldürdükten sonra, onlara müslle yapmamış mıydı? Oysa Ali’nin yolu, Muhammed’in yoluydu. O, bu yol üzere senin babana vurmuştu; sen de Muhammed’e (s) intisap etmekle bu makama gelebil-din! Eğer o olmasaydı, senin en büyük şerefîn; yaz, kış şarap ticareti yapmak üzere yol meşakkatine katlanmak olacaktı. Bununla beraber kalkmış bana, “kendine ve dinine dikkat et, ümmet arasına ayrılık sok-makla onun gücünü kaybettirmekten sakın; senin vasitanla ümmet fit-neye düşmesini!” diye tembihle bulunuyorsun? Oysa bu ümmetin başına, onların yöneticisi olarak bulunmandan daha büyük bir fitne gelmemiştir. Kendime ve dinime dikkat etmem konusunda ise, sana karşı cihat etmek-ten daha üstün bir şey bilmiyorum. Eğer böyle yaparsam, Rabbime daha yakın olurum; eğer bunu terk edersem, günahımın çokluğuyla ondan mağfiret dilerim. İşlerimi düzene koymam konusunda Allah’tan yardım dilerim. Bana tuzak kurmana gelince, bu herkesten fazla senin zararına olacaktır. Zaten sen, kendileriyle barış antlaşması yaptığın hâlde, seninle savaşmayan ve ahitlerini bozmayan şu kimselere de aynı şekilde tuzak kurmuş; onları öldürmüş ve onlara müslle yaptırmıştın. Ey Muaviye! Sen kısasla cezalandırılacaksın ve bunun hesabını kesinlik-le vereceğine inan! Bil ki, Allah’ın; küçük büyük farkı gözetmeden her şeyi teker teker sayan ve muhafaza eden bir kitabı vardır. Allah; senin şüpheye dayalı olarak insanları cezalandırdığını, zan ve töhmet altında tutarak dost-larını öldürttüğünü, halkı da içki içen, utanmazlık yapan ve köpeklerle oy-nayan oğluna biat etmekle sorumlu tuttuğunu unutacak değildir. Bildiğim şudur ki, sen kendine yazık ettin, dinini tehlikeye soktun, emanete hıyanet ettin ve kendi halkını kandırdın. Böylece şimdiden cehennemden kendine yer hazırladın. “Zalimler ise, Allah’ın rahmetinden uzak olsunlar!” (Hud, 44).
- 29 İbn Sad, VI, 417.

Ancak o Medine'de halifeye muti olarak yaşasa da sürekli Haşimoğullarını aşağılamayı kendisine politika edinen Mervan ve Emevilerle sivil mücadeleyi de bırakmamıştır. O abisi Hz. Hasan'ın yaptığı gibi sessiz kalmıyor, dahası elinden geldiği kadar düşmanlığı artırıcı işlerle uğraşmaktan da zevk alıyordu.

Bir defasında Halife Muaviye, akrabalık ilişkisini artırmak için Hz. Hüseyin'in yeğeni olan Abdullah b. Cafer'in kızı Ümmü Gülsüm'ü, oğlu Yezit'e istemişti. Ancak kızın babası Abdullah bu kararı kızın dayısı Hz. Hüseyin'in verebileceğini söyledi. Aile büyükleri mescitte toplandıklarında Vali Mervan, "Emirü'l-mü'minin, yakınlığı lütuf olarak, hakkı da büyüklük olarak daha da artırmak istiyor; bu iki kabile arasındaki sorunları da onları birbirleriyle hırsım yapmak suretiyle gidermek, Haşimoğulları olan amca çocuklarına yeniden iyilik ve lütufta bulunmak istiyor. Abdullah'ın kızı hakkında güzel düşünceler taşımaktadır. O da kızının durumunu, dayısı Hüseyin'e bağlamıştır. Hüseyin'in katında da Emirü'l-mü'minin'e karşı bir muhalefet bulunmamaktadır" dedi.

Bunun üzerine sözü alan Hz. Hüseyin, "İslam, (toplumdan) pintiliği atmış, eksikliği tamamlamış, adilik ve şeref-sizliği gidermiştir. Akrabalık, Ehl-i Beyt olarak bizim akrabalığımızdır. Ben; bu kızı, nesep olarak bize daha yakın, sebep olarak daha uygun olan bu gençle (el-Kasım'ı kast ederek) evlendirmeyi kararlaştırmış bulunmaktayım" deyince Mervan ile Hz. Hüseyin'in arasında sözlü atışmalar olmuştur.³⁰ Doğrusu Muaviye, evlilik yoluyla ilişkileri iyi hâle getirmek gibi bir yola tevessül etse de Hz. Hüseyin'in tavrı düşmanlığı artırmaya yönelik bir hamledir. Tabii ki bu tavrın gelişmesinde Medine valisi Mervan'ın Haşimoğullarını sürekli aşağılayan tavrının etken olduğunu söylemek mümkündür.

Hız. Hüseyin, Hız. Hasan'a nispetle Emevi idaresine karşı tavırlarında daha sert olsa da Muaviye'ye karşı hiçbir zaman verdiği sözden ve biatten dönmedi. Hatta onun İstanbul üzerine gönderdiği Yezit'in komuta ettiği orduya nefer olarak katıldı.³¹ Muaviye'nin ona vermesi gereken maaşı kestigi ve Hız. Hüseyin'in zor durumda kalarak amcaoğlu Ubeydullah b. Abbas'tan para istediği aktarılır.³² Hız. Hasan'ın çok evlilik gibi bazı zaafları Hız. Hüseyin'de yoktu. Saçını çivit otuyla boyar, ipekten bir cübbe giyerdi. 25 defa yürüyerek hac yapmıştı. Fakirlerle beraber yemek yerdi.³³ Şöyle derdi: "İnsanlar dört kısımdır. Bazı insanların ahlakı vardır; fakat nasipleri yoktur. Bazılarının nasibi vardır; fakat ahlakı yoktur. Bazılarının hem ahlakı hem nasibi vardır. Bazılarının da ne ahlakı ne de nasibi vardır. Bunlar insanların en kötüleridir."³⁴

Yezit b. Muaviye

Yezit, Muaviye'nin Şam valiliği esnasında, Kelb kabile-sine mensup, lakin Müslümanlığı kabul etmemiş olup Hız. Osman'ın eşi Naile ile akraba³⁵ olan Meysun bt. Bahdal ile evliliğinden 26/647 tarihinde Şam'da dünyaya gelmiş oğludur. 64/684 tarihinde 38 yaşında Dımaşk'ta bir köy olan Huvvarin'de vefat etmiştir.³⁶ Cenaze namazını oğlu Muaviye b. Yezit kıldırdı. Kabri Dımaşk'tadır.³⁷ Yüzüğünde "Allah'a ihlasla inandım" yazılıydı.³⁸ Şam civarında tarımı geliştirmek için kanallar açtırtması sebebiyle ona "mühen-

31 İbn Asakir, *Tarihü Medineti Dımaşk*, Beyrut 1996, XIV, 111.

32 İbn Abdırabbih, I, 348.

33 İbn Sad, VI, 416.

34 İbn Sad, VI, 417.

35 Hız. Osman'ın eşi Naile, evlendiklerinde Hristiyan idi. İbn Hibban, *es-Siretü'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa*, çev. Harun Bekiroğlu, Ankara 2017, 405; Müslüman olduğu hakkında bazı bilgiler mevcutsa da net değildir, İbn Şebbe, *Tarihü'l-Medinetu'l-Münevera*, byy., trz. 981.

36 Yakubi, II, 241; Taberi, V, 499.

37 İbn Hibban, 458.

38 İbn Hibban, 453.

dis" lakabı verilmiştir.³⁹ Onun döneminde iç karışıklıklar sebebiyle fütuhât tam devam edememiş, Kuzey Afrika ve Doğu'da zayıflamış bir mücadele olsa da gerilemiştir. Dahası onun emriyle Kıbrıs ve Rodos gibi iki stratejik adadan Müslümanlar geri çekilmişlerdir.⁴⁰ Kabe'nin üzerine ilk kez ipek kumaşı o örttürmüştür.⁴¹

Bedevi hayatına alışkın olması sebebiyle şehir hayatına uyum sağlayamayan Yezit, annesiyle birlikte babası Muaviye'nin kontrolünden uzak bir şekilde serbest bir hayat yaşadı.⁴² Çölde bu şekilde büyüse de yönetici bir aile çocuğu olması hasebiyle gerekli eğitimi almış,⁴³ çocukluğunda sıkı bir disiplin ile büyütülmüştü; şu rivayet bunu teyit eder: "Yezit bir konuda yanlış yapınca öğretmeni ona, "çocuk, sen yanlış yaptın!" dediğinde Yezit, "koşu atı da sürçebilir" dedi. Öğretmeni, "doğru söylüyorsun ancak bu durumda ata vurulur ve düzeltilir" demişti." Bu eğitim gereği onun iyi bir hatip olduğuna tabiinin önde gelenleri şahitlik eder: "Said b. Müseyyeb'e adamın biri, "Bana Kureyş'in (liderleri içinde) en hatibinin kim olduğunu söyler misin?" dedi. O da "Muaviye ile oğlu Yezit, Mervan ve oğlu ile Said b. As ve oğludur; İbn Zübeyr ise onlardan sonra gelir" dedi."⁴⁴ Onun çölde kabilesi arasında edindiği ve daha sonraki hayatında da sürdürdüğü iddia edilen bazı alışkanlıklar,⁴⁵ Müslümanların şiddetli tenkidine maruz kalmıştır.⁴⁶

Ancak öncelikle şunu belirtelim ki; Yezit'in yaşantısı hakkında aktarılan rivayetlerin birçoğu ona izafe edilmiştir ve Abbasi dönemi uydurmalarıdır. Hakkaniyetle düşü-

39 Bkz. İsmail Yiğit, *Emeviler*, Ankara 2016, 53.

40 Ünal Kılıç, *Yezid b. Muaviye*, İstanbul 2001, 365.

41 Suyutî, *Tarihü'l-Hulefa*, Mısır 1952, 151.

42 Mesudî, *Mûrucû'z-Zeheb*, Beyrut 1996, III, 77.

43 Detay için bkz. Yezid'in şahsiyeti hakkında bkz. Kılıç, 396-412.

44 Belazûrî, V, 302.

45 Taberî, VII, 5.

46 İbn Kuteybe, *el-İmame*, Mısır 1904, I, 174.

nürsek bunu görebiliriz. En fazla gündeme getirilen konu onun içki içtiği meselesidir. Bu iddiada bulunanların hemen hepsinin, bizzat görerek değil duyum üzerine bunu söyledikleri de rivayetlerden anlaşılmaktadır. Elbette içmiş olması da mümkündür. Ancak meseleye buradan yaklaşmak konuyu çıkmaza sokacak bir durumdur. Çünkü o dönem yakın tarihlerde⁴⁷ yaşayan birçok sahabi de⁴⁸ içki içmeyi bırakamamışlardır.⁴⁹

Yezit hakkında onu kötülemeye yönelik yığınla aktarım vardır. Şimdi onlardan birkaçını aktaralım

Yezit b. Muaviye, ilk defa açıkça içki içen bir kişidir. O, şarkıya ve ava merak salmış, kadın ve erkek şarkıcı edinmişti. Varlıklı şımanıkların yaptığı gibi, sırf güldürü için maymun bulundurur, köpek ve horoz dövüştürme eğlenceleri düzenlerdi. Daha sonra da Hüseyin ile Harre halkının öldürülmesi, Kabe'nin mancınıklara tutulup yakılması gibi olaylar, onun eliyle gerçekleşti. Ancak tüm bunlarla beraber, sağlam bir iradeye sahipti. Verdiği kararı, neye mal olursa olsun; hiçbir şeyi önemsemeden gerçekleştirirdi.⁵⁰

Şimdi de Belazüri'deki şu efsanevi (!) anlatıma bakalım:

Yezit'in "Ebu Kays" diye künyelendirdiği bir maymunu vardı. Onu getirtir ve şöyle derdi: "Bu maymun, İsrailoğullarından yaşlı bir kişi iken yapmış olduğu çirkin bir davranıştan dolayı, maymuna dönüştürülmüştür." Ona nebiz içirir ve yaptığı şaklabanlıklardan dolayı gülerdi. Onu yabani bir eşeğe bindirir, atlarla beraber gönderir ve onlarla yarıştırdı.⁵¹

Her şey bir yana Yezit'in maymununun Yahudi kökenli biri olduğunu söyleyebilmek ve İsrailoğullarından biri olarak aktarmak (anti-semitik) onun hakkında ne tür ri-

47 Taberi, II, 507.

48 İbn Hışam, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, Beyrut 1994, V, 317.

49 İbnü'l-Esir, *Usdu'l-Ğabe*, "Kudame b. Mazun" mad.

50 Belazüri, V, 299.

51 Belazüri, V, 300.

vayetlerin uydurulabildiğini gösteren önemli bir ölçüdür. Burası sözün bittiği yerdir.

Yezit'in ölümünün de ne kadar kötü olduğunu gösterebilmek için şu rivayetler aktarılabilmiştir: "Şam halkından olan yaşlı bir adam, Yezit'in ölüm sebebini bana şöyle anlattı: Yezit bir gün sarhoş iken yine maymununu yabani eşeğe bindirdikten sonra onu koşturup kendisi de arkasından koşarken düşüp boynunu kırdı veya boğazından bir şeyler koptu. Bu da onun ölümüne neden oldu."⁵² Yine "Yezit b. Muaviye'nin içki içtiği bir gece kalkıp raksettiği ve raksederken tepesi üzere yere düştüğü, beyninin dağılarak öldüğü," de söylenmiştir.⁵³ Veya maymunun ısırmasından dolayı öldüğü aktarılır.⁵⁴

Yezit ile ilgili rivayetler o kadar çelişkilidir ki onu tanıtan ravilerin anlatımında bile yüzde yüz farklar vardır. Muhtemelen hiç görmeden aktarımları yapmışlardır: "Yezit, esmer kıvrıkcık saçlı, doymak bilmeyen, iri gözlü, boydan boya yüzünde çiçek hastalığı izleri bulunan bir kişiydi" dediler. Başka bir görüşe göre ise, o beyaz tenli, güzel hafif sakallıydı.⁵⁵ Yezit'in Hz. Peygamber'in vefatından 16 sene sonra doğduğu belli iken şu rivayetler bile uydurulabilmiştir: "Resulullah, Muaviye'yi, küçük çocuğu Yezit'i sırtında taşır hâlde görünce: "Cennetlik bir adam, Cehennemlik birini sırtında taşıyor." demiştir."⁵⁶

Tabii ki bu nefret çağlar boyu devam edecektir. Nitekim bu nefret yüzünden onun mezarına da saldırılar olacaktır. Abbasi komutanı Abdullah b. Ali, Dımaşk, Rusafe, Kinnesrin gibi yerlerde bulunan halifelerin -Ömer b. Abdülaziz hariç- ve Emevi ailesinden ileri gelen kişilerin kabirlerinin

52 Belazûri, V, 300.

53 İbn Hibban, 458.

54 İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Beyrut 2005, XI, 659.

55 Belazûri, V, 300.

56 İbn Kesir, XI, 659.

açtırılmasını emretmiştir. Muaviye'nin mezarında bir çukurdan başka bir şey bulamadılar.⁵⁷ Yezit b. Muaviye'nin mezarını kazdıklarında sadece ayak kemiklerini buldular ve bunlar yaktırılarak kül edilmiştir.⁵⁸ Daha sonraki dönemde Timur'un da mezarı kazıp yaktırdığı gibi bazı abartılı anlatımlar mevcuttur.⁵⁹

Şimdi Yezit'in içki içmesi ile ilgili uzun bir diyalog aktarmak istiyoruz. Bu rivayet, aynı zamanda onun hakkında en fazla suçlandığı olaylardan biri olan Harre Vakası ile de ilgilidir ve ona olan muhalefetin ne tür argümanlarla olayları çıkmaza soktuğunun ve iftiralar atıldığının güzel bir örneğidir. Medine'de meskun Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefiyye ile onu Yezit'e karşı kıskırtmak isteyen isyancı Medineliler ile aralarında şu diyalog geçer:

Medineliler, Yezit'in yanından döndükten sonra Abdullah b. Muti⁶⁰ ile arkadaşları, Muhammed b. Hanefiyye'nin yanına giderek onu Yezit'i hal etmeye teşvik ettiler. Ancak o, gelenlerin bu isteğini kabul etmedi, İbn Muti, ona: "Yezit, içki içiyor, namazı kılmıyor, kitabın hükmü dışına çıkıyor" deyince Muhammed b. Hanefiyye, onlara şöyle cevap verdi:

- Bu anlattıklarınızı Yezit'te görmedim. Oysa ben onun yanında bir süre kaldım. Onun namaza devam ettiğini, hayır ve iyiliği araştırdığını, fıkıhı sorduğunu, sünnete bağlı olduğunu gördüm.

- O, böyle yapmışsa, sana karşı riyakarlık için yapmıştır.

- O, benden korkacak veya benden bir şey umacak durumda değildir ki bana karşı huşulu olduğunu gösterebilir. Onun içki içtiğini nereden biliyorsunuz, gördünüz mü? Eğer görmüşse-

57 Makdisi, VI, 72.

58 Belazûri, IV, 104.

59 Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, İstanbul 2011, IX, 576.

60 Medine'deki Kureyşlilerin lideri olarak görev yapıyordu. Ensar'ın görevlisi ve lideri ise Abdullah b. Hanzale idi. İbn Hayyat, *et-Tarih*, çev. Ömer Sabuncu, Mahmut Sabuncu, Ankara 2019, 291.

niz demek ki, siz de onun ortaklarısınız (yani aynı sofrada bulunmuşsunuz demektir). Görmemişseniz o zaman bilmediğiniz hususta şahitlik yapmanız size helal olmaz.

- Her ne kadar görmemişsek de onun böyle yaptığı gerçektir.
- Cenab-ı Allah, şahitlerin sizin gibi görmeden konuşmalarına izin vermez. “Ancak hakkı bilip ona şahitlik edenler bunun dışındadır” (ez-Zuhruf, 86). Ben sizin işinizde yokum.
- Belki de sen, senden başkasını başımıza emir yapmamızdan hoşlanmıyorsun. Öyleyse seni başımıza emir yapalım.
- Beni kendisine karşı kıskırttığınız adamla savaşmayı ne amiriniz ne de memurunuz olarak helal sayıyorum.
- Ama babanla omuz omuza vererek bunlara karşı savaşmıştın.
- Babam gibi birini bana getirin. O zaman babamın idealleri uğruna bunlarla savaşayım.
- Oğulların Ebu'l-Kasım ve Kasım'a, gelip bizimle bunlara karşı savaşmaları için emir ver.
- Eğer oğullarıma bu emri verirsem ben de savaşırım.
- O zaman bizimle bulun ki, insanları bunlara karşı savaşmaya teşvik edersin.
- Fesübhanallah! Kendim yapmayacağım ve uygun görmeyeceğim bir işi yapmaları için insanlara emir mi vereceğim? Eğer böyle yapacak olursam, Allah için Allah'ın kullarına nasihat vermiş olmam.
- Seni buna zorlasak da mı yapmazsın?
- O zaman insanlara Allah'a karşı takvalı olmalarını emrederim. Yaratıcıyı gazablandırmak pahasına yaratılanı memnun etmemelerini söylerim.

Böyle dedikten sonra Muhammed b. Hanefiyye Medine'den çıkıp Mekke'ye gitti.⁶¹

61 Bkz. Belazûri, III, 471; İbn Kesir, XI, 653.

Görüldüğü gibi; Yezit'in suçlandığı konuların başında gelen içki içmesi meselesi net değildir.⁶² Nitekim Yezit hakkında bu kesin olmayan sözlerle yalan söyleyenler Harre savaşı sonrası cezalandırılmıştır. Harre olayında isyancılardan Muhammed el-Adevi getirildi. Yezit'in ordu komutanı Müslim ona: "Mü'minlerin Emiri'ne gelen, ondan ikram görüp kayırılan, sonra da Medine'ye dönüp onun (halifenin) içki içtiğini söyleyen kişi sen misin? Vallahi bundan sonra asla yalan yere şahitlik edemeyeceksin. Bunun boynunu vurun," dedi ve Muhammed'in boynu vuruldu.⁶³

Yezit'in içki meselesi âdeta bir "şehir efsanesi" gibi o dönem toplumunda yayılmıştır, ancak ciddi konuşmalar da bile ispat edilememiştir. Nitekim bu yıllarda Mekke'de isyan eden İbn Zübeyir de bu konuyu kendi lehine kullananlardan biridir. Yezit'in ona gönderdiği iyi niyet elçisine de bu sözü söylemişse de karşılığını almak durumunda kalmıştır. Olay aynen şöyledir:

Yezit b. Muaviye'ye Mekke halkının İbnü'z-Zübeyir'e biat etmek istediği, ancak onun bu isteği reddettiği haberi ulaşınca, sahabi Numan b. Beşir el-Ensari'yi ve Hemmam b. Kubeysa en-Nemiri'yi, Yezit'e biat etmesini teklif etmek için İbnü'z-Zübeyir'e gönderdi. Ona bunun karşılığında Hicaz valiliğini ve istediği ne varsa, ailesinden de istediği kimselere valilikler vereceğini vadetti. Onlar İbnü'z-Zübeyir'e gelip Yezit'in söylediklerini ilettiler. İbnü'z-Zübeyir dedi ki: "Siz beni içki içen, namazı terk eden, ava çıkan birine biat etmeye mi davet ediyorsunuz!" Hemmam ise "Bu söylediklerine sen daha layıksın." deyince Kureys'ten biri onu itti. O ikisi Yezit'in yanına

62 İbn Abbas'a, "Şarap içtiği, çalgıcı kadınların eğlencelerine katıldığı ve fuhşyata devam ettiği hâlde Yezit'e biat edecek misin?" diye sordum. O, "Size ne dedim? Ondan sonra nice şarap içenler gelecek ya da şarap içenden daha kötü olacak, ama süratle ona biat edeceksiniz. Vallahi, bilirsiniz ki sizi sakındıracağım; ancak yine de yapacağınızı yapacaksınız." İbn Kuteybe, *İmame*, 224.

63 Dineveri, 331.

döndüler. Yezit olanları duyunca sinirlendi ve İbnü'z-Zübe-yir'in biatini ancak kelepçeli olması hâlinde kabul edeceğine dair yemin etti.⁶⁴

Bunlar gösteriyor ki; Yezit hakkında söylenen kötüleyici anlatımlar şüphelidir, kendi dönemindeki düşmanlarınca uydurulmuş veya daha sonraki Abbasi dönemi üretimi olmalıdır. Dahası Muaviye, Yezit'in veliahtlığı konusunu ortaya attığında buna karşı çıkan sahabiler genel olarak onun içki içtiği ile ilgili bir itiraz ileri sürmemişlerdir.⁶⁵

Yine Yezit'in şarkı dinlemesi sebebiyle suçlandığını görüyoruz.⁶⁶ Hâlbuki Hz. Peygamber'in de şarkı dinlediğini biliyoruz.⁶⁷ Hz. Peygamber, Hz. Aişe'nin yanındayken şarkı söyleyen bir cariyeyi engellemeye çalışan Hz. Ebu Bekir'e "onlara dokunmamasını" söylemiştir.⁶⁸ Yine Hz. Peygamber, bir savaş dönüşü bir cariyenin çaldığı def ve söylediği şarkıyı dinlemiştir.⁶⁹ Ayrıca düğünlerde Hz. Peygamber gelince kızların şarkıyı kesmesi üzerine o, devam etmelerini istemiştir.⁷⁰

64 İbn Hayyat, 215.

65 Kılıç, 397.

66 İbn Kesir, XI, 659.

67 Bkz. Kılıç, 404.

68 Buhari, İydeyn, 3; Hz. Aişe'den: "Bir kere Resulullah (sas.) yanıma gelmişti. Yanımda, Buas günü ile ilgili şiirleri def çalarak terennüm eden iki cariyeye bulunuyordu. Resulullah (sas.) yatağına yatıp yüzünü öbür tarafa çevirmişti, sonra Hz. Ebu Bekir içeri girdi. "Bu ne hâl! Resulullah'ın huzurunda şeytan mızmarı (şeytan düdüğü sesi) ne gezer?" diye beni azarladı. Bunun üzerine Resulullah ona dönüp: "Bırak onları, her milletin bir bayramı var, bu da bizim bayramımızdır." buyurdu. Babam başka şeyle meşgul olunca cariyelere işaret ettim, dışarı çıktılar."

69 Bkz. Tirmizi, Menakıb, 18; "Resulullah (sas.) bir savaşa çıkmıştı. Savaştan dönünce siyah bir cariyeye geldi ve Ey Allah'ın Resulü! Seni sağ salım bu savaştan Allah çevirirse senin önünde def çalıp şarkı söylemeyi adanmıştım. Resulullah (sas.) eğer adanmış isen çal. Cariye çalmaya başladı."

70 Buhari, Nikâh, 48; "Ensar kadınları şarkı söylerken Peygamber geldi. Bunun üzerine er-Rubeyy; içimizde bir Peygamber vardır ki, o, yarın ne olacağını bilir! dedi. Bunun üzerine Peygamber, kıza; Bunu bırak da evvelce söylemekte olduğun sözleri söyle", buyurdu."

Yezit'in suçlandığı diğer konular şiirle meşgul olması, ava gitmesi,⁷¹ köle edinmesidir. Hz. Peygamber'in de şiirler dinlemekten zevk aldığını biliyoruz. Nitekim o dönemin meşhur şairi Ümeyye b. Salt'ın şiirlerini dinlerdi.⁷² Araplarda meşhur bir söz vardır: “*Şiir bir hükümdarla (İmruu'l-Kays) başladı. Diğer bir hükümdar (Yezit) ile bitti.*”⁷³

Köle edinmeye gelince o günkü toplumda yaşayan en müttaki sahabilerin bile yığınlarca köleleri varken⁷⁴ devlet başkanı Yezit'in bununla suçlanması kadar komik bir şey olamaz. Aynı şeyler onun avcılığı ile de ilgilidir.⁷⁵

Yezit düşmanlığı o kadar hoyratça ilerlemiştir ki; artık bu konuda her türlü iftira rahatlıkla yapılabilmektedir. Hz. Peygamber'in sünneti daha Cemel ve Sıffin savaşlarında defalarca sahabe tarafından çiğnenmişken şu tür sözler uydurulabilmiştir: “Sünnetimi ilk değiştirecek Yezit'tir.”⁷⁶ Yani Hz. Peygamber, henüz doğmamış bir çocuk için isim vererek açıklama yapıyor(!). Bu iftiralar bununla da kalmamıştır. İş, gittikçe iğrençleşmiş ve Harre isyanını yapan liderin ağzından, halka Yezit'i kötüleyebilmek için şu ifadeleri İslam adına rahatlıkla üretilebilmiştir: “Bu herif annelerini, kızlarını ve kız kardeşlerini nikâhlıyor. Şarap içiyor ve namaz kılmıyor. Allah'a yemin olsun ki, bana hiç kimse destek vermese de isyan ederim.”⁷⁷ Sonraki yıllarda ise Yezit'e lanet edilip edilemeyeceği bile bilginler arasında tartışmalara konu olmuş, birbirlerine reddiyeler yazmışlar ve bu konuda literatür üretilmiştir.⁷⁸

71 İbn Tıktaka, *el-Fahrî*, çev. Ramazan Şeşen, Ankara 2016, 52.

72 Alusi, *Buluğu'l-Ereb*, byy, trz., II, 253.

73 İbn Tıktaka, 92.

74 Detaylı bilgi için bkz. Azimli, *Hz. Osman*, 49.

75 İbn Hayyat, 306.

76 Abdülaziz b. Ahmed, *Muaviye b. Ebi Süfyan Mudafası*, çev. Necmi Sarı, İstanbul 2010, 140; başka bir nakilde Hz. Peygamber, “Ümeyyeoğullarından Yezit diye anılan biri gelinceye kadar ümmetimin iktidarı adalet üzere olacaktır” der. Yani kabilesi ismi de verilerek uyarı yapılır (!) Suyuti, 150.

77 İbn Sad, VII, 68.

78 Bkz. Kılıç, 414.

Bütün bu tartışmalar bir kenara Yezit, tarihin, tarihçilerin ve ravilerin en fazla zulmettiği, iftira ettiği kişiler arasında ilk sıradadır. Sahabe tarafından Hz. Osman'a yapılan delilli eleştiriler, Yezit için yapılamamıştır. Onun üç yıllık liderliği sırasında devlet başkanlığına uygun olmayan bir işi neredeyse yoktur. Kendinden öncekilere nazaran akraba kayırmacılığı yapmamış, insanların mallarına el koymamış, devletin düzeni ve huzuru için isyan edenlere karşı düzeni ve huzuru korumak için orantılı bir mücadele yapmaya çalışmıştır. Ancak maalesef ki tarih yazılırken çıkırtkanların sesi daha çok yansımıştır.

Soru şu: Yeni iktidara geçmiş olan Yezit'in henüz herhangi bir icraatı olmamışken nasıl bu kadar kötülenerek isyana kalkışılabilir? Muaviye'nin sahabiler tarafından belirtilen hatalarına rağmen 20 yıl boyunca ona itaat eden Hz. Hüseyin, henüz hiçbir icraatı olmayan Yezit'e ilk günden niye karşı çıkmıştır? Bunun tek cevabı vardır: "İktidarda o olmamalı, biz olmalıyız". Bu durumda şu soru akla gelmektedir: "Hangi dinî delille ve gerekçeyle böyle bir talep yapılmaktadır?" Bunun cevabı yoktur. Şu sonuç çıkmaktadır ki; bu mücadele tamamen siyasidir ve tarih boyunca yapıldığı gibi bu olayı dinî argümanlarla süsleyip izah etmek mümkün değildir.

Sözümüzü onun bir valisine nasihati ile bitirelim: Yezit b. Muaviye, amcasının oğlu Selem b. Ziyad b. Ebih'i Horasan'a vali olarak tayin edince ona şöyle dedi:

Senin baban, kardeşinin (babam Muaviye'nin) yaşlılığında imdadına yetişti.⁷⁹ Bense sen küçükken yardımına koştum. Sakın benden doğacak bir mazerete bel bağlama; çünkü ben senin yeterliliğine bel bağlamış bulunuyorum. Senin için: "Ona karşı dikkatli olmalıyım," demeden, sen bana karşı dik-

79 Ziyad b. Ebih, Muaviye'nin Kufe ve Basra gibi iki önemli yerde sorunları halleden güçlü bir valisiydi.

katli ol. Çünkü sana karşı hayal kırıklığına uğradığım zaman, sen de bana karşı hayal kırıklığına uğrarsın. Sen mevkilerin en aşağı derecesindesin, daha yükseklerini talep et. (Bunun için iyi çalış) Kuşkusuz baban seni (yöneticilikte yetiştirmek için) bir hayli yormuştur; sakın rehavete kapılma.⁸⁰

Veliahtlık

Muaviye, toplumunu tanıyan biri olarak kendinden sonraki gelişmelerin epey sıkıntılı olacağını biliyordu. Vefatından sonra toplumda tekrar bir yönetim krizi çıkacağı net idi. Kendisi ile Hz. Ali arasındaki mücadelelerin tekrarlanmaması için vefat etmeden önce bütün toplumu ikna ederek yerine birini bırakmayı hedefliyordu. Kendi dönemindeki bu sükûnetli gidişatın bozulmaması için Şam bölgesinin gücünü elinde tutan Emevi ailesinden biriyle yönetimin devamının gerekli olduğunu düşünerek oğlu Yezit'i veliaht tayin etmek istedi.

Irak bölgesi ise eskiden beri muhalif olduğu Şamlılardan birini kabullenemezdi. İşte bu sebeple yumuşak bir geçiş yapmak ve düzelen sakin ortamı devam ettirebilmek, devletin bekasını sağlamak üzere oğlunu kendinden sonra hilafete atama kararı aldı. Oğluna vasiyetinde şöyle diyordu: "Yavrucuğum! Ben işleri senin için düzene sokmuş, Arapları da sana boyun eğdirmiş bulunmaktayım."⁸¹

Ayrıca bu işin toplum tarafından onaylanmasına yönelik bazı girişimlerde bulunup bunların zamanla Yezit'in halifeliğini kabul için toplumu zihnen hazırlayacağını düşündü.⁸² Bu amaçla bir dizi hamleye girişti. Bu bağlamda onu İstanbul muhasarasına giden yardımcı ordunun komutanlığına getirdi.⁸³ Ayrıca hac emiri olarak da görev-

80 İbn Abdırabbih, *el-İkdü'l-Ferit*, Beyrut 1983, I, 14.

81 Belazûri, V, 108.

82 Demircan, 130.

83 İbn Abdırabbih, *el-İkdü'l-Ferit*, Beyrut 1989, IV, 367-368; İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, Beyrut 1987, III, 349.

lendirdi.⁸⁴ Böylece hem cihat meydanının komutanı hem de en üst düzey prestijli dinî bir görev olarak hac işlerini yönetme konusunda yetkili kılarak oğlu Yezit'e toplum nezdinde itibar sağlatmaya çalıştı.

İstanbul Seferi

Muaviye, toplumun önderi olarak insanların tanıyabilmesi için Yezit'i İstanbul'a cihada gidecek olan orduya görevlendirdi. Ancak Yezit bu konuda isteksizdi. Orduya katılmadı ve çöldeki çadırından ayrılmadı. Olayın ciddiye-tini ifade eden bir azar mektubuyla onu uyaran Muaviye, derhal orduya katılmasını ve komutayı ele almasını istedi. Sonuçta Yezit gönülsüzce Antakya, Ba'lebek ve başka yerlerin atlılarının eşliğinde gaza için Rum diyarına giderek Karkazune'de bulunan Süfyan b. Avf komutasındaki orduya yetişti ve onunla Haliç'e ulaşınca kadar savaşmaya devam etti. Ancak bu süreçte de Yezit'in içki meclislerinden ayrılamadığı için orduya katılmadığı gibi aktarımlar rahatlıkla üretilebilmiştir.⁸⁵ Böyle biri olsaydı orduda bulunan İbn Ömer, İbn Zübeyir, İbn Abbas ve Ebu Eyyub el-Ensari onun komutanlığına razı olur muydu? sorusunu düşünmek gerekir.⁸⁶ Hatta böyle biri ise Hz. Hüseyin bu orduya niye katılmış olabilir?⁸⁷

Tabii ki bu ordu ile ilgili olarak hadisler de uydurulmuştur. "Ümmetimden Kayser'in şehrine gaza eden ilk muharipler mağfiret olunmuşlardır."⁸⁸ Sonuçta Hz. Peygamber'in övdüğü(!) bu ordunun komutan olarak Yezit'in gönderilmesi, o dönem insanı nezdinde makbuliyet çalışmalarından biri olmalıdır.

84 İbn Hayyat, 159.

85 Belazûri, V, 299; XI, 301.

86 Taberi, V, 232.

87 İbn Asakir, XIV, 111.

88 Buhari, Cihad, 93.

Bizans kaynaklarından verilen bilgiye göre de Yezit, Malatya yakınlarından (Kalkedon) Kadıköy'e kadar ilerlemişti.⁸⁹ Daha sonra kuvvetleriyle birlikte İstanbul Boğazi'ni geçmiş ve hem karadan hem denizden İstanbul'u kuşatmıştı. Bizans Haliç'in girişini kalın zincirlerle kapattığından gemilerin girmesi engellenmişti. Bu noktada şehrin etrafında şiddetli çarpışmalar yaşansa da surları aşmak mümkün olamamış, Müslümanlar ağır kayıplar vermiş, kışın yaklaşmasıyla birlikte yiyecek kıtlığı ve hastalıkların yol açtığı zor şartlar nedeniyle Muaviye, kuşatmanın sonlandırılmasını emretmişti.⁹⁰ Dönüş yolunda Amorion (Ammuriye)⁹¹ fethedilerek beş bin kişilik bir garnizon bırakılsa da bu garnizon daha sonra Bizans birlikleri tarafından dağıtıldı.⁹² Sonraki yıllarda İslam ordularının seferleri devam etmiş, ancak Yezit bu seferler içinde bulunmamıştır.

Yezit, kuşatma esnasında övgüye layık tavırlar ortaya koymuştur. Yezit'in komutası altındaki orduda Ebu Eyub el-Ensari de bulunuyordu. Kuşatma devam ederken hastalanarak 49 (669) yılında vefat etti. Cenaze namazını Yezit b. Muaviye kıldırdı. Vasiyeti üzerine bir askerî birlik tarafından surlara yakın bir yere götürülerek oraya defnedildi. Durumu öğrenen Bizans imparatorunun kuşatma kalktıktan sonra onu kabrinden çıkarıp vahşi hayvanlara yedireceğini söylediği, fakat İslam ordusu kumandanı Yezit tarafından gönderilen cevapta, böyle bir şey yapıldığı

89 Theophanes, *The Chronicle of Theophanes*, İng. çev. Harry Turtledove. USA: University of Pennsylvania Press Philadelphia, 1982, 50.

90 Kılıç, *Yezid b. Muaviye*, 54; Adıgüzel, 32-33; Sarıçam, "Arapların İstanbul Kuşatmaları", 54-55.

91 Bugünkü Afyonkarahisar ilinde bulunmaktadır.

92 Uçar, "Müslümanlar'ın İstanbul'u Fethetmek İçin Yaptıkları İlk Üç Muhasara", 70; Theophanes'in verdiği bilgiye göre ise Amorion, Kadıköy'e ilerlerken ele geçirilmiş, Müslümanlar Şam'a dönerken burada beş bin kişilik garnizon bırakmışlardı. Daha sonra bu garnizon Bizans kuvvetleri tarafından katledilmişti. Bkz. Theophanes, *The Chronicle*, 50.

takdirde İslam ülkesinde yaşayan Hristiyanların ve kiliselerin zarar göreceği bildirilince kabre dokunmayacaklarına dair teminat verdiği nakledilmektedir.⁹³

Hac Emirliği

Muaviye, oğlu Yezit'i toplum nezdinde itibarlı noktaya getirebilmek için onu prestijli bir görev olarak bilinen hac emirliğine üç yıl üst üste görevlendirdi. Bu iş bütün toplumun fertlerinin katıldığı ibadeti yönetme işi olduğu için Yezit'e puan kazandıracaktı.⁹⁴

Bu görev sırasında Yezit'in içki meclisleri kurduğu şeklindeki anlatılar Şii tandanslı uydurmalar olmalıdır.⁹⁵ Çünkü bütün Müslümanların toplandığı ve ibadet hassasiyetlerinin zirvede olduğu bu dönemde Emeviler gibi bir siyaset dahisi aileden gelen Yezit'in böyle işler yapması mümkün değildir ve Muaviye de buna izin vermez.

Sürecin Başlaması

Yezit'in veliahtlığı meselesi, ilk defa Muaviye'nin Kufe valisi Muğire b. Şube'nin Muaviye'ye yerine oğlu Yezit'i halife olarak bırakmasını teklif etmesiyle başladı ve süreç yaklaşık yedi yıl sürdü.⁹⁶ Asıl düşünce Muaviye'den ise de görünürde Muğire yapmış oldu.⁹⁷ O da uhdesinde bulunan Kufe valiliğini devam ettirebilmek için Muaviye'nin düşüncesini bildiğinden böyle bir teklifte bulundu. Ancak Muğire'den sonra gelen ve Muaviye'nin en güvendiği bürokrati konumunda olan Irak valisi Ziyad b. Ebih ise bu teklife karşı çıktı. Bundan dolayı Muaviye, Yezit'i veliaht yapma kararını Ziyad'ın ölümünden sonraya erteledi.⁹⁸ Daha-

93 İbn Sad, III, 450; İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-Ferit*, V, 116-117; Kılıç, 48-52. Hüseyin Algül, "Ebu Eyyub el-Ensari", *DİA*.

94 İbn Hayyat, 159.

95 Kılıç, 70-74.

96 İbn Asem, IV, 332.

97 Demircan, 122.

98 İbnü'l-Esir, III, 244.

sı Hz. Hasan'ın da ölümünü bekledi. Hz. Hasan'ın tekrar aday olabilme ihtimalinden çekinmiş olmalıdır.⁹⁹

Muaviye, konuyu gündeme taşıırken etrafındaki danışmanlara sorunca bazıları bu işin uygun olmadığı konusunda onu uyardı. Kendi çevresinden olan Ahnef b. Kays'a bu konuda fikrini sorduğunda Ahnef: "Doğru söylersek senden, yalan söylersek Allah'tan korkarız"¹⁰⁰ diyerek Yezit'in halife olarak atanmasını tasvip etmediğini belirtmişti. Ahnef b. Kays sözüne devamla: "Ey Emirü'l-mü'minin! Çevrendeki insanların sana arzu ettiğin şekilde cevap vermeleri seni aldatmasın. Bunlar halkın tamamını temsil etmiyorlar. Bunların tercihini Hicaz ve Irak bölgeleri kabul etmez"¹⁰¹ diyerek toplumun kalan kısmının da görüş ve onayını almasını tavsiye etmişti.¹⁰²

İkna ve Baskı

Muaviye, daha sonra valileri vasıtası ile kendinden sonra halife olması için oğlu Yezit'e biat alma işine girişmiştir. Bunun uygulanması için Muaviye'nin valileri, değişik yollar kullanarak insanlara bu fikri kabul ettirmişlerdir. Bu durumu aktaracağımız olayda kendisi de itiraf etmektedir. Kufe Valisi Muğire b. Şube tarafından Muaviye'nin oğlu Yezit'e biatlerini sunmak üzere Şam'a gönderilen Kufe ileri gelenlerine, Muğire'nin rüşvet olarak dört yüz dinar verdiğini duyunca Muaviye şöyle demiştir: "Dinlerini ne kadar da ucuza satmışlar."¹⁰³ Basra gibi bazı merkezlerde Yezit'e muhalefeti sürdüren kimi şairler altın keseleri ile susturulmuştur.¹⁰⁴

99 Mesudi, II, 551.

100 İbnü'l-Esir, III, 352.

101 İbn Kuteybe, *el-İmame ve's-Siyase*, çev. Cemalettin Saylık, Ankara 2017, 231.

102 Bkz. Taberi, VI, 196.

103 Taberi, VI, 170.

104 İbn Asem, IV, 331.

Medine Valisi Mervan b. Hakem, mescitte Yezit'e biat meselesini ilan edince, Abdurrahman b. Ebi Bekir: "Siz yönetimi babadan oğula devretmek, saltanata çevirmek istiyorsunuz. Sizin yaptığınız Bizans'ın işine benziyor. Onlarda da Kayser'den sonra Kayser gelir; sizinki de budur", şeklinde itirazda bulunur.¹⁰⁵ Bu tür bir atama, dönemin komşu devletlerinde ve Suriye'ye komşu Bizans'ta mevcut idi. Bu itiraza Abdullah b. Zübeyir, Hüseyin b. Ali, Abdullah b. Ömer gibi sahabiler de katılırlar.¹⁰⁶

Hicaz bölgesinden gelen bu tepkilere rağmen Muaviye kararında ısrar ederek değişik metotlarla herkesi ikna edip fikrini topluma benimsetti. Dahası bütün şehirlerden oğlu Yezit'in kendinden sonra halifeliği için biat aldı. Buna itiraz etmeyi sürdüren, sadece sahabileri gözetken Hicaz bölgesi kalmıştı. Bunun üzerine Muaviye, bu biat konusunu bizzat halletmek üzere bin kişilik bir ordu ile Medine'ye geldi ve Yezit'e itiraz eden bu öncü kişilerin önce yüzlerine karşı hakaret etti, ardından da minbere çıkarak şu sözlerle tehdit etti:

Fazileti, hidayeti, tutumu ve Kureyş içindeki konumu açısından hilafeti oğlum Yezit'ten kim daha çok hak etmektedir? Vallahi ben onların Yezit'i ayıpladıkları şeyin kuvvetini görmekteyim. Onların asıllarını hüsrana uğratacak felaketleri onlara yaşatmadan bu zanlarından vazgeçecek ve terk edecek degillerdir. İşte bunlar kaburga kemiklerini bir yükseltsinler ki bellerini doğrultamayacakları bir şeyi onlara isabet ettireceğim. Uyarı yarar sağlayacaksa kendilerini uyardım. Açıklama fayda verecekse onlara konuyu da beyan ettim. Vallahi onlar Yezit'e biat etmezlerse ben kuşkusuz şunları şunları yapacağım.¹⁰⁷

105 İbn Asem, IV, 335.

106 Taberi, VI, 179.

107 İbn Asem, IV, 337.

Ardından Mekke'ye gelerek Hicaz bölgesi halkının tabi oldukları Yezit'e biat etmeyi reddeden halkın önderi durumundaki dört şahsiyetle görüşme yaptı. Bunlar, Abdullah b. Zübeyir, Hüseyin b. Ali, Abdurrahman b. Ebi Bekir, Abdullah b. Ömer'dir.

Bu dört kişi kendi aralarında Abdullah b. Zübeyir'i konuşmacı seçerek Muaviye'ye halife adayı konusunda şu tekliflerde bulunurlar:

- Hz. Peygamber gibi yapmasını, yani kimseyi veliaht bırakmamasını,
- Hz. Ebu Bekir gibi yapmasını, yani akrabası olmayan birisini bırakmasını,
- Hz. Ömer gibi yapmasını, yani akrabası olmayanlardan oluşan bir şûra heyetini bırakmasını.

Muaviye bu teklifleri hiç önemsememiş ve bu şahısların başlarına ikişer asker koyup itiraz ederlerse, boyunlarını vurmalarını emredip sonra halka hutbe irad etmiş ve "bu dört şahsın Yezit'e biat ettiğini, halkın da artık Yezit'e biat etmesi gerektiğini" söylemiştir.¹⁰⁸ Bu dört kişinin biatini gözeten halk da Yezit'e biat etmiştir.¹⁰⁹ Halk, Muaviye'nin belirttiği gibi, bu şahısların oğlu Yezit'e biat ettiğini zannetmiştir.¹¹⁰

Muaviye, böylece Hicaz'ın da biatini alarak Şam'a dönmüştür.¹¹¹ Bu biatı zorla aldığından dolayı vefat ederken

108 "Ey insanlar! Bizler kusur sahibi bazı kimselerin birtakım sözlerini gördük. Onlar Hüseyin b. Ali'nin, Abdurrahman b. Ebi Bekir'in, Abdullah b. Ömer'in ve Abdullah b. Zübeyir'in biat etmedikleri iddiasındadırlar. Şu dört kişilik grup benim nazarımda Müslümanların ileri gelenleri ve en hayırlılarıdır. Ben onları Yezit'e biat etmeye davet ettim. Onları söz dinler ve itaat eder bir hâlde buldum. Onlar teslimiyet gösterip, biat ettiler. Dinlediler, davete icabet ettiler ve itaat ettiler." İbn Asem, IV, 343.

109 İbn Hayyat, 184.

110 İbn Kuteybe, 257; İbnü'l-Esir, III, 355.

111 Muaviye Mekke'de birkaç gün daha ikamet etti. Sonra Kureyşlilere ödül verilmesini emretti. Benî Haşım için bir şey verilmesini emretmedi. İbn

oğluna bu şahıslara dikkat etmesini şu şekilde vasiyet etmiştir:¹¹²

... Hüseyin ve İbn Zübeyir'den başka sana muhalefet edecek kimse yoktur. İbn Ömer'e gelince, İslam onu yere yıkmıştır (O, hep ibadetiyle meşgul olduğundan kendisinden sana bir zarar gelmez). İbn Zübeyir ise, kurnaz bir hilekârdır. O sana uzaktan gözükse yerinde dur, onu bekle! Zira o seninle boy ölçüşmeyi bırakma konusunda anlaşmayı bozabilir. Resulullah'ın kızı Fatıma'nın oğlu Hüseyin'e gelince onun sıçrama yapması konusunda benim bir kuşkuym yoktur. Ona dikkat et. Hiç kuşkusuz o, insanların en çok sevdiği şahıstır. Ona sıla-i rahimde bulun ve ona karşı yumuşak davran. O zaman sana yönelik işi kolaylaşır. Eğer ondan sana bir sıkıntı gelecek olursa, umarım onun babasını öldüren ve kardeşini mağlup edenler vasıtasıyla Allah ona kafi gelir.¹¹³ Şüphesiz ki, Ebu Taliboğulları, bir amaç uğruna boyunlarını uzattılar (kendilerini feda ettiler). Ancak Araplar, sınırlı sayıda kaldıkları bir zamanda onlara onu vermede ayak dirdiler.¹¹⁴

Muaviye'nin gayesi belki de kurmuş olduğu sükûnet döneminin devam etmesi yönündeydi. Bunun için büyük uğraşlar içine girdi, bu sebeple çok para dağıttı. Muaviye'yi genelde savunan, Kadı Ebu Bekir İbn Arabi bile: "Muaviye,

Abbas bu konuda onunla konuştu ve şöyle dedi: "Sen Kureyş'in çeşitli boylarına mallar dağıttın. Ancak Haşimoğullarına hiçbir şey vermedin. Neden böyle davrandın ey Muaviye!" Muaviye: "Çünkü adamınız Hüseyin b. Ali, Yezit'e biat etmekten kaçındı" deyince İbn Abbas: "Hüseyin'in dışında da biatten kaçınanlar vardı. Sen onlara ihsanda bulundun." Muaviye: "Doğru söyledin ey İbnü'l-Abbas! Sizler benim nazarımda diğerleri gibi değilsiniz" diye karşılık verdi. İbn Abbas: "Vallahi ödül vermez ve Haşimoğullarını hoşnut etmezsen denizin kıyılarından bir kıyıya ulaşırsın, bildiğim şeyleri söyler, insanların sana karşı çıkmalarını sağlarsın" dedi. Muaviye tebessüm etti ve şöyle dedi: "Ey Ebu Muhammed! Onlara da verilecek, ziyadesiyle ikramda ve bağışta bulunulacaktır." Muaviye Haşimoğullarına güzel hediyelerin verilmesini emretti. Hüseyin b. Ali hariç herkes Muaviye'nin verdiği hediyeleri kabul etti. Hüseyin ise verilen hediyelerden hiçbirisini kabul etmedi. İbn Asem, IV, 341.

112 İbnü'l-Esir III, 369.

113 İbn Sad, VI, 430.

114 Belazûri, V, 108.

hilafeti değil oğluna, akrabasından hiç kimseye has kılma-mak ve şûraya bırakmak faziletini terk etmiştir” demektedir.¹¹⁵ İbn Haldun ise Muaviye’nin bu uygulamasının o dönem Emevilerin güçlü asabiyeti düşünüldüğünde normal olduğunu belirtir.¹¹⁶

Onun esas gayesi sükûnet idi ve bunu oğluna şu şekilde anlattı:

Oğlum, bak her şey senin emrine girmiş, düşmanlar sana baş eğmiş, halk da sana biat etmekle itaat etmiş bulunmaktadır. Mekke ve Medine halkına iyi bak ve onlara ikramda bulun; onlar senin aslın ve kökenindir. Onlardan sana gelen olursa, onlara ikramda bulun; gelmeyen olursa, yardımını onlara da ulaştır. Irak halkına da dikkat et, zira onlar, yöneticilere karşı hep muhalefet edip onları bıktırma çabasındalar. Eğer onlar senden günde bir vali değiştirmeni isterlerse bile yine de onların isteğini yerine getirmeye çalış. Şam halkına da iyi bak ki; onlar da senin sırdaşın, kusur saklayanın ve sığınacağın bir kale hükmüne gelsinler! Onlardan, durumu seni endişelendiren birisi olduğu takdirde, onu onlara bırak. Boş kaldıkları zaman, onları bir şekilde kendine bağla! Ben halkın onları ifsad etmesinden emin değilim.¹¹⁷

Ancak Muaviye’nin öngörülerini gerçekleşmedi. Sükûnetin yerini kargaşa aldı.

Hicretin 60. (680) yılında Muaviye’nin vefatından sonra oğlu Yezit, Emevi devletinin yeni başkanı oldu. Kısa süre sonra da valiler marifetiyle eyaletlerden onun adına biat alınmaya başlandı. Fakat Yezit’in veliaht tayin edilmesine baştan itibaren itiraz eden Hicaz önderleri beklenildiği gibi onun halifeliğini tanımayacaklardır. Yezit, Medine valisi Velit b. Utbe b. Ebu Süfyan’a emir göndererek herkesten

115 İbnü'l-Arabî (Kadı Ebu Bekir), *el-Avasım mine'l-Kavasım*, Beyrut, 1987, 222.

116 İbn Haldun, *Mukaddime*, çev. Zakir Kadiri Ugan, İstanbul 1989, I, 519.

117 Belazûri, V, 153.

biatlerinin alınmasını istedi. Vali emrin kendisine ulaşmasından sonra Hz. Hüseyin başta olmak üzere sahabe çocuklarını çağırarak Muaviye'nin öldüğünü haber verdi ve kendilerini Yezit'i halife olarak tanımaya davet etti. Valilik makamına ilk önce Hz. Hüseyin geldi ve kendisinin gizlice değil, ancak halkın huzurunda biat etmesinin doğru olacağını söyledikten sonra valilikten ayrıldı.¹¹⁸

Bu arada eski Medine valisi Mervan b. Hakem, görevdeki valiye Hz. Hüseyin'i tutuklaması, ardından biat etmeye zorlaması, biat etmediği takdirde boynunu vurması tavsiyesinde bulunduysa da Velit, "Sen benim dinimi yıkacak bir şey tavsiye ediyorsun. Yemin ederim ki, Hüseyin'i öldürmek suretiyle dünyanın her tarafına, güneşin doğup battığı bütün mal ve mülküne sahip olacağımı bilsem yine de bunu yapmam" sözleriyle bu teklifi kesin bir şekilde reddetti.¹¹⁹

Biat etmesi istenen diğer bir kişi olan Abdullah b. Zübeyir gece Medine'yi terk ederek gizlice Mekke'ye kaçtı ve gönderilen askerler onu yakalayamadı.¹²⁰ Hz. Hüseyin de aile halkından pek çok kişiyi yanına alarak Medine'yi terk etti. Sadece kardeşi Muhammed b. Hanefiyye onunla Mekke'ye gitmedi. Hz. Hüseyin ile Abdullah b. Zübeyir'in Medine'yi terk etmesinden sonra geride kalan Abdullah b. Ömer ise şehirde bulunan insanların biat ettiğini görünce Yezit'e biat etti.¹²¹

Belazüri, İbn Abbas gibi bazı sahabilerle ilgili şunu aktarır:

Amir b. Mes'ud el-Cumahi dedi ki, "Biz Mekke'de iken, bir de baktık ki, postacı gelmiş, Muaviye'nin vefat haberini ver-

118 Yakubi, II, 241.

119 İbn Hayyat, 200.

120 İbn Hayyat, 201.

121 Dineveri, 210-211.

mektedir. Biz de kalkarak İbn Abbas'ın yanına gittik; o sırada da yanında bulunan misafirleri için sofraya kurulmuş, ancak henüz yemek getirilmemişti. Biz kendisine, "Ya İbn Abbas, haberci Muaviye'nin öldüğünden bahsediyor" dedik. Bunun üzerine uzun bir süre suskun kaldıktan sonra, "Allah'ım, Muaviye'nin kabrini geniş eyle, yemin ederim ki, daha önce o emsali gelmemiş ve gelmeyecek birisi idi" dedi. Onun oğlu Yezit de kendisinden sonra ailesinin işini düzene koyacaktır. Onun yanına gidip geliniz, ona itaat edeceğinizi söyleyin ve ona biat edin, dedikten sonra hizmetçisine, "Haydi delikanlı yemeğimi getir!" dedi." Ravi dedi ki, "Biz bu durumdayken, Mekke Valisi bulunan Halid b. As'ın elçisi gelerek, onu biat etmeye davet etti. İbn Abbas da ona dedi ki, ona söyle, "Sen işini ve yanındakilerin işini gör, biz akşam yanına geliriz." dedi. Daha sonra elçi dönerek Halid'e, "O kesinlikle yanınıza gelecek" dedi. İbn Abbas da onun yanına giderek ona biat etti.¹²²

Sonuçta o günlerde Hicaz'da sözü dinlenen sahabe çocuklarından Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbas derhal biat etmişler, Hüseyin b. Ali ile Abdullah b. Zübeyir ise biatten kaçınmışlardır. İkisinin de yönetsel zaafı ve hırsları olduğu daha sonraki tavır ve hamlelerinden anlaşılacaktır.

II. BÖLÜM

KERBELA

Hız. Hüseyin'in Kerbela'da katledilmesi olayı çok iyi bilinen bir olaydır. Burada malumu ilamdan öte olayın gelişimi ve sonucu konusunda analitik bir değerlendirmenin daha önemli olduğunu söylemeliyiz. Değilse destan niteliğinde binlerce eser, bu konuyu her yönden abartılı ve menkıbevi tarzda işlemektedir. Ancak bunlar gerçeği anlatmamakta, olayın dinî ve siyasi istismarına hizmet etmekten öte bir katkı sağlamamaktadır.

İslam tarihi boyunca gerek Şii gerek Sünni müellifler, konuyu Hız. Hüseyin'in şehadeti ve katledilmesi perspektifinden hareketle değerlendirdiklerinden dolayı, genelde Emevi karşıtı bir söylemde bulunmuşlardır. Oysaki öncelikle Hız. Hüseyin'i bu olaya sürükleyen sebepleri sorgulamak gerekirdi.

Tarihi okurken olayları bir tarafın penceresinden (Şia'nın yaptığı gibi) değerlendirmek doğru değildir. Gözü kapalı bir şekilde bir tarafı övmek veya diğer tarafı yermek bize bir şey kazandırmayacaktır. Olayları dışarıdan bir gözlemci olarak dönemin siyasi değerlendirmelerini hesaba katarak, müelliflerin Emevi düşmanlıklarını, Abbasi çağının yazarları olmalarını, siyasi düşüncelerini, yaşadıkları dönemleri hesaplayarak ele almak ve sonraki çağların biriktirdiği duygusalıklar içinde değil, empati içerisinde o çağın gerektirdiği perspektiften değerlendirmelerde bulunmak lazımdır.

Bu amaçla burada da konunun dramatik tarafını dile getirmek yerine, Hız. Hüseyin'in bu isyana çıkışının doğru gerekçelerle olup olmadığını sorgulamak yönünden bazı

mülâhazalarda bulunmak istiyoruz. Hedefimiz birilerini yargılamak değil, meseleyi sorgulamak ve bazı tahlillerde bulunmaktır. Bu değerlendirmeleri yaptığımız için toplumdaki büyük hassasiyet gereği Emevici şeklinde bir yaf-tadan kurtulmak da mümkün değildir. Ancak gerçekleri ortaya koymak her şeyin üstünde olmalıdır.

Yezit'e Biat

Muaviye, hicretin 60. yılında vefat etti. Halk, Yezit'e biat etti. İbn Sad olayı şu şekilde aktarır: "Yezit b. Muaviye, Abdullah b. Amr b. Üveys el-Amiri [Amir b. Lüey] vasıtasıyla Medine valisi Velit b. Utbe b. Ebu Süfyan'a bir mektup gönderdi. Mektubunda şöyle diyordu: "Biat için insanları davet et ve önce Kureyş'in ileri gelenlerinden başla. Biat için çağıracağın ilk kişi Hüseyin b. Ali olsun. Çünkü Emir-rü'l-mü'minin [Muaviye] ona karşı yumuşaklıkla muamelede bulunmamı istedi." Bunun üzerine Vali Velit b. Utbe hemen Hüseyin b. Ali ve Abdullah b. Zübeyir'e haber göndererek Muaviye'nin vefat ettiğini bildirdi ve onları Yezit'e biat etmeye davet etti.¹

Hız. Hüseyin, ilk başta gizli bir biatin doğru olmadığını düşünerek valiye herkesin huzurunda açık biat edebileceği teklifinde bulunmuştu.² Ancak Emevi valisine verdiği sözünü yerine getirmedi ve açıkça biat etmekten de kaçınıp gizlice Mekke'ye kaçtı.³ Dahası "biat ederse kâfir olacağını" söylüyordu.⁴ O günkü toplumda birçok sahabe ise Yezit'e biat etmişti. Hız. Hüseyin'in bu anlayışına göre; Yezit'e biat eden bu kadar sahabinin imani durumu nedir? şeklinde bir soruyu düşünmek gerekir.⁵

1 İbn Sad, VI, 431.

2 Yakubi, II, 241.

3 Taberi, V, 341.

4 Ebu Mihnef, *Maktelu'l-Hüseyin*, byy. trz., 14-15.

5 Aşağıda aktaracağımız metinde Hız. Hüseyin'in bakış açısının din ve akıl açısından ne kadar doğru olabileceğini nötr olarak düşünmek gerekir:

Valiye biat sözü vermesine rağmen Hüseyin b. Ali, onun huzurundan çıkınca, “O bildiğin Yezit’tir. Vallahi onun ne bir akıllılığı, ne de bir insafı vardır” demiş ve valiye verdiği sözü tutmayacağı işaretini verse de vali olayı sakince çözme taraftarı olduğu için sabahı beklemeye karar vermiştir. Ancak Hüseyin o gece kaçınca Medine valisi Velit, “Kuşkusuz Ebu Abdullah (Hüseyin) hakkında ne kadar

“Sabah olunca Hz. Hüseyin, haberler (Yezid’in halife olduğu) hakkında bilgi sahibi olmak üzere evden çıktı. Bir de ne görsün. Mervan b. Hakem onun yolunu kesmiş. Mervan: “Ey Ebu Abdullah! Sana bir öğüdüm var. Bana itaat edecek olursan doğruya ulaşmış ve hakka isabet etmiş olursun” deyince Hz. Hüseyin: “Teklifiniz nedir, söyle de dinleyeyim” diye karşılık verdi. Mervan şöyle dedi: “Sana Mü’minlerin Emiri Yezit’e biat etmeni emrediyorum. Çünkü bu iş senin, hem dinin ve hem de dünyanın için daha faydalıdır.” Bu sözler karşısında Hz. Hüseyin: “İnna lillah ve inna ileyhi raciun. Müslümanlar Yezit gibi bir hükümdara duçar olmuşsa artık İslam’ın ruhuna fatiha okumak gerek” dedi. Hz. Hüseyin devamında Mervan’a yönelerek şöyle dedi: “Yazıklar olsun sana! Yezit gibi fasık bir adama biat etmemi mi bana emrediyorsun? Ey yanlışı büyük olan adam! Büyük bir söz söyledin. Söylediğin sözden dolayı da seni kınamayacağım. Çünkü sen henüz daha baban Hakem b. Ebi'l-As’ın sulbünde iken Allah Resulünün (sav) lanetine maruz kalan bir kimsesin. Resulullah (sav.) kime lanet etmişse ne onun için ne de onun Yezit için biate davet etmesi mümkündür.” Devamında şöyle dedi: “Ey Allah’ın düşmanı! Uzaklaş benden. Biz Allah Resulü’nün (sav) Ehl-i Beytiyiz. Hak bizdedir ve dillerimiz de hakkı telaffuz eder. Ben Resulullah’ın (sav.) ‘Hilafet Al-i Ebi Süfyan’a ve tuleka oğlu tulekaya haram kılınmıştır. Muaviye’yi benim minberimin üzerinde gördüğünüz zaman, hemen karnını deşin’ buyurduğunu işittim. Vallahi Medineliler onu ceddimin minberi üzerinde gördüler de kendilerine emredileni yapmadılar. Allah, oğlu Yezit’i kahretsin. Allah onun azabını arttırsın.” Mervan b. Hakem, Hz. Hüseyin’in bu sözlerine öfkelen-di. Sonra da şöyle dedi: “Hor ve hakir bir hâlde Yezit b. Muaviye’ye biat edinceye kadar seni bırakacak değilim. Siz Ebu Turab ailesi çok konuşursunuz. Ebu Süfyan’ın ailesine karşı da kalbinize buğz etme sevgisi içirilmiştir. Sizin onlara buğz etmeniz onların da sizlere buğz etmesi hak olmuştur.” Hüseyin bu sözlerle karşılık verdi: “Yazıklar olsun sana ey Mervan! Defol git. Sen necissin. Biz Allah’ın (cc.) Peygamber’ine (sav.) indirdiği ‘Ancak ve ancak Allah, ey Ehl-i Beyt, sizden her çeşit pislîği, suçu gidermek ve sizi tam bir temizlikle tertemiz bir hâle getirmek diler’ ayeti ile pak eylediği evin ahalistiyiz.” Mervan hiçbir şey söylemeden başını öne doğru eğdi. Hz. Hüseyin devamında ona şöyle dedi: “Müjdeler olsun sana ey İbnü’z-Zerka! Rabbinin huzuruna varacağın gün hoşlanmayacağın bütün şeyleri Resulullah’tan (sav.) göreceksin. Ceddin benim hakkımı ve Yezit’in hakkını sana soracaktır.” İbn Asem, V, 17.

fal açtıysak hep şerri bulduk!” demek zorunda kalmıştı.⁶ Yani Yezit ve valileri, Hz. Hüseyin konusunda gayet itinalı davranıyor ve toplumun karışmaması için suhuletle biat işinin çözülmesini istiyorlardı. Değilse vali Hz. Hüseyin’in Mekke’ye kaçmasına göz yummaz ve istese Mervan’ın tek-lifi üzere biat etmediğinde orada öldürebilirdi.⁷

Çünkü Mervan, biat etmezse işler büyümeden ve çığı-rından çıkmadan Hüseyin’i öldürmesini vali Velit’e tavsiye ediyordu. Ancak vali buna uymadı. Nitekim Yezit de babası Muaviye’nin emri gereği yumuşak davranılması talimatı vermişti. İktidardaki Emevi kabilesi bu konuda ikiye ayrılıyordu. Bir kısmı Mervan gibi sertlik taraftarı, bir kısmı ise Halife Yezit ve Medine valisi Velit b. Utbe, Mekke valisi Amr b. Said gibi teenni ile hareket etme taraftarıydılar.

Sonuçta Hz. Hüseyin, Mekke’ye geldi ve Yezit’e karşı Kufe’de bir oluşum örgütlemeye başladı. Buna sebep Kufe’den onu davet eden birçok mektubun gelmesiydi.⁸ Hz. Hüseyin’in de hoşuna giden bu taraftar kitlesi onu harekete geçirse de sahabiler bunu doğru bulmuyordu.

6 İbn Sad, VI, 431.

7 İbn Hayyat, 201.

8 Yakubi, II, 242; bu mektuplardan biri şu şekildedir: “Süleyman b. Surad, el-Müseyyeb b. Necebe, Rifa’a b. Şeddad, Habib b. Muzhir -Bazıları b. Mutahhîr diyorlardı- ve onun şiasından olup Kufe’de bulunan Müslümanlardan ve mü’minlerden bir mektuptur. Bundan sonra; zalım ve inatçı olan düşmanını helak eden Allah’a hamd olsun. Öyle bir düşman ki, bu ümmetin üzerine çullanıp emrini gasbetti ve ümmetin rızası olmadan idaresini zorla ele geçirdi. Sonra ümmetin hayırlılarını öldürüp kötülerini bıraktı. Allah’ın malını da zenginler arasında dolaşan bir mal hâline getirdi. Semud kavmi Allah’ın rahmetinden uzak olduğu gibi o da Allah’ın rahmetinden uzak olsun. Bizim imamımız yoktur. Bize gel; umarız Allah seninle bizi hak üzerinde bir araya getirir. Bil ki: Numan b. Beşir hükümet konağındadır. Biz Cuma günü ya da bayram günü onunla bir araya gelmiyoruz. Eğer senin bize gelişinle ilgili haber bize ulaşırsa onu oradan çıkarır ve Şam’a göndeririz. Ve’s-Selam”, Belazuri, III, 369.

Sahabenin Tavrı

Hız. Hüseyin'in Kerbela'ya gidişini o günkü Mekke ve Medine'de bulunan sahabenin kahir ekseriyeti uygun bulmuyordu. Dahası sahabe topluluğu içinde onun Kufe'ye gitmesini İbn Zübeyir dışında hiç kimse istemiyordu. Onun da sebebi belliydi. Hız. Hüseyin giderse Mekke'de kendine alan açılacak ve Yezit'e karşı hilafetini ilan edebilecekti.

Bu süreçte Hız. Hüseyin'in Kufe'ye gitmemesi için bütün sahabiler seferber olmuştu. Onun gitmemesi konusunda âdeta sahabe icması oluşmuştu. Ancak Hız. Hüseyin'i ikna edememişlerdi. Rivayetlerde Hız. Hüseyin'in Kufelilerin yaptıkları ısrarlı davet sebebiyle onlara söz verdiği, dolayısıyla kendisini Kufe'ye gitmek zorunda hissettiği aktarılır.⁹ Doğrusu Kufeliler babası Hız. Ali'yi Muaviye'ye karşı savaşta yarımsız bırakmış, abisi Hız. Hasan'ın çadırını yağmalamışlar ve onun hilafeti Muaviye'ye devretmesine neden olmuşlardı. Bütün bunlara rağmen Hız. Hüseyin, bu gelen mektuplara güvenerek Irak'ta hakimiyet kurabileceğini düşünmüştü. Şimdi onun Kufe'ye gitmesi konusuna karşı çıkan ve çoğunluğu sahabe olan önde gelen kimselerin görüşlerini nakledelim. Öncelikle en yakınları kardeşi ve amcaoğullarından bazı aktarımlar yapmak istiyoruz:

Muhammed b. Hanefiyye (Kardeşi)

Hız. Ali'nin Benu Hanifeli eşinden olan diğer bir oğlu ve Hız. Hüseyin'in küçük kardeşi Muhammed b. Hanefiyye, Hız. Hüseyin'in Kufe'ye gitmesine ve orada isyan bayrağı açmasına karşıydı. Bu yüzden Hız. Hüseyin'e destek için Abdülmuttaliboğullarından 19 erkek, kız ve kadınlarından bazıları Medine'den yola çıkınca o da onların peşine düştü; Mekke'ye geldi ve abisi Hüseyin'e Mekke'den Kufe'ye çıkışının uygun olmadığını söyleyerek dedi ki:

Kardeşim! Sen en çok sevdiğim ve en çok değer verdiğim kimsesin. Bütün yaratıklar arasında samimiyetle öğüt vereceğim senden daha layık hiçbir kimse yoktur. Elinden geldiğince şehirlerden uzak dur. İnsanlar senden başkasının etrafında toplanırlarsa bununla Allah senin ne dindarlığına ne de aklına eksiklik vermeyeceği gibi senin yiğitlik ve faziletin de elden gitmez. Ben senin varacağın şehirde yanlarına gittiğin topluluğun ayrılığa düşmelerinden korkuyorum. İnsanlar senden uzaklaşırsa sen de kumluk çöllere ve dağlara sığınır, insanların işinin nereye vardığını görünceye ve nasıl bir karar vereceğini anlayıncaya kadar bir yerden bir yere göçer gidersin.¹⁰

Hız. Hüseyin, bu sözleri kabul etmedi. Bunun üzerine Muhammed b. Hanefiyye kendi çocuklarını engelleyerek hiçbirini onunla göndermedi. Muhammed'in bu durumuna içerlenen Hüseyin, "Başıma işler gelecek diye çocuklarını esirgiyorsun, öyle mi?" deyince¹¹ Muhammed, "Her ne kadar senin başına gelecek şeyler, çocuklarımin başına geleceklerden bizim yanımızda daha önemli ise de senin başına işlerin gelmesine ve onların da seninle birlikte başlarına işlerin gelmesine ne ihtiyacımız var?" dedi.¹²

Bu süreçte Kufelilerden bir grup Muhammed b. Hanefiyye'nin yanına da geldiler ve kendileriyle birlikte Yezit'e karşı çıkmasını istediler. Muhammed b. Hanefiyye bu teklifi reddetti; Hız. Hüseyin'in yanına gelerek kendisine yapılan teklifi ona anlattı ve "İnsanlar, bizi harcamak ve karnımızı akıtmak istiyorlar" dedi.¹³ Esasen Kufelilerin tarih boyunca yaptıkları Hız. Peygamber'in torunlarını kullanma işini İbn Hanefiyye o dönemde anlamıştı, ama Hız. Hüseyin'e derdini anlatamadı.

10 Detaylı bilgi için bkz. İbn Asem, V, 20; Hüseyin Güneş, *İbnü'l-Hanefiyye*, Mardin 2018, 122.

11 İbn Sad, VI, 437.

12 Taberi, V, 341.

13 İbn Sad, VI, 437.

Nitekim Muhammed b. Hanefiyye, Hz. Hüseyin'in ev halkıyla birlikte Mekke'den ayrılıp Kufe'ye doğru gittiğini abdest aldığı sırada işitince, kendisini tutamayarak ağlamaya başladı ve gözlerinden damlayan yaşlar önündeki leğende sesler çıkarıyordu.¹⁴

İbn Abbas (Amcaoğlu)

Hz. Hüseyin'in en yakınlarından ve amcaoğullarından olan İbn Abbas, Mekke'de bulunuyordu. O dönemde ilmiyle meşhurdur ve Haşimoğulları ailesinin önde gelen birisi olarak toplumda önemli bir ağırlığı vardı.

Hz. Hüseyin'e gelerek, "Ey Amcamın oğlu! Allah, seni rahmetiyle esirgesin. Söyle bakayım. Yanlarına gideceğin kavim valilerini öldürmüşler veya kovmuşlar, memleketlerini onun elinden geri almışlar, düşmanlarını sürüp çıkarmışlar mıdır? Eğer böyle yaptılarsa, onların yanına git. Ancak valileri başlarında bulunuyor, onlara hükmünü yürütüyor, zekât ve haraç amilleri de onların zekât ve haraçlarını topluyorken seni yanlarına çağırıyorsa, onlar, seni ancak harbe çarpışmaya çağırıyorlar demektir. Onların babanı ve kardeşini sahipsiz bıraktıkları gibi seni de bırakmayacaklarından, aldatmayacaklarından, yalan söylemeyeceklerinden, muhalefet etmeyeceklerinden, ürküp senin başından dağılmayacaklarından, sana karşı halkın en şiddetli davrananı, düşman kesileni olmayacaklarından emin değilim!" dedi.¹⁵ Ancak Hz. Hüseyin kararlıydı ve onu dinlemedi.

Bunun üzerine İbn Abbas, o gün akşam veya ertesi günü sabahleyin Hz. Hüseyin'in yanına tekrar gitti:

Ey amcamın oğlu! Sen, gitmekten vazgeçmeyeceksen ben de söylemeden duramayacağım: Senin gideceğin yerde helak olacağından, kökünün kazınacağından korkuyorum! Çünkü

¹⁴ Taberi, V, 341.

¹⁵ İbn Sad, VI, 432; Dineveri, 311.

Iraklılar gaddar, vefasız, sözlerinde durmaz bir kavimdir. Sakın onlara yaklaşma. Sen, şu beldede otur. Çünkü sen Hicaz halkının seyyidi ve ulususun. Eğer Iraklılar dedikleri gibi seni istiyorlarsa onlara yaz; düşmanlarını (valilerini) sürüp çıkar-sınlar. Sonra, yanlarına git. Eğer kesinlikle burada oturmak-tan kaçınacaksan bari Yemen diyarına git. Çünkü orada kaleler, vadiler var. Orası, enine, boyuna geniş bir topraktır. Hem orada babanın taraftarları da vardır. Orada münzevi bir hayata kavuşmuş, halktan ayrılıp bir köşeye çekilmiş de olursun. Oradan halka yazılar yazar, davetçilerini her tarafa dağıtırsın. Böyle yaparsan, istediğin selamet ve afiyetin sana vasil olur, böylelikle muradının hasıl olacağını umarım.¹⁶

Eğer mutlaka gideceksen, kadınlarını ve çocuklarını yanın-da götürme. Vallahi, Osman b. Affan'ın kadın ve çocuklarının gözleri önünde öldürüldüğü gibi, senin de öldürüleceğinden korkuyor ve öylece öldürülmeyeceğinden emin bulunmuyorum. Onlar, seni harp için çağırıyorlar. Gitmekte acele etme. Babanın, kardeşinin ashabı olduklarını söyleyen o kişiler, bir sabah başlarındaki valileri ile birlikte gelip seninle çarpışacaklardır! Sen, Mekke'den çıkacak olursan İbn Ziyad senin yola çıktığını haber alacak, sana mektup yazmış olanları ürkütüp başından dağıtacak, onlar sana en azılı düşman kesileceklerdir! Eğer gücüm yetseydi iki elimle saçını yakalardım. Seni durduracağımı bilsem, böyle yapardım!

dedi ve ağladı.¹⁷ Ne var ki Hüseyin, onun bu sözüne karşı şöyle dedi: “Ey Abbas'ın babası! Sen yaşlanmış bir ihtiyarsın.”¹⁸ İbn Abbas, öfke içinde dışarı çıkınca kapıda İbn Zübeyir'e rastladı ve “Gözün aydın Hüseyin gidiyor! Hicaz'ı sana bırakıyor.” dedi.¹⁹

Bu süreçte Yezit b. Muaviye, meselenin kanla çözülmesi için Hz. Hüseyin'i durdurmaya yönelik girişimlerde

16 Bkz. Mesudi, III, 40.

17 İbn Sad, VI, 432; İbnü'l-Esir, III, 399.

18 İbn Sad, VI, 432; İbn Kesir, XI, 490.

19 Dineveri, 313.

bulunuyordu. Bu sebeple Abdullah b. Abbas'a bir mektup göndererek Hüseyin'in Mekke'ye gidişini haber veriyor ve şöyle diyordu: "Sanıyorum doğu tarafından [Kufe'den] bazı adamlar Hüseyin'in yanına gelerek ona hilafet vereceklerini vaat etmişlerdir. Sen onlar hakkında bir uzmanlık ve tecrübeye sahipsindir. Eğer Hüseyin böyle bir şey yaparsa kuşkusuz akrabalığın ipini koparmış olur. Sen ailenizin büyüklerindensin ve ehl-i beytiniz sana bakıyorlar. Lütfen Hüseyin'i ayaklanmadan vazgeçir." Abdullah b. Abbas ise Yezit'e hitaben şu cevabı yazmak zorunda kalmıştı: "Umarım Hüseyin'in çıkışı seni rahatsız edecek bir iş için değildir. Hiç şüphesiz Hüseyin'e, barışı ve ülfeti sağlayacak ve fitne ateşini söndürecek nasihatı terk edecek değilim." Daha sonra Abdullah b. Abbas, Hüseyin'in yanına girdi, uzun uzun onunla konuştu ve şöyle dedi: "Allah aşkına geleceğini, kayıp bir serüvenle helak etme ve Irak'a gitme. Eğer mutlaka bu iş yapacaksan, bari hac mevsimi sona ersin; insanlarla karşılaşip neler düşündüklerini öğrenene kadar bekle; sonra görüşünü söylersin."²⁰

Sonuçta Abdullah b. Abbas, Hz. Hüseyin'i Irak'a gitmekten vazgeçirmeye çalışıp bu işi "Yapma!" dese de O, Irak'a gitmek dışında her şeyi reddetti. Bunun üzerine İbn Abbas, "Eğer benim için ya da senin için ayıp olmasaydı, ellerimi başına geçirirdim. Eğer birbirimizin perçemlerini tutup [seninle göğüs göğüse kavga ettiğimizde] duracağını bilseydim, yapardım. Fakat bunun benim işime yarayacağını sanmıyorum." dedi. Bunun üzerine Hz. Hüseyin, "Valahi, eğer şöyle şöyle bir yerde öldürülürsem benim için, Mekke'de (Harem'de) öldürülmemden daha iyidir!" dedi. İbn Abbas bunu duyunca ağladı ve "Sen İbn Zübeyir'in gözlerini aydınlattın!" dedi.²¹

20 İbn Sad, VI, 433.

21 Ezraki, *Ahbaru Mekke*, Mekke 1996, II, 132; İbn Sad, VI, 432.

Abdullah b. Cafer (Amcatorunu)

Abdullah b. Cafer b. Ebi Talib, Hz. Hüseyin'in amcası Cafer'in oğlu olup aynı zamanda kız kardeşi Zeynep'in kocasıydı ve eniştesi oluyordu. Babası şehit Cafer-i Tayyar'dan dolayı ailede ağırlığı olan biriydi.

Hz. Hüseyin'in isyan edeceğini duyunca ona şöyle bir mektup²² gönderdi: "Senden şu mektubumu okuduktan ve gereğini düşündükten sonra Allah aşkına geri dönmeni istiyorum. Yönelmekte olduğun yerden, yani Kufe'den sana bela gelmesinden, senin öldürülmenden ve ailenin kökünün kazınmasından korkuyorum. Eğer bugün sen öldürülecek olursan İslam'ın nuru söner. Sen hidayete erenlerin bayrağı, mü'minlerin umudusun. Hareketinde acele etme. Irak'a gitmekte acele etme. Ben senin, çocuklarının ve Ehl-i Beytinin canları ve malları hususunda Yezit'ten ve Ümeyyeoğullarından eman alacağım. Selam ile."²³ Hz. Hüseyin'in buna rağmen yola çıkması üzerine Abdullah b. Cafer, Yezit'in Mekke valisi Amr b. Said'e hitaben şunu dedi: "Hüseyin'e bir mektup gönder ve ona eman verdiğini, ona iyi davranacağını, dostluk bağlarına riayet edeceğini söyle, ona teminat ver. Geri dönmesini iste. Belki bu şekilde güven duyup Mekke'ye geri gelir."²⁴

Yezit'in valisi Amr, Abdullah'a: "Benim adıma dilediğin şekilde bir mektup yaz, getir, altını mühürleyeyim", diyerek bu konuda gayet iyi niyetli ve samimi olduğunu göstermiştir. Abdullah b. Cafer de vali Amr b. Said'in adına şu şekilde bir mektup yazdı: "Sana doğru yolu göstermesini ve yuvarlanmakta olduğun uçurumdan seni geri çevirmesini Allah'tan diliyorum. Duyduğuma göre sen Irak'a gitmeye karar vermişsin. Ayrılık çıkarmaktan Al-

22 Taberi, V, 388.

23 İbn Asem, V, 66.

24 Zehebi, *Siyeru Alami'n-Nubela*, Beyrut 1990, III, 297.

lah'a sığınmanı istiyorum. Eğer korkmakta isen yanıma gel, ben sana eman veririm. Sana iyi davranırım. Aramızdaki bağların kopmamasına özen gösteririm." Sonra mektubu Amr'a götürüp mühürletti. Vali, mektubu Hüseyin'e gönderdi, ancak o, geri dönmeye yanaşmadı²⁵ ve valiye şu mektubu²⁶ gönderdi: "Eğer göndermiş olduğun bu mektubunla bana iyilik yapmak ve aramızdaki bağların kopmamasına özen göstermek istemiş isen, dünyada ve ahirette hayır ve iyilik gör. İnsanları Allah'a davet edip iyi işler yapan ve "Ben Müslümanlardanım" diyen kimse ayrılık çıkarmış olmaz. Emanların en iyisi ve hayırlısı, Allah'ın verdiği emandır. Dünyada Allah'tan korkmayan kimse, Allah'a iman etmiş olmaz. Biz, kıyamet gününde, katında bize emanı vacip kılacak bir korku ile dünyada Allah'tan korkuyoruz."²⁷

Böylece onu yolundan döndürmek için devletin başındaki Yezit'ten sonra valisinin yaptığı son hamle de işe yaramamış²⁸ ve o dönemdeki herkese rağmen Hüseyin, isyan etmek üzere yola çıkmıştır.²⁹

Abdullah b. Ömer

Abdullah b. Ömer, o dönemde istisnasız herkesin saygı duyduğu alim bir kişilikti. Babası Hz. Ömer'in toplum üzerindeki ağırlığı bir yana kendisi de çok sayılan, sevilen biriydi. Yöneticilerin hareketlerini eleştirse de toplumsal

25 Bazı kaynaklarda yer alan şu rivayet, bütün sahabenin haksız bulduğu Hz. Hüseyin'in tavrını meşrulaştırmak için uydurulmuş olmalıdır: "Abdullah b. Cafer b. Ebu Talib de Hüseyin'e bir mektup yazarak Kufeliler hakkında kendisini uyardı. Mektubunda, Allah için Kufelilerle karşılaşmamasını istiyordu. Hüseyin ona cevaben, "Ben bir rüya gördüm; rüyamda Resulullah'ı (s) gördüm. Bana bir emir verdi. İşte ben o emri yerine getirmeye gidiyorum. Sakın, ben oraya varmadan bu rüyayı kimseye haber verme!" diye yazdı." İbn Sad, VI, 434.

26 Taberi, V, 389.

27 İbn Sad, VI, 433.

28 Dineveri, 294

29 İbn Kesir, XI, 507.

katliamlara yol açacak fitnelere karşı herkesi uyaran orta-yolcu bir tavrı vardı.

Umreden Medine'ye dönerken yolda Hz. Peygamber'in annesinin metfun bulunduğu Ebva köyünde İbn Zübeyir ve Hz. Hüseyin ile karşılaştı. Onlar Medine'den biat etmemek için kaçıyorlardı. "Sizi Allah için uyarıyorum; Allah'tan korkun, Müslüman cemaatine tefrika çıkarmayın!" İnsanların yaptığı gibi siz de biat edin.³⁰ Lütfen dönün ve insanların yaptıkları gibi yapın. Vaziyete bakın; eğer insanlar Yezit'e biat ederlerse bu işin dışında kalmayın. Eğer insanlar onun hakkında ihtilafa düşerlerse o zaman bildiğinizi yaparsınız." dedi.³¹

Ancak özellikle Hz. Hüseyin'in geri adım atmaya yanaşmadığını görünce, "Lütfen isyan etme. Sakın, onların (Kufelilerin) yanına gitme!" Zira Allah, Resulü'nü dünya ya da ahireti tercih etme konusunda serbest bıraktı; Resulullah (s) ahireti seçti. Sen onun bir parçasısın ve dünyayı elde edemezsin", dedi. Daha sonra kucaklaştı, boynuna sarıldı, ağladı, vedalaştı ve ayrılınca, "Biz Hüseyin'e engel olamadık. Irak'a gitmek konusunda o bize galebe çaldı" Muhakkak ki, babasından ve kardeşinden, gördüğü fitneden ve insanların onlara haince davranmasından ibret almış olmalıydı. Hatta hayatı boyunca hiçbir harekette yer almaması gerektiğini de bilmeliydi.³² Hüseyin, insanların yaptıkları şeyi (fitneden kaçmayı) yapmalıydı. Çünkü cemaatte hayır vardır" dedi.³³ "Benim sana tavsiyem, sen de diğer insanların girdiği şu sulh yoluna gir, daha önce nasıl ki Muaviye'ye karşı sabrettiysen şimdi de sabret."³⁴

30 Taberi, V, 343.

31 İbn Sad, VI, 432.

32 Suyuti, 206.

33 İbn Sad, VI, 432.

34 İbn Asem, V, 24.

Hız. Hüseyn vedalaştığı zaman İbn Ömer, “Beni dinle ve burada kal! Vallahi Allah, hakkınızı elinizden almakla ancak sizin için hayır murat etmiştir” dedi. Söz dinlemeyip gidince de, “Bir ölüyü Allah’a emanet ediyorum” dedi.³⁵

Ebu Said el-Hudri

Ebu Said el-Hudri, sahabe içinde en fazla hadis rivayet eden kişilerden biridir ve Medinelilerin önde gelenlerinden olup Hız. Peygamber’den bu tarafa her kesimden saygı görmüş bir kişiliktir.

Ebu Said el-Hudri, Hız. Hüseyn’in isyan etmesinden hoşlanmamış ve bunu engelleyebilmek için kendisi ile görüşme yapmışsa da başarılı olamamıştır. O şöyle anlatır: “Hüseyn, Mekke’den çıkıp gitme hususunda bizi mağlup etti. Bu hususta kendisine güç yetiremedik. Kendisine dedim ki: “Nefsine aldanmak hususunda Allah’tan kork, evine kapan ve devletin başındakine isyan etme.”³⁶ Ey Hüseyn! Ben senin için hayırlı bir öğütçüyüm ve şefkatliyim. İşittiğime göre Kufe’deki taraftarın olan kavim sana mektup yazmış. Sakın, onların yanına gitme! Kufe’de bandan işitmiştim, demişti ki: “Vallahi Kufelilerden bıktım, usandım, onlara kızdım. Onlar da benden usandılar ve bana kızdılar. Onlarda asla vefa yoktur. Allah’a yemin ederim ki, onların herhangi bir işe niyet ve azimleri yoktur, kılıca karşı da sabır göstermezler.”³⁷

Abdullah b. Muti

Abdullah b. Muti, o dönemde Emevilere ve Yezit’e muhalefeti ile tanınan bir sahabiydi. Hayatı boyunca muhalif davransa da o da Hız. Hüseyn’in stratejik bir hata yaptığını düşünüyordu. Bu yüzden isyana kalkışmaması gerek-

35 Belazûri, III, 375.

36 İbn Sad, VI, 432.

37 İbn Kesir, XI, 500; değişik tavsîye örnekleri konusunda detaylı bilgi için bkz. M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, İstanbul 1987, XI, 178-179.

tiğini ona anlatmak için yanına gitti³⁸ ve ona şöyle dedi: “Allah aşkına sakın Kufe’ye gideyim deme! Vallahi, oraya gidecek olursan, muhakkak öldürülürsün! Baban orada öldürüldü. Kardeşin Hasan orada yalnız bırakıldı, aldatıldı ve yaralandı. Sen Mekke Haremi’nden ayrılma. Hicaz halkı sana hiç kimseyi denk tutmaz. Sen sana bağlı olanları her taraftan oraya çağır. Gelip yanında toplanırlar. Vallahi Ümeyyeoğulları seni önlerinde bulurlarsa muhakkak öldürürler. Sen öldürülecek olursan, senden sonra onlar hiçbir zaman hiçbir kimseden korkmazlar. Gel yapma! Sen ne Kufe’ye git ne de Ümeyyeoğullarının önlerine çık!” “Anam babam sana feda olsun; bizi kendinden mahrum etme ve Irak’a gitme. Vallahi eğer onlar seni öldürürlerse bizleri hizmetçi ve köle yaparlar” dedi.³⁹ Hz. Hüseyin ise kaderci bir tavırla, “Allah, dilediği şeyi takdir ve hüküm eder!” dedi.⁴⁰

Ömer b. Abdurrahman

Tabiinden olup Hz. Osman zamanında mushaf nüshalarının çoğaltılmasıyla görevlendirilen heyetin üyesi Abdurrahman b. Haris’in oğlu ve Kureyş içinde etkin bir kabile Mahzumoğullarından olan Medineli fakih Ömer b. Abdurrahman da Hz. Hüseyin’in isyanına karşıydı. Şöyle anlatır: “Iraklılardan, Hüseyin’e mektuplar geldiği, Hüseyin’in Irak’a gitmeye hazırlandığı sırada, Mekke’de yanına vardım ve “Ey amcamın oğlu! Ben, sana bir hacet için geldim. Eğer öğüdümü tutmayı uygun görürsen sana bir öğüt vermek istiyorum. Uygun görmezsen, sana söylemek istediğim şeyden vazgeçeceğim” dedim. “Söyle! Vallahi ben senin ne kötü bir şey düşünebileceğini ne de çirkin bir iş işlemeyi arzu edebileceğini sanmam!” dedi. Ona “Ey amcamın oğlu! Seninle aramızda bir süt emişme akrabalığı

38 Taberi, V, 395.

39 Dineveri, 296.

40 İbn Sad, VI, 432.

var. Bilmem ki ben sana nasıl öğüt vereyim? dedim. Bana “Sen, herhangi bir suçla suçlanmamış kimselerdensin. Ne söyleyeceksen, söyle!” dedi.

Bunun üzerine dedim ki: “Sen, Irak’a gitmek istiyor-muşsun. Ben sana karşı çok şefkatliyimdir. Senin baban; İslamiyet’e girenlerin ilki, İslamiyet uyarınca hareket edenlerin en iyisi, tutuş ve yakalayış bakımından da Müslümanların en zorlusu idi. Halk ondan dünyalık umdu. Onun sözlerini dinledi ve başına toplandı. Şamlılardan başka herkes babanın başına toplanmıştı. O da kalkıp Muaviye’nin üzerine yürüdü.

Muaviye ise Şamlılar katında nüfuzlu ve itibarlı idi. Bunun üzerine halk dünyaya tamah ederek ve ona saplanarak babanı bıraktılar. Allah’ın ikram ve rızasına erinceye kadar ona karşı gelmekten, kin tutmaktan geri durmadılar. Babandan sonra kardeşine de yapılmayacak şeyleri yaptılar. Sen bunların hepsinde bulundun ve bütün olan bitenleri de gözlerinle gördün. Demek ki babana, kardeşine düşmanlık etmiş, onlarla çarpışmış olan Şamlıların, Iraklıların tarafına doğru gitmek istiyorsun?! Halbuki rakibin olan kişi, sayıca senden daha çok, hazırlık ve kuvvet bakımından da senden daha iyidir. Halk ondan daha çok korkar; dünyalığı ondan daha çok umar. Seni çağırانların yanlarına varacak olursan, onlar senden mal ihsan etmeni isteyecekler. Çünkü onlar dünya ve dünyalık kuludurlar. Senin elde etmek istediğin beldelerdeki valiler ve amirler onlardandır. Beytûlmaller hazineler de onların elindedir. Halk ise şu dirhem ve dinarların kuludurlar. Sana yardım etmeyi vadedenler, seninle çarpışır ve seni bırakırlar. Senden çok ona ve onun adamlarına yardım etmeyi arzu ederler. Sana yardım vadinde bulunanların seninle çarpışmayacaklarından, senden ziyade seninle çarpışanların yanlarında bulunmayı arzu etmeyeceklerinden emin değî-

lim!” dedim. Bunun üzerine Hz. Hüseyin, “Ey amcaoğlu! Allah sana iyilik versin! Senin söylediklerini düşündüm. Ancak Allah bir şey yapmak isterse olur” dedi. “*İnna lil-lah! Ebu Abdullah ile Allah’ın yanında hesaplaşacağız*” dedim.⁴¹ Sonra Hüseyin’in yanından ayrılıp Haris b. Halid b. As’ın yanına vardım. Durumu ona anlattım. Haris b. Halid; “Kabe’nin Rabbine and olsun ki sen, ona gereken öğüdü vermişsin. Artık kabul etmek veya bırakmak, ona aittir!” dedi.⁴²

Ahnef b. Kays

O dönem önemli öncülerden olan Temim kabilesi lideri Ahnef b. Kays, Hz. Hüseyin’in bu tavrına karşı onu kollamak üzere Rum suresinin son ayeti olan, “*Sabret ki, Allah’ın sözü şüphesiz gerçektir. Kesin olarak inanmayanlar seni hafife almasınlar*”⁴³ yazıp gönderdi.⁴⁴ Ancak Hz. Hüseyin’i ikna mümkün değildi.

İbn Ayyaş

Hz. Peygamber’in, işkenceye uğradığı için kendisi hakkında çok üzüldüğü Ayyaş b. Rebia’nın torunu, tabiinin büyüklerinden, önemli alimlerinden olup Kureyş açısından önemli bir kabile olan Mahzumogullarından olan İbn Ayyaş da Hüseyin’e Mekke’de uğradı ve “Ey Fatıma’nın oğlu! Nereye gidiyorsun? Allah’tan kork!” dedi. Hüseyin, “Irak’a, taraftarlarımın yanına!” deyince İbn Ayyaş, “Ben yüzüne söyleyeyim; gitmeni istemiyorum. Öyle insanların yanına gidiyorsun ki, senin babanı öldürüp kardeşini de ölümcül bir şekilde yaraladılar. Nefsine aldanmaman konusunda Allah’tan kork!” dedi.⁴⁵

41 Bkz. Mesudi, III, 41.

42 Taberi, V, 382.

43 Rum, 60.

44 Zehebi, III, 298.

45 İbn Sad, VI, 433.

Diğer Şahıslar

Sahabilerden olan Ebu Vakıd el-Leysi der ki: “Hüseyin’in Irak’a çıktığını duydum; ona [Mekke-Medine arasındak] Melel denilen yerde yetiştim. Allah için çıkmasının doğru bir çıkış olmadığını, çıktığı takdirde kendisini öldürmüş olacağını söyledim.” Hüseyin, “Dönmeyeceğim!” dedi.

Yine meşhur sahabilerden Cabir b. Abdullah dedi ki: “Hüseyin ile konuştum ve “Allah’tan kork ve insanları birbirine düşürme. Vallahi yaptığını uygun görmüyorum” dedim; ancak beni dinlemedi ve ters davrandı.”

Sahabilerden Misver b. Mahreme, Hüseyin’e şöyle yazdı: “Sakin, birkaç tabur Iraklıya kanma. İbn Zübeyir sana, “Hemen git ve Iraklılarla birleş. Çünkü onlar sana yardım edenlerdir” diyor. Sakin Harem’i [Mekke’yi] terk etme. Eğer onların sana ihtiyacı varsa yollara düşüp sana geleceklerdir. O zaman büyük bir güçle çıkarsın.” Allah Hüseyin’e hayrını versin.”

Tabiinin ve Kureyş’in önde gelenlerinden Amr b. Abdurrahman b. Hişam el-Mahzumi, Hüseyin’in yanına geldi. Hüseyin’e, “Bana gelen habere göre sen Irak’a gitmek istiyormuşsun ve ben, gidişinden ötürü senin için korkuyorum. Çünkü sen öyle bir beldeye gidiyorsun ki, orada onun [Yezit’in] valileri, görevlileri var ve yanlarında da beytülmaller vardır. İnsanlar da dinar ve dirhemini kölesidirler. Bu yüzden sana yardım edeceğini vadedenlerin senin yanında savaşacaklarına emin değilim. Üstelik sen onlara, seninle savaşacak olanlardan daha sevimli değilsin” dedi. Hüseyin, “Sen [bana] nasihat ettin; ancak hükmü Allah verecektir.” dedi.⁴⁶

Tabiinin büyüklerinden meşhur Said b. el-Müseyyeb dedi ki: “Eğer Hüseyin çıkmasaydı onun için daha hayırlı olurdu.”

Tabiinin fakihlerinden Ebu Seleme b. Abdurrahman, “Hüseyin, Irak ehlini tanımalıydı ve onlara gitmemeliydi. Fakat Abdullah b. Zübeyir onu bu yola teşvik etti” dedi.

Tabiinin meşhur kadın fakihlerinden Amre bt. Abdurrahman, Hz. Hüseyin’e bir mektup göndererek; “yapmak istediği şeyin kendisi için büyük hata olduğunu, cemaat ve itaatten ayrılmaması gerektiğini, eğer Irak’a giderse öldürüleceği yere gitmiş olacağını” yazdı.

Hz. Hüseyin, Mekke’den çıktıktan sonra yoluna devam edip Batnu’l-Akik’a gelince İkrimeoğullarından birisiyle karşılaştı, ona selam verdi. O şahıs ona Kufe valisi İbn Ziyad’ın yolu gözetlemek için Kadisiye ile Uzeyb arasına süvariler yerleştirdiğini haber verdi. Bu zat, Hz. Hüseyin’e: “Canım sana feda olsun geri dön. Vallahi sen ancak mızrakların ucuna ve kılıçlara doğru gidiyorsun. Sana mektup yazanlara asla güvenme! Çünkü onlar seninle savaşmaya kalkacak ilk kişilerdir,” dedi. Hz. Hüseyin: “Sen samimiyetini gösterdin ve bunu eksiksiz yaptın. Allah seni hayırla mükafatlandırsın,” dedi. Sonra ona selam verip yoluna devam etti.⁴⁷ Ancak ne yazık ki adamın dediği çıktı ve Hz. Hüseyin’i Şamlılar değil Kufelilerden oluşan bir ordu katledecektir.

İbn Zübeyir’in Tavrı

Sahabe içinde Hz. Hüseyin’in Yezit’e karşı isyanına farklı tavır göstererek destek veren tek kişi İbn Zübeyir idi.⁴⁸ Şimdi bu durumu inceleyelim: İbn Zübeyir, Hicaz’da ve özellikle de buranın merkezi Mekke’de halkın Hz. Hüseyin’e teveccühünü ve onun yanında toplandığını görüyordu. Hz. Hüseyin Hicaz’dan ayrılmaz ise halkın kendisine biat etmeyeceğini

47 Dineveri, 316.

48 Bazı rivayetlerde İbn Zübeyir’in de onu gitmemesi için iknaya çalıştığı zikredilse de dönemsel bağlama uymamaktadır, İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, Kahire 1999, XI, 498.

de biliyordu. Kabe'ye gidiyor ve buraya ibadete gelmiş olan halkı Emeviler aleyhine teşvik ediyordu.⁴⁹

Ayrıca sabah-akşam Hz. Hüseyin'in yanına gidiyor, Irak'a gitmesi için onu teşvik ediyor ve şöyle diyordu: "Bilmem ki biz, halifelîği ne diye şu kavme bırakıyor, onlarla uğraşmaktan vazgeçiyor ve kaçınıyoruz. Hâlbuki biz muhacirlerin oğullarıyız. Bu işi idareye onlardan daha yakın ve önce geliriz. Söyle bana, sen şimdi ne yapmak istiyorsun?" dedi. Hz. Hüseyin "Vallahi, Kufe'ye gitmek içime doğuyor. Oradaki taraftarlarım ve Kufelilerin eşrafı da bana yazı yazdılar. Allah'tan hayırlısını diliyorum" deyince İbn Zübeyir, "Onlar [Kufeliler] senin ve babanın taraftarlarıdır. Benim de oralarda senin taraftarların gibi taraftarlarım bulunsaydı, oradan vazgeçmezdim, ancak Hicaz'da kalırsan sana yardımcı ve müşavir olurum" dedi.⁵⁰ İbn Zübeyir kalkıp gittikten sonra, Hz. Hüseyin, kendi kendine "O, bende bulunan şeyin (hakkın) kendisinde bulunmadığını, halkın onu bana denk tutmayacağını ve kendisine sevgi göstermeyeceğini bilmektedir" dedi.⁵¹

Bütün bu aktarımlardan sonra şu sonuçlara varabiliriz: Hz. Hüseyin'in isyan etmek için Kufe'ye gitmesine dönemin sahabe toplumundan İbn Zübeyir hariç hiç kimse taraftar değildi. Dönemin önde gelen sahabileri onu bu yaptığı işten engellemeye çalışsa da Hz. Hüseyin kolay anlaşılamayan bir şekilde görüşünde ısrar etti. Esasen Kufelilerin, babası Hz. Ali ve abisi Hz. Hasan'a yaptıkları ortadayken böyle bir ısrarda bulunması aklı selim açısından kabul edilebilir bir durum değildi.

Doğrusu Hz. Hüseyin hiçbir hazırlık yapmaksızın, istişarelere kulak tıkayarak, baba ve abisine yapılan ihanet-

49 İbn Sad, VI, 432.

50 Mesudi, III, 41.

51 Taberi, V, 347.

leri görmezden gelerek ailesiyle birlikte isyan etmek üzere yola çıkmıştır. Tedbir almak Hz. Hüseyin'in dedesi Hz. Peygamber'in en önemli silahı idi. Hz. Peygamber, anlam-sız direnişlerin karşısında idi. Gerektiği zaman savaşlarda geri çekilmeyi biliyordu. Ancak Hz. Hüseyin tedbir denen kavrama hiç başvurmadı. Açık hedef hâlinde çoluk çocuğuyla yola düştü.

Hz. Hüseyin'in tavrı, göz göre göre yok olmaya gitmekti veya belki de ondaki liderlik arzusu bütün bu tavsiye ve tarihî gerçekleri görmesine engel oldu diyebiliriz. Sahabenin de uyardığı gibi sonucu gözükken bir katliama zemin hazırlanmış oldu dersek yanlış söylemiş olmayız. Onun muhtemel arzusu, Yezit'in bulunduğu makama geçmekti. O, kendisinin Hz. Peygamber'in kızının oğlu olması dola-yısıyla üstün ve öncelikli olduğuna inanıyor ve Muaviye'ye biat ettiği hâlde Muaviye'nin oğlu Yezit'in yerine geçme ar-zusuyla ona meydan okuyordu denilebilir.⁵² Bütün bun-lar Hz. Hüseyin'in sahip olduğu muhtemel iktidar arzusu nedeniyle böyle bir girişimde bulunduğu düşüncesini akla getiriyor.⁵³ Daha makul hareket edip sahabenin tavsiye-sine uyup istişare uyarınca gitmemesi gerekirken o, his-leriyle hareket etti. Kufelilerin durumunu bile bile üstelik temsilcisi Müslim'in durumunu öğrenmesine rağmen aile-sini götürdü.

Ancak şu bilinmelidir ki; tarihte hiçbir devlet veya li-der isyan etmek üzere hareket eden bir kişiyi başıboş bır-akmaz. Emevilerden onu başıboş bırakıp isyan etmesine izin vermelerini beklemek hiçbir tarihî realiteye uymaz. En mülayim devlet başkanları dahi bunu yapmaz.⁵⁴ Nitekim

52 Adnan Demircan, "Ehl-i Sünnet Alimlerinin Kербela Olayına Bakışı", *Ma-rîfe*, Bahar, 2010.

53 Kılıç, 276.

54 Dahası Hüseyin'in elçisi Müslim Kufe ile kalmıyor, Basra'yı ve oranın hal-kını da Emevilere isyan için örgütleyordu, Dineveri, 303.

öyle de olacaktır. Bütün teklif ve ısrarlara rağmen yoluna devam eden Hz. Hüseyin, yüzyıllardır Müslümanları acılara sevk eden o meş'um fitnenin gerçekleşmesine âdeta kapı araladı. Bu acı yüzünden çıkan fitnelerde 15 asırdır binlerce kişi katledildi.

Medine valisi Hz. Hüseyin'i davet edip her türlü eman garantisi vermişti. Ancak Hz. Hüseyin onu dinlemedi. Yezit'in Mekke valisi de bu konuda çaba sarf etmişti. Bu arada Emeviler ve Mekke'deki emniyet birlikleri Hz. Hüseyin'e engel olamamışlar ve bir çarpışmadan kaçınarak onu bıraktıktan sonra "Ey Hüseyin! Allah'tan korkmuyor musun da cemaatten ayrılıp gidiyor ve şu ümmet arasına tefrika sokuyorsun?" demişlerdi.

Daha önce yaşanan, Kufelilerin hem Hz. Ali hem de Hz. Hasan'a yaptıkları ihanetler önemli bir tecrübe olarak durmaktadır. Iraklıların derdi, Şam'a karşı kaybettikleri üstünlük savaşında Hz. Hüseyin'i kullanarak galip gelmekti. Değilse Hz. Hüseyin'in davasıyla direkt ilgili değillerdi. Bunu defalarca göstermişlerdi. Emevi kılıcını görünce hemen dağılan⁵⁵ Kufelilerin esas arzusu, Şam'a kaptırdıkları önderliği Hz. Peygamber'in torununu kullanarak geri almak istemelerinden başka bir şey değildir. Değilse çok ulvi gayelerle Hz. Hüseyin'i davet ettikleri söylenemez. Daha sonraki dönemdeki Şii isyanlarına bakıldığı zaman bu durumu daha rahat algılamak mümkün gözükcektir. Doğrusu Kufelilerin Ali Şiası'nı mı yoksa bölgecilik anlamında Irak Şiası'nı mı (Kufecilik) tuttukları sorgulanırsa daha çok Irak Şiası için ayaklandıklarını söyleyebiliriz. Nitekim sonuçta Hz. Hüseyin'i öldürenlerin arasında hiçbir Şamlı bulunmuyordu, hepsi Iraklı idi.⁵⁶ Bu da önemli bir göstergedir.

55 Abdülazız Duri, *İlk Dönem İslam Tarihi*, çev. Hayrettin Yücesoy, İstanbul 1991, 113.

56 Kılıç, 281.

Nihayetinde birçok sahabi, onu engellemeye çalışsa da Hz. Hüseyin kimseyi dinlemedi. Bu tavsiyeleri yapanların hepsi ona giderse öldürüleceğini söylediler. Bu tavsiyeleri göz önüne aldığımızda “kimsenin onun öldürüleceğini bilmediğini” söyleyebilmek zordur.⁵⁷ Onun, öldürüleceğini gördüğü bir rüya üzerine teslimiyet içinde hareket ettiği şeklindeki düşünceler ve rivayetler ise cebriyeci mantığın bir ürünüdür.

Sonuç olarak Hz. Hüseyin’in Mekke’den yola çıkış hareketinin doğru olmadığı, sahabenin ona katılmadığı, hatta engel olmaya çalıştığı, babası ve abisinden tecrübe ederek böyle bir facianın olabileceğini tahmin etmesi gerektiği, onun bu tedbirsiz davranmasının böyle bir katliamın olmasına zemin hazırladığı ortadadır. Bunu söylerken katliamı yapanları bu işin günahından azade de kılmıyoruz. Meselenin bu yönü apayrı bir değerlendirme ve çalışma konusudur.

Yola Çıkış

Sonuçta Hz. Hüseyin, sahabe toplumunun vazgeçmesi yönünde bütün ricalarına rağmen hicri 60 yılı, Zilhicce’nin 10’u, pazartesi gününde ehl-i beytiyle ve birlikte Irak’a doğru yola çıktı.

Hz. Hüseyin Mekke’den yola çıkınca, Mekke valisi Amr b. Said b. As, kardeşi Yahya b. Said’in kumandasında gönderdiği emniyet birliği ile önlerini kesti ve birlik kumandasını: “Mekke valisi geri dönmeni sana emrediyor. Dönmek istemezsen, seni gitmekten zorla alıkoyarım!” dedi. Hz. Hüseyin dönmeyip yola devam etmek isteyince, “Ey Hüseyin! Allah’tan korkmuyor musun da, cemaatten ayrılıp gidiyor ve şu ümmet arasına tefrika sokuyorsun?” deyince Hz. Hüseyin, onlara, şu ayeti okudu: “....Benim yaptı-

*ğım bana, sizin yaptığınız size aittir; siz benim yaptığım-
dan sorumlu değilsiniz, ben de sizin yaptığınızdan sorumlu
değilim”* (Yunus, 41). Bunun üzerine iki taraf birbirlerine
kamçılarla vurmaya başladılar. Mekke valisi Amr b. Said,
olanları işitince işin karışmasından korktu. Birlik kuman-
danına haber göndererek dönüp gelmesini emretti.⁵⁸

Yoluna devam eden Hz. Hüseyin, hemen Mekke çıkışın-
da Şam’a, halifeye giden devlete ait bir kervana el koydu⁵⁹
ve mallarını paylaştırdı.⁶⁰ Onun bu icraatı, aslında devlete
savaş açtığıнын ilk göstergesiydi. Çünkü devlet güvence-
sindeki bir kervanın yağmalanması, isyan ettiğinin bir işa-
retiydi. Bu bile onun devlet tarafından takip ve tutuklanıp
cezalandırılması için bir sebep olabilecektir.⁶¹ Nitekim bu
sebeple yollarda tedbir alıp Hüseyin’in başında olduğu ka-
fileyi kuşatmaya karar vereceklerdir.

Hz. Hüseyin, yola devam ederken o dönemin en meş-
hur şairlerinden biri olan Ferezdak’a rastladı. Ferezdak
Kufe’den geliyordu.⁶² Hz. Hüseyin’in “Geride Kufe halkını
ne hâlde bıraktın?” şeklindeki sorusuna⁶³ “Onları kalpleri
seninle, kılıçları ise Ümeyyeoğulları ile olduğu hâlde geri-
de bıraktım!” diyerek esasen yaklaşmakta olan felaketi bir
kere de o söyledi.⁶⁴ Ancak Hz. Hüseyin’in gözüne hiçbir şey
gözükmüyordu. O sadece Kufelilerin sözlerine inanıyor,
onun dışında söylenen hiçbir akl-ı selim görüşü kabullen-
miyor ve katledileceği yere doğru ilerliyordu. O kazanaca-
ğını zannettiği bir risk almıştı. Ancak bu kumarı kaybeden
taraf olacaktı.

58 Zehebi, III, 200.

59 Belazûri, III, 376.

60 Taberi, V, 386.

61 Dineveri, 315.

62 Taberi, V, 386.

63 Dineveri, 315.

64 İbn Hayyat, 200.

O kendisine gönderilen mektupların sahiplerinin davasına sahip çıkacaklarından o kadar emindi ki yol üzerinde kendisini uyaran bir yolcuyu bu konuda azarlamıştı; “Hüseyin, Mekke-Kufe yolunda es-Sa’lebiyye denilen yerde bizim yanımızdan geçti. Kardeşimle birlikte hemen yanına gittim. Baktım ki, üzerinde göğsünde cebi bulunan sarı bir cübbe var. Kardeşim ona, “Ey Hüseyin! Senin için korkuyorum!” dedi. Bunun üzerine Hüseyin, devesine asılı bulunan torbaya bir kamçı vurarak, “Bunlar, şehir halkının (Kufelilerin) desteğini gösteren mektuplardır.” dedi.⁶⁵ Dönmesi konusunda yalvarsalar da dinlemedi.⁶⁶

Müslim Kufe’de

Hız. Hüseyin, Kufe halkından aldığı destekle Emevileri yıkmak üzere yola çıkınca kendisi gelmeden önce Kufe’de işleri düzene koymak ve orayı ele geçirip hazırlamak adına önden amcaoğlu Müslim b. Akil b. Ebu Talib’i gönderdi. Kendisine Hani b. Urve el-Muradi’nin evine misafir olmasını, halkın kendisine yönelik toplanmalarına bakmasını ve haberleri kendisine yazmasını emretti. Bunun üzerine Müslim b. Akil gizlice Kufe’ye gitti. Hız. Hüseyin’in taraftarları onun yanına geldiler. Onlardan biat aldı ve Hız. Hüseyin’e şu mektubu yazdı: “Kufe’ye geldim. Sana mektup yazdığım zamana kadar 18.000 insan bana biat etti.⁶⁷ Acele gelmeye çalış; zira bu iş için herhangi bir mani yoktur.” Müslim’in mektubu kendisine ulaşınca Hız. Hüseyin yolculuğunu hızlandırdı. Nihayet Mekke-Kufe yolundaki Zübale’ye gelince Kufelilerin elçileri, içinde 100.000 kişinin isminin bulunduğu bir listeyi Hüseyin’e teslim ettiler.⁶⁸

65 İbn Sad, VI, 440.

66 Dineveri, 297.

67 Dineveri, 322.

68 İbn Sad, VI, 440.

Hız. Hüseyin'in elçisi Müslim, Kufe'de yaptığı çalışmalar sonucu yeterince güçlendiğini düşününce, idareyi ele geçirmek üzere 400 kişi ile harekete geçse de saraya yaklaştıkça Nasrettin hocanın fil hikâyesinde olduğu gibi⁶⁹ yanındakiler yavaş yavaş kaçmaya ve sokak aralarından uzaklaşmaya başladılar.

İbn Hibban şöyle aktarır:

Müslim b. Akil üç bin süvariyle yola çıktı. Ubeydullah b. Ziyad'ı öldürmek istiyordu. Ubeydullah'ın idare binasına yaklaşıncı yanında sadece üç yüz kişinin kaldığını gördü. Durup sağa sola bakmaya başladı. Arkadaşları sürekli onu terk edip geriye kaçıyorlardı. Derken yanında sadece on kişi kaldı. Müslim: "Subhanellah! Şunlar mektup yazarak bizi kandırdılar. Bu şekilde de bizi düşmanımıza teslim ediyorlar," dedi ve geri döndü. Sokağın başına ulaştığında geri dönüp baktı. Hiç kimsenin kalmadığını gördü.⁷⁰

Müslim bunun üzerine Hani b. Urve'nin evine sığındı. Ancak onun gizlendiği yer tespit edildi. Muhammed b. Eşas'ın haber vermesiyle Kufe valisi Ubeydullah ondan Müslim'i getirmesini istedi ve o da getirdi.⁷¹ Ubeydullah, Müslim'e kendisini öldüreceğini söyleyerek vasiyetini yapmasını istedi. Müslim, orada Ömer b. Sad b. Ebi Vakkas'ı görerek ona Hüseyin'e haber göndermesini, işin

69 Olay şu şekildedir: "Tımur, Akşehir'e bir erkek fil getirmiş. Başıboş gezen fil, bağlara bahçelere büyük zarar veriyormuş. Filden bıkan Akşehirililer, nihayet Hoca'ya gitmişler: "Hoca, bu Tımur senin sözünü dinler. Şu filin bi çaresine baksan" demişler.

Hoca da kabul etmiş. Yarın hep birlikte gidip derdimizi anlatalım, demiş. Ertesi gün Hoca önde ahali arkada Tımur'un yanına gitmek üzere yola çıkmışlar. Ama her yol ayrımında birkaç kişi gruptan ayrılıyormuş. Hoca Tımur'un karşısına geldiğinde bakmış ki arkasında hiç kimse yok. Bunun üzerine Hoca Akşehirililere bir ders vermek istemiş. Tımur'a: -Efendim. Biz Akşehirililer olarak getirmiş olduğunuz fili çok sevdik. Ama hayvancağz yalnızlıktan olsa gerek, çok huzursuz. Ahali bu filin dışısını de getirmenizi istiyor." demiş.

70 İbn Hibban, 454.

71 İbn Sad, VI, 441.

(Hz. Hüseyin'in davasının) son bulduğunu bildirmelerini ve ailesi ile geri dönmesi gerektiğini, Kufelilerin kendisini aldattıklarını söylemelerini istemiş ve bu vasiyet yerine getirilmiştir, ardından da Müslim öldürülmüştür.⁷² Bedeni duvardan aşağı atılmış, kafası da cesedin ardından fırlatılmıştır. Sonra Ubeydullah, Hz. Hüseyin'e sahip çıkan⁷³ Hani b. Urve'nin çarşıya götürülüp boynunun vurulmasını emretmiştir.⁷⁴

Ömer b. Sad, Müslim b. Akil'in borcunu ödedi. Cesedini aldı; kefenledi ve defnetti. Ardından Hüseyin'e bir adamı elçi olarak gönderdi; onu bir deveye bindirip ona nafaka da verdi. Elçiye, Müslim b. Akil'in söylediklerini Hüseyin'e söylemesini emretti. Elçi, Kufe'nin dört merhale berisinde Hüseyin'e yetişti ve söylenenleri ona haber verdi.⁷⁵ Ancak bu haber de Hz. Hüseyin'i durduramadı.⁷⁶ Bu arada Hz. Hüseyin'e yollarda katılanlar tehlikeyi fark ederek onun yanından ayrılmaya başladılar. Ayrıca Vali Ubeydullah, Hz. Hüseyin'i Kufe'ye yaklaştırmamak, dahası Kufe'den ona katılacakları engellemek üzere Husayn b. Numayr komutasında bir birlik de gönderdi. Bu birlik Hz. Hüseyin'in yolunu çevirmesine neden oldu.⁷⁷

Kufe valisi Ubeydullah b. Ziyad, Hz. Hüseyin'in üzerine Ömer b. Sad komutası altında 4.000 asker gönderdi. Ubeydullah daha önce Ömer'i Rey ve Hemezan'da vali olarak görevlendirmişti. Ubeydullah, Ömer'i Hüseyin'in üzerine gitmeye görevlendirince bunu kabul etmek istemedi; reddetti ve istifasını istedi. Bunun üzerine İbn Ziyad, "Allah'a yemin ederim ki, eğer Hüseyin'in üzerine gitmezsen seni işinden eder, evini yıkar ve boynunu vururum", dedi.

72 Yakubi, II, 243.

73 Mesudi, III, 43.

74 İbn Hibban, 454.

75 İbn Sad, VI, 442.

76 İbn Kesir, XI, 488.

77 Dineveri, 311.

Bunun üzerine Ömer b. Sad, kabullenmek zorunda kaldı. Hz. Hüseyin, Ömer b. Sad'ın, maiyetindekilerle birlikte kendisine doğru geldiğini görünce şöyle dedi: "Ey insanlar! Dinleyin, Allah size merhamet etsin; sizinle aramızda ne var? Ey Kufeliler! Bu iş size yakışmaz." Kufeliler ise, "Atıyyelerimizin (bize verilen hediyelerin) kesilmesinden korkuyoruz" dediler. Hz. Hüseyin ise, "Allah'ın yanındaki maaş sizin için daha hayırlıdır. Ey insanlar! Bizi bırakın, geldiğimiz yere geri dönelim." dedi.⁷⁸

Ubeydullah b. Ziyad

Kufe valisi Ubeydullah b. Ziyad, Hz. Hüseyin'in Kufe'ye doğru yola çıktığı günlerde atandı. Yezit, onu Basra'dan sonra Kufe'ye de atadı. Kufe valise Numan b. Beşir'in mülayemetli ve hiç de otorite kuramayan tavrıyla Kufe gibi karmaşık bir şehri bu ortamda zaptetmesi mümkün görünmüyordu. Muhtemelen bölge halkının, babası Ziyad'ın otoriter valilik günlerini hatırlayarak ondan da çekinip isyan hareketlerine girmeyeceğini düşündü.⁷⁹

Ancak İbn Ziyad, esasen meseleyi çözmeye yönelik çaba işine girse de başaramadı.⁸⁰ Artık Pandora'nın kutusu açılmıştı. Yezit'in Hz. Hüseyin'i durdurmak için yaptığı bütün çabalar boşa gittiği gibi, Ubeydullah da ilk başta sert tedbirler düşünmekle birlikte Hz. Hüseyin'in katledilmesini düşünmüyordu. Nitekim Müslim'i yakalattığında Hz. Hüseyin'e haber göndermek istediğini öğrendiği zaman Müs-

78 İbn Sad, VI, 444.

79 İbn Asem, V, 36.

80 İbn Ziyad halkı mescitte topladı, kılıcını kuşanarak ve sarığını da giyerek minbere çıktı. Allah'a hamd ü senada bulundu, sonra şöyle dedi: "Ey Kufeliler! Mü'minlerin emiri Yezit b. Muaviye beni sizin şehrinize ve bölgenize vali tayin etti. Mü'minlerin emiri mazlumlarınıza yardım etmemi, mahrumlarınıza bağışta bulunmamı, beni dinleyen ve bana itaat edenlerinize ihsanda bulunmamı, şüphe yayanlarınıza karşı şiddetli davranmamı ve sert bir tutum içinde bulunmamı bana emretti. Ben onun bu konudaki emrine sonuna kadar uyacak, sizin hakkınızda onun ahdini uygulayacağım. Selam ile." İbn Asem, V, 39.

lim'e hitaben; "Hüseyin bizi terk edecek olursa biz de onu aramayız" diyordu.⁸¹ Yani Hz. Hüseyin'in Kufe'de isyan çıkarmasına izin vermeyeceğini, ancak Kufe'ye gelmekten vazgeçerse üzerine gitmeyeceğini de belirtmişti.⁸²

Yine Hz. Hüseyin'in kuşatıldığı esnada biat etmeksizin ayrılıp gitme teklifi geldiğinde Ubeydullah b. Ziyad önce-leri onu serbest bırakmak istedi ve "Allah'a yemin ederim ki, Hüseyin'i serbest bırakmak istiyorum; nereye giderse gitsin" demişti. İsyanın büyümesini önlemek için Hz. Hüseyin ile Kufe'deki taraftarları arasındaki köprüleri kapattı.⁸³ Komutan Ömer b. Sad'a gönderdiği mektupta; "Her sabah ve her akşam benimle istişare etmeden bir işe girişmemeye bak"⁸⁴ gibi sözlerle dikkatli davranmaya çalışıyordu. Ancak iş sadece onunla bitmiyordu ve alandaki askerlerin inisiyatif almasıyla Kerbela katliamı yaşanacaktı.

Bütün bunlar bir devlet görevlisi olarak konuyu suhuletle çözmeye yönelik düşünceler olsa da bu adımlar başarısız kaldı. Çünkü karşıda yıllardır biriken ve patlamaya hazır bir muhalif Şii yapı vardı. Ancak bu yapı düzenli hareket etmiyor ve bu sebeple sürekli başarısız kalıyordu. Şii tandanslı olmakla itham edilen Belazüri bile aynen şunu aktarır: "İbn Ziyad, Hüseyin'in ölümünün kendi eliyle olmasından rahatsız oluyordu. Kendisi, barışın olması kadar hiçbir şey istemiyordu."⁸⁵

Müzakereler

Hz. Hüseyin'in ve etrafındaki küçük kafilenin Kufe yakınlarına ulaşması sonrası Vali Ubeydullah, bu grubun

81 Taberi, V, 377.

82 İbn Sad, VI, 442.

83 İbn Sad, VI, 445.

84 İbn Asem, V, 90.

85 Belazüri, III, 388.

Kufe'ye girişini önlemek istedi.⁸⁶ Çünkü daha önceden Hz. Hüseyin adına Kufe'de organize olan grupla bunların buluşmaları daha büyük ve önü alnamaz çatışmalara ve katliamlara sebep olabilecekti. Bu sebeple Kufe yakınlarına gelişi bir türlü engellenemeyen⁸⁷ Hz. Hüseyin'in Kufe'deki sindirilmiş olan taraftarlarıyla buluşmasını önlemek üzere 4 bin kişilik bir kuvvetle onu kuşatmak ve teslim olmasının sağlanması düşünülmüyordu.⁸⁸ Bu sebeple Hür b. Yezit

86 Taberi, V, 389.

87 Bu arada yollarda durumun vahametini anlayan kimseler ona gelip tekliflerde bulunuyorlardı; "Tırimmah b. Adi'den naklen şöyle anlattı: "Kendisi Hüseyin'e yanaşmış ve ona şöyle demiştir: "Vallahi bakıyorum, senin maiyetinde kimsenin olmadığını görüyorum. Sadece seni takip eden bu grup seninle savaşırlarsa bu iş için yeterlidir. Kaldı ki sana gelmeden bir gün önce Kufe'nin dışında öyle bir topluluk gördüm ki daha önce bu kadar büyük bir topluluğu görmüş değilim. Onları sordum. Dediler ki bunlar bir hazırlık gösterisi için toplandılar. Ardından da Hüseyin'in üzerine gönderilecekler. Allah için sana yalvarıyorum. Yapabilirsen bunlara bir karşı bile yaklaşma. Dilersen Allah'ın seni onunla koruyacağı bir memlekete git ve bir süre ne yapacağını düşünerek karar ver. Yürü, seni korunduğumuz Ecee adı verilen dağımıza götürüeyim. Vallahi biz bu dağda, Gassan hükümdarlarından, Himyer'den, Nu'man b. el-Münzir'den, siyahilerden ve kırmızımtırak tenlilerden korunduk. Vallahi orada hiç zillate maruz kalmadık. Seninle geleyim ve seni Kureyye'ye götürüeyim. Sonra Ecee'de ve Selma'daki Taylılara haber verelim. Vallahi on gün geçmeden Taylılar süvari ve yaya olarak sana gelecekler. Dilediğin kadar bizde kalabilirsin. Sana karşı bir hareket olursa ben yirmi bin Taylının senin yanında kılıçlarıyla vuruşacaklarını taahhüt ederim. Vallahi onlar hayatta oldukları süre hiç kimse sana ulaşamayacaktır." Hüseyin ona: "Allah sana ve kavmine iyilik versin. Bu insanlarla aramızda söz teatisi oldu. Bu sebeple ayrılmıyoruz. Onlarla akıbetimizin ne olacağını bilemiyoruz," dedi. Taberi, V, 406.

88 Bu arada Hüseyin Kufelilere mektup göndererek harekete geçmeleri için teşvik ediyordu:

"Biliyorsunuz ki onlar şeytanın itaatine sımsıkı yapışmış, Rahman'ın itaatinden yüz çevirmiş, bozgunculuğu izhar, hadleri tatil, feyleri/ganimeti ise kendi istediklerine tahsis etmişlerdir. Allah'ın haram kıldığını helal saymış, helal kıldığını da haram saymışlardır. Ben Resulullah'a (sav.) yakınlığımdan ötürü münkerleri değiştirmeye diğerlerinden daha çok hak sahibiyim. Sizin bana biat ettiğiniz, beni düşmanlara karşı yardımsız bırakmayacağınıza dair gönderdiğiniz mektuplarınız ve elçileriniz bana gelmiştir. Eğer bana biatınızı tamamlarsanız, hakkınızı tastamam yerine getirmiş, payını almış ve rüşdünüzü ispat etmiş olursunuz. Benim canım, sizin canınızdır. Benim eşim ve yavrularım sizin eşleriniz ve çocukları-

et-Temimi komutasındaki bir grup birlikle onu suhuletle teslim almak istese de bu başarısız oldu.⁸⁹ Taberi olayı şu şekilde aktarır:

İbn Ziyad, Vakısa ile Şam yolu arası ve Basra yoluna kadar yolların kontrol altına alınmasını, giriş ve çıkışa kapatılmasını emretti. Hüseyin bundan habersiz bir şekilde geliyordu. Çöl Araplarıyla karşılaşınca onlara durumu sordu. Onlar: "Vallahi bilmiyoruz. Ancak ne girebiliyoruz ne de çıkabiliyoruz," dediler. Bunun üzerine Yezit'e gitmek üzere Şam yoluna yöneldi. Ancak süvariler Kербela'da ona yetiştiler. Hüseyin indi ve onlara Allah ve İslam adına ricada bulundu.⁹⁰

İşler, nasıl ki Mekke'den beri yönetimin istediği yönde gitmediyse burada da öyle gitmedi. Hz. Hüseyin'in yola devam etmesi üzerine Kufe valisi İbn Ziyad'ın emriyle yollar tutuldu⁹¹ ve Hür ve askerleri tarafından sürekli takip edilen⁹² Hz. Hüseyin'in kafilesi Kufe'den gönderilen Ömer b. Sad komutasındaki askerler tarafından sonraları Kербela denilecek olan yerde durduruldu⁹³ ve kuşatma altına alındı.⁹⁴

Burada karşılıklı müzakereler epey sürdü ise de antlaşma sağlanamadı.⁹⁵ Ömer b. Sad, Hz. Hüseyin'in Yezit'e biatini talep ediyorsa da Hz. Hüseyin bunu reddediyordu.

nızladır. Ben, sizin için örneğim. Eğer verdiğiniz sözün gereğini yapmaz, ahdınızı bozar, yaptığınız biati boynunuzdan çıkarıp atarsanız; ömrüme kasem olsun ki bu da sizin için zor, yapmadığınız bir şey değildir. Siz, babama, kardeşime ve amcamın oğluna da bunu yaptınız. Hâlbuki 'Asıl aldanan, sizi aldatandır!' Sizin nasibiniz, hep yanılmanızdan ve nasibinizi zayı etmenizden dolayıdır. Kim biatini bozarsa kendi aleyhine bozmuş olur. Allah sizden müstağnidir. Selam ile." Ancak bu mektup ulaşmadan elçi öldürüldü. İbn Asem, V, 82.

89 Bkz. Belazûri, III, 380.

90 Taberi, V, 391.

91 Belazûri, III, 383.

92 Taberi, V, 407.

93 Taberi, V, 389.

94 İbn Hibban, 454.

95 Zehebi, III, 311.

O belki de hâlâ Kufe'deki kendine tabi olduğunu zannettiği on binlerin kuşatmadan onu kurtarıp lider yapacaklarını umuyordu. Nitekim elçisi Müslim b. Akil'in katledilmesi-ne ve ölmeden önce haber gönderip "gelmeyin" demesine rağmen yola devam etmesinin ardındaki sevk edici güç, Kufe'den alacağı destek olmalıdır. Bu başka türlü izah edilemez. Ancak bu umudu asla gerçekleşmeyecektir.

• İşte belki de bu sebepten Hz. Hüseyin, oyalama taktiklerine girmeye çalıştı. Bu amaçla Ömer [b. Sad] ve arkadaşlarına, "Size durumumu haber vermeyinceye kadar acele etmeyin. Vallahi, sizin gibilerin mektupları bana gelmeseydi size gelmezdim. Bu mektuplarda sünnetin öldürüldüğü, münafıklığın ortaya çıktığı ve şer'i hadlerin artık uygulanmadığı yazılıydı. Bana, Gel! Umulur ki, Allah seninle Ümmet-i Muhammed'i ıslah eder' dediler; ben de geldim."⁹⁶

Ancak Hz. Hüseyin bir müddet sonra gerçeğin acı yüzü ile karşılaşacaktır. Kerbela'da kuşatılması sonrası bir desteğin gelmeyeceği artık anlaşılmıştır, o da artık bu işe Kufe'de devam etmenin gereksizliğini ve yanlışlığını anlamıştır. Bu noktada muhtemelen Mekke'de kendine tavsiyede bulunanların sözleri aklına gelmiştir. Çünkü Mekke'de kalırsa bütün Arapların yönetim merkezi Şam'a uzak bu bölgede ona destek çıkabilecekleri söylene de dinlememişti. Bu sebeple davasına orada destek bulabileceği umuduyla çare olarak Mekke'ye geri dönme talebini dillendirmeye başladı.

"Eğer bu işten hoşlanmıyorsanız geri dönüyorum. Düşünün; benim öldürülmem size bir fayda sağlar mı ve kaim size helal olur mu? Ben sizin Peygamberinizin kızının ve kuzeninin oğlu değil miyim? Ben mü'minlerden ilk iman edenin oğlu değil miyim? Hamza, Abbas ve Cafer benim

amcalarım değiller mi? Resulullah'ın (s) benim ve kardeşim hakkındaki, 'Bu ikisi cennet gençlerinin efendileridir' sözünü işitmediniz mi? Tabi, eğer bana inanıyorsanız! Eğer inanmıyorsanız, Cabir b. Abdullah el-Ensari'ye, Ebu Said el-Hudri'ye, Enes b. Malik ve Zeyd b. el-Erkam'a sorun" diyordu.⁹⁷

Ancak Kufe valisi İbn Ziyad, onu çölde artık kıstırmıştır ve ona hiçbir hareket imkânı bırakmayacaktır. Çünkü buradan ayrılırsa yine isyan edip etmeyeceği belli değildir. Hz. Hüseyin ise Kerbela çölünde susuz bir şekilde teslim alınmasına içerliyor ve karşısındaki komutan Ömer b. Sad b. Ebi Vakkas'a şöyle diyordu: "Ey Ömer! Bir gün gelecek, bu yaptığın kötülük seni bulacaktır." Sonra ellerini semaya kaldırdı ve şöyle duada bulundu: "Allah'ım! Irak halkı beni aldattılar ve kandırdılar. Hasan b. Ali'ye de yaptıklarını yapmışlardı. Ya Rabbi! Onların birliklerini dağıt ve sayılarını azalt."⁹⁸

Bu ihanetleri hatırlamıştı. Bunları Mekke'den çıkmadan önce de sahabiler ona çok kere hatırlatmıştı, ama artık çok geçti. Mesele başa dönülmesi imkânsız hâle gelmişti. Ya kayıtsız şartsız teslim olacaktı ya da savaş çıkacaktı.⁹⁹ Nitekim ikincisi gerçekleşti.

Çatışmalar

Hz. Hüseyin ile onu kuşatan ordu arasındaki müzakereler sonuçsuz kalınca aralarında çatışmalar başladı. Çünkü görevlendirilen ordu onu teslim almak istiyor, ancak bu küçük kabile teslim olmamakta direniyor ve silahla karşılık veriyordu. Nihayetinde bu kadar küçük bir kuvvetin uzun süre direnmesi mümkün değildi ve beklenen oldu.

97 İbn Sad, VI, 433; Taberi, V, 425.

98 İbn Sad, VI, 455.

99 Taberi, V, 390.

Hız. Hüseýin, 61 yılında, Muharrem'in 10'unda öldürüldü. 58 yaşındaydı ve yanındaki Ehl-i Bey'ten 17 erkek öldürüldü.¹⁰⁰ Kafiledaki kadın ve çocukları da öldürmek veya yağmalamak isteyen malum Arap algısına ise komutan Ömer b. Sad izin vermedi ve "kadınlara ve hastaya dokunmayın!" emrini verdi.¹⁰¹ Daha sonra kadınlar ve kızlar Kufe'ye getirildi ve vali İbn Ziyad'ın emriyle تنها bir yerde bir ev hazırlandı, onlara yiyecek-giyecek ve nafaka verildi.¹⁰²

Ancak rivayet uydurucuları işi dramatize etmek üzere kadınların açık bir şekilde Kufe'ye ve Şam'a gönderildiğini yazmaktan çekinmez. Ancak ne gariptir ki kimi Şii temayül ile suçlanan yazarlar bile Ömer b. Sad'ın onları kapalı mahfeller içinde naklettiğini belirtmektedir.¹⁰³

Başı

O dönemde isyan edenlerin kesin öldürölüp öldürölmediğini anlayabilmek için isyancıların kimliğini ispatlamak üzere başları kesilir ve devletin başındakine sunulurdu. Nitekim Hız. Peygamber'in de görevlendirdiği bir suikastçı görevini yerine getirdikten sonra yanında getirdiği başı görevini tamamladığını göstermek amacıyla mescitte Hız. Peygamber'in önüne atmıştı.¹⁰⁴

Hız. Hüseýin'in başının nerede olduğı tartışmalıdır. Bazı kaynaklar onun başının aile efradıyla birlikte Şam'dan Medine'ye gönderildiğini ve Baki Mezarlığı'na defnedildiğini belirtirler.¹⁰⁵ Ancak bu aktarımlardan en doğrusu, başın Şam'da olduğı gerçeğı olmalıdır. Çünkü başın kesilip önce

100 İbn Hayyat, 203.

101 İbn Sad, VI, 455.

102 Belazüri, III, 426.

103 Dineveri, 327.

104 İbn Sad, II, 51.

105 İbn Sad, VI, 460.

Kufe valisi Ubeydullah b. Ziyat'a¹⁰⁶ daha sonra da kadın ve çocuklarla beraber Şam'daki Yezit'e gönderildiği sabittir.¹⁰⁷ Hz. Hüseyin'in başı günümüzde Şam Emevi Camii yanındaki "Re's-i Hüseyin" denilen yerdedir.

Kerbela İstismarı

Hz. Hüseyin'in trajik sonu, İslam edebiyatında başlı başına bir tür oluşturmuş ve özellikle taziye törenlerinde okutulmak üzere "maktel", "Maktel-i Hüseyin" adı verilen mersiyeler kaleme alınmıştır.¹⁰⁸ Özellikle Şia'nın konuyu âdeta köpürterek meseleyi İslam tarihinin en acı olaylarından biri hâline dönüştürmesi, olayın İslam tarihinin en popüler konusu hâline gelmesine sebep olmuştur. Bugünkü Şii tandanslı dünyada, bir suikastle katledilen ilk imam Hz. Ali'nin şehadet yıl dönümünde anma törenlerine önem verilmezken Kerbela olayı devasa törenlerle anılmaktadır. Bu da meselenin içinde siyasi muhalefet anlayışı ile hareket etme olduğu izlenimi vermektedir.¹⁰⁹ Nitekim Kerbela törenlerinin kurumsal anlamda ilk defa kutlanmasını sağlayanların Şii Büveyhilerin olması dikkat çekicidir.¹¹⁰ Anlaşılan şudur ki; katledilen peygamberlerinin ölüm yıldönümlerinde ve yığınlarca sahabinin acımasızca katledilişlerine ağıt yakmayanların, bu konuyu sürekli bir tören hâline getirmelerinin temel gerekçesi

106 Baş, Ubeydullah'a getirildiğinde elindeki su kamışını Hüseyin'in ön iki dişinin arasına koymaya başladı. "Dişleri ne kadar da güzel!" diyordu. İbn Hibban, 457; Buhari, Fezailu's-Sahabe, 22.

107 İbn Sad, VI, 455.

108 Adem Apak, *Emeviler Dönemi*, İstanbul 2008, 83.

109 Hz. Ali'nin katilinin Haricî olması ve sonuçta Haricilerin siyasi olarak mücadele edilebilecek bir devletlerinin olmaması, belki de bu törenlerin önemini azaltmışken, Hz. Hüseyin'in katillerinin Sünnilere hamledilmesi sebebiyle Kerbela törenlerinin önemle ön planda tutulmakta olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

110 İlan edilen yas törenleri sebebiyle bütün esnafın dükkan kapatıp siyahlar giymeleri emredilmişti, İbnü'l-Esir, VIII, 549-550; aynı devlet Gadir-i Hum gününü de bayram günü olarak ihdas etmiş ve kutlattırmıştı, Hanefi Şahin, *Şiilerin gözüyle Sünniler*, İstanbul 2016, 57.

siyasidir. Dahası artık Humeyni'nin "Her yer Kerbela, her gün Aşura" şeklindeki sözü ve sloganıyla insanların hayatlarının her anını bununla geçirmeleri salık verilmektedir.¹¹¹

Kerbela olayı, siyasi malzeme olarak kullanılabilmesi için dinî argümanlarla da desteklenmiştir. Bu konu o kadar ileri götürülmüştür ki; Hz. Peygamber'in ağzından mesele halledilmeye çalışılarak örneğin, "Ümmetimin işleri, Ümeyyeoğullarından Yezit adlı biri ortaya çıkıncaya kadar adaletle devam edecek"¹¹² şeklinde uydurmalar kaynaklara girebilmiştir. Yine; "Resulullah (sav) 'Allah'ım, Yezit'e bereket verme!' diye beddua etmiştir" şeklinde uydurmalar vardır.¹¹³ Ayrıca Hz. Peygamber'in Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için, "Ben, bunlarla sulh olanlarla sulh olurum, çarpışanlarla da çarpışırım!" buyurduğu, yine Hz. Peygamber'in bir toprak göstererek "Cebrail, Hüseyin'in Irak toprağında öldürüleceğini bana haber verdi. Bu da oranın toprağıdır!" dediği şeklinde tarafgir uydurma rivayetler nakledilir.¹¹⁴ Dahası Hz. Hüseyin'in arkasından cinlerin ağıt yaktığı, dünyanın yedi gün kadar durakladığı, güneşin ve gökyüzünün karardığı, yıldızların birbirine vurduğu, hangi taş kaldırılırsa altından kan çıktığı, güneş tutulması olduğu, gökyüzünün altı ay boyu kırmızılaştığı aktarılmaktadır.¹¹⁵ Hz. Peygamber'in ısrarla evrendeki varlıkların bir insanın doğumuyla veya ölümüyle hareket etmediklerini vurgulaması da bu tür uydurmalara engel olamamıştır.¹¹⁶ Yine savaş sonucunda ölenlerin sayısı konusu da istismar edilmiştir.¹¹⁷

111 Demircan, *Kerbela*, 22.

112 Suyuti, 208.

113 İbn Asem, V, 21.

114 Zehebi, III, 289.

115 Zehebi, IV, 15; Suyuti, 207.

116 İbn Sad, I, 139; Buhari, Kusuf, 12.

117 Örneğin Halife b. Hayyat, Hasan Basri'den naklen katledilenlerin sayısını 16 veya 17 erkek olarak verir, Bkz. İbn Hayyat, 203.

Sonuçta bu tür uydurma rivayetler kullanılarak Müslümanların ya Hüseyinî ya da Yezidî çizgide olmaları gerektiği belirtilmiştir. Doğrusu o günkü sahabe neslinin çoğu ne Yezidî ne de Hüseyinî çizgide idi. Bu sebeple insanları olaylara belli bir perspektiften bakmaya zorlamak ve bu tür yorumlara mahkum olmak konuyu gereği gibi anlamaya engeldir.

Kerbela olayı, günümüzde âdeta bir turnusol kağıdına dönüştürülmüştür. Buna göre; bir taraf nübüvveti diğer taraf ise saltanatı temsil etmektedir.¹¹⁸ Doğrusu Hz. Hüseyin'i harekete geçiren olgunun ne olduğunu tartışmak bir kenara, bu çizgiyi savunduğunu söyleyenlerin (Şia ve taraftarlarının) önerdiği devlet yapılanmasının saltanattan ne farkı vardır? sorusuna cevap bulmalıyız. Bu düşüncede olanlar; "yönetim, sadece kutsal ailenin (!) neslinden olmalıdır" şeklinde, İslami öğretiyi taban tabana zıt saltanatçı bir düşünceyi (üstelik dinî gerekçelerle süsleyerek) savunmaktadırlar. Bu anlayış esasen saltanat rejiminin en âlâsını savunmaktadır. Üstelik bu anlayış imamet teorisi ile itikat noktasına kadar da çıkarılmıştır. Aslında Sünni dünya, saltanatı böyle dinsel kisveler ile örüp kabul ettirme konusunda Şia kadar ileri bir ucu temsil etmemiştir. Bu hakkı da teslim etmek gerekir.

Yani; Hz. Hüseyin'in liderliğin babasından sonra abisi Hasan'ın ve nihayet kendisinin olması gerektiği şeklindeki anlayışı, babadan-oğula bir saltanat anlayışının ürünü olmaktan başka bir şeyi ifade etmez. Kaldı ki, bu anlayış dinin temel verileri açısından bir karşılık bulmaz. Bu bağlamda Dört Halife'den sonraki Emevi saltanatı acımasız bir şekilde eleştirilirken alternatif olarak sunulan anlayışın tek farkı, kutsanmış bir aile değişikliğinden öte bir şey değildir.

118 Bkz. Mustafa İslamoğlu, *İmamlar ve Sultanlar*, İstanbul 1990, 87.

Kerbela Güzellemeleri

Kitabımızda ağırlıklı olarak Sünni dünyanın esas aldığı kaynaklardan aktarmalar yapıyoruz. Şia'nın esas aldığı kaynaklarda, burada zikredeceğimiz rivayetlerin çok ötesinde abartılı anlatımları bulmak çok daha mümkündür. Ancak bu anlatımlardaki Hz. Hüseyin, mukaddes, insanüstü, Allah'ın kaderiyle dünyaya gelmiş ve ayrılmış yarın-tarınsal bir insan şeklindedir. Bu sebeple burada bunlarla meşgul olmaksızın Sünni algının aktardığı bazı rivayet örneklerini, abartıların ve uydurmaların görülebilmesi açısından zikredip geçeceğiz.

Bana Ümmü Seleme haber verdi; dedi ki: Bir gün Resulullah uyumak için uzanmıştı; birden uyandı. Keyifsiz görünüyordu. Sonra tekrar uzandı; uyudu ve birinci uyanıştan biraz daha keyifsiz bir şekilde uyandı. Sonra yine uzandı; uyudu ve korkarak uyandı. Elinde de kırmızı bir toprak vardı ve onu çeviriyordu. Gözlerinden de yaş akıyordu. Ben, "Bu toprak nedir ey Allah'ın Resulü?" dedim. Resulullah, "Cebrail bana 'Oğlun Hüseyin Irak'ta öldürülecek' dedi. Ben de kendisine, 'Hüseyin'in öldürüleceği toprağı bana göster' dedim. Cebrail o toprağı bana getirdi. İşte bu, o topraktır" dedi.¹¹⁹ Peygamber Ümmü Seleme'ye; "Bu toprak kana dönüşürse bil ki Hüseyin öldürülmüştür" dedi. Ümmü Seleme, her zaman o toprağı gözlüyordu. Hz. Hüseyin'in öldürüldüğü gün toprak kırmızıya dönüşünce çığlık attı, bütün Medineli kadınlar da ağladılar.¹²⁰

Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Bizim küçük bir odamız vardı. Resulullah Cebrail ile buluşmak istediği zaman orada onunla buluşurdu. Bir defasında Resulullah o küçük odada Cebrail ile buluşmuştu. Bana da "Kimse buraya çıkmasın" diye emretti. Fakat Hüseyin oraya çıktı, ancak Aişe farkına varmadı. Cebrail, "Bu kimdir ey Allah'ın Resulü?" dedi. Resulullah, "Benim oğlumdur" dedi. Resulullah onu aldı ve dizinin

119 İbn Sad, VI, 427.

120 Yakubi, II, 246.

üzerine koydu. Cebrail, “Fakat bu öldürülecek biliyor musun?” dedi. Resulullah, “Onu kim öldürecek?” dedi. Cebrail, “Ümmetin onu öldürecek.” dedi. Resulullah, “Benim ümmetim onu öldürecek öyle mi?” diye sordu. Cebrail, “Evet, eğer istersen onun öldürüleceği yeri de sana söyleyeyim” dedi ve Resulullah’a Hüseyin’in öldürüleceği Irak toprağını gösterdi. Sonra oradan kırmızı bir toprak alarak, “İşte bu da Hüseyin’in öldürüleceği yerin toprağındandır” dedi.¹²¹

Ne kadar ilginçtir ki(!) çocuğun kim olduğunu bilmeyen Cebrail, adını bile sormadan onun öldürüleceğini söyleyiveriyor. Bu rivayetler bağlamında; Hz. Peygamber’in gelecekte haberdar edilmesi bir yana elinden hiçbir şey gelmeyen, kaderine razı, olacakları önlemeye yönelik tavsiyelerde bile bulunamayan bir peygamber profili ile karşı karşıyayız. Bütün dünyaya rahmet olsun¹²² diye gönderildiği sürekli zikredilen Hz. Peygamber’in kendinden 40 yıl kadar sonraki bir katliamı bildiği hâlde önlemeye çalışmaması ne ile izah edilebilir?

Ubeydullah b. Ziyad ve adamlarının başları getirildiğinde Rahbe’de mescide sıralandığında ben de yanlarına varmıştım, o anda halk “geldi geldi” diyorlardı. Meğerki bir yılan gelmiş başlarının arasında dolaşıyor. Sonunda bu yılan Ubeydullah b. Ziyad’ın burun deliklerine girip kısa bir süre sonra çıkıp gitti ve gözden kayboldu. Sonra insanlar yine “geldi geldi” dediler. Yılan bunu iki veya üç sefer yaptı.¹²³

Sünni dünyanın en önemli kitaplarından olan Tirmizi’deki bu rivayete göre Hz. Hüseyin’i öldüren vali için bir yılan görevlendirilmiş insanların gözü önünde üç defa gelip sadece onun burnuna girip çıkıyor. Bu kadar insan da bakıyor(!).

121 İbn Sad, VI, 425.

122 Enbiya, 107.

123 Tirmizi, Menakıb, 31.

Hız. Peygamber'in iki torunu Hızan ve Hüseyn güreş yaparlarken Peygamber Hızan'ı destekleyince sebebi sorulur ve derki; onu (Hüseyn'i) da Cebrail destekliyor.¹²⁴

Bu anlatıma göre; Cebrail'in onun peşinde destekçisi olduğu söylense de Kerbela'da desteğı kesmiş olmalıdır(!). Dahası "melekler bir tarafa cinler de o günden sonra yas tutmuş,¹²⁵ ayrıca gökten kan yağmış,¹²⁶ çadırlar kanla dolmuş, o gün hangi taş kaldırılırsa altında kan çıkıyormuş, güneş ise kıpkırmızı renege bürünmüş."¹²⁷ Yani bütün mahlukat canlı cansız hepsi ona üzölmüş ağıt yakmış. Ancak bütün bunlar Müslömanlar yakılırken, işkence ile katledilirken, tecavüze uğrarken niye bir şey yapmamış? Düşönmeli.

Mesele bununla kalmamış; Allah Hız. Hüseyn'i katledenlerden hep intikam almış gibi bir rivayet furyası oluşmuştur. Buna göre onun katledilmesine engel olmayan Allah, onu katledenleri türlü türlü şekillerde yok etmiştir.¹²⁸ Örneğın Hız. Hüseyn'i Kerbela'da susuz bırakan biri için şöyle anlatılır:

Hüseyn o adam için, "Allahım! Onu susuzluktan öldür ve onu ebediyen affetme!" dedi. Bu adam susuzluktan öldü. Doyuncaya kadar su içiyordu, fakat hiç kanmıyordu. Canı çıkıncaya kadar bu şekilde devam etti.¹²⁹

124 İbn Hacer, *el-İsabe*, çev. Naim Erdoğan, "Hüseyn" mad.

125 İbn Hacer, "Hüseyn" mad.

126 Zehebi, III, 312.

127 İbn Sad, VI, 465.

128 Ona karşı gelen biri de böyle mucizevi şekilde helak olmuş(!) "Beni Temim'den Abdullah b. Havze adında bir adam geldi ve Hüseyn'in önünde durarak: "Ey Hüseyn, ey Hüseyn!" diye seslendi. Hüseyn: "Ne istiyorsun?" dedi. Adam: "Seni ateşle uyarıyorum," dedi. Hüseyn: "Hayır, ben Rahim olan şefaati kabul eden ve itaat olunan bir Rabb'in huzuruna gidiyorum. Bu da kim oluyor?" dedi. Arkadaşları: "Bu kişi İbn Havze'dir," dediler. Hüseyn: "Allah'ım onu ateşe sevk et," dedi. Bunun üzerine atı huysuzluk yaptı ve bir su mecrasına süröklendi. İbn Havze baş aşağı düştü ve ayağı üzenğide asılı kaldı. Başı yerdeki taşlara ve ağaçlara çarparak can verdi." Taberi, V, 431.

129 Belazüri, III, 420.

Bir adam Hüseyin'in kabri üzerinde abdestini bozdu; Önce cüzzama yakalandı, sonra kel oldu, sonra delirdi. Bu hastalıklar tevarüs yoluyla çocuklarına da geçti.¹³⁰

Çocukları hangi suçu işlediyse onlar da cezalandırılıyor(!). Herkesin kendinden sorumlu olduğunu öğreten bir dinin mensuplarının bu tür hikâyelerle avunması ve rahatlama da meselenin ilginçliğinin başka bir örneği olmalıdır.¹³¹

Hız. Hüseyin'in başıyla Şam'a hareket eden kafil bir yerde konakladıkları zaman Hüseyin'in kafasını sandıktan çıkarıp bir mızrağa takıyorlar ve tekrar yola devam edene kadar önünde bekliyorlardı. Sonra başı tekrar sandığa konuyor ve yola koyuluyorlardı. Böyle giderken bir rahibin kilisesinin bulunduğu bir yerde konakladılar. Her defasında yaptıkları gibi başı çıkarıp bir mızrağa taktılar. Mızrağı da kilisenin duvarına yasladılar. Rahip gece kilisesinden göğe doğru yükselen parıl parıl bir nur

130 Belazûri, III, 426.

131 Bazen öyle aktarımlar yapılmaktadır ki akl-ı selim her kimsenin artık pes diyesi gelir. Çünkü hayvanların pislikleri bile Kerbela'da yıllar öncesinden misk kokmaktadır(!); Hız. Ali Sıfın Savaşı'na giderken yolda Kerbela'ya uğradı ve buradaki bir ceylanın kığısından (kurumuş pislik) bir kabza alıp koklamaya başladı. Bir de ne görsün. Zaferan renkli misk kokulu kığılar. Sonra da "Bunun ne olduğunu biliyor musun ey İbn Abbas!" diye sordu. İbn Abbas: "Hayır ey Mü'minlerin Emirli!" dedi. Ali: "İsa b. Meryem Havarilerle birlikte bu bölgeye uğradı. Benim kokladığım gibi o da bu kığıları kokladı. Bir geyik ona doğru yöneldi ve gelip huzurunda durdu. İsa ve beraberindeki Havariler ağlamaya başladılar. Ancak Havariler Hız. İsa'nın (as.) ne için ağladığını bilemiyorlardı. 'Ey Ruhullah! Ağlamana sebep nedir?' diye sorduklarında İsa: 'Burası Resulullah Ahmed Mustafa'nın yavrucağızı, Meryem bnt. İmran'ı Betül-i Tahire'nin arkadaşı Zehra'nın kuzucuğunun öldürüleceği topraktır' dedikten sonra elni geyiğin kığısına koyarak kokladı. Ve 'Ey Havariler topluluğu! İşte bu geyiğin kığısı şu tertemiz koku üzeredir. Sanki bu bölgenin otunun kokusundan değilmiş gibi görünüyor' dedi." Ali devamla şöyle dedi: "Ardından İsa b. Meryem (as.) yoluna devam etti. Bu kığı parçaları o zamandan günümüze kadar kaldı. Üzerinden geçen bunca zamana karşılık rengi sararmıştır. İşte burası Kerb ve bela diyarıdır." Namazını kıldıktan sonra bu kığıdan bir avuç aldı, onu elbisesine koydu ve dedi ki: "Bu kığı ebediyen veya ecelim bana gelinceye kadar elbisemin içinde bulunacaktır." Devamla şöyle dedi: "Ey İbn Abbas! Benden sonra bu kığın kan olarak aktığını göreceksin olursan bil ki Hüseyin öldürülmüştür." İbn Asem, II, 553.

gördü. Grubun yanına yaklaşp “Kimsiniz?” diye sordu. Onlar da “Şamlıyız,” dediler. “Bu kimin başı?” diye sordu. “Hüseyin b. Ali’nin!” dediler. “Ne kadar da kötü bir grupsunuz! Vallahi eğer İsa’nın bir oğlu olsaydı onu göz bebeğimize koyardık. Ey İnsanlar! On bin dinarım var. Bana babamdan miras kaldı. Ona da babasından miras kalmış. Sadece bu geceliğine şu kafanın benim yanımda kalması karşılığında bu on bin dinarı size versem olur mu?” dedi. “Tabi ki!” dediler. Dinarları onlara getirdi. Bir sarraf getirdiler. Altınları tartıp kontrol etti. Bir keseye koyup mühürledi. Sonra da sandığa koydu. Hüseyin’in başını teslim ettiler. Rahip onu alıp yıkadı. Dizlerinin üzerine koyup tüm gece boyu üzerinde ağladı. Sabahın aydınlığı görülmeye başladığında şöyle dedi: “Ey Baş! Benim sözüm, sadece kendime geçer! Ben Allah’tan başka ilah bulunmadığını ve senin dedenin de Allah’ın peygamberi olduğunu kabul ve itiraf ediyorum.” Hristiyan olan bu adam Müslüman oldu ve Hüseyin’in (davasının) hizmetkarı oldu. Sonra kafayı onlara getirdi. Kafayı sandığa koyup yola düştüler. Şam’a yaklaşıncı “Şu altınları bölüşelim. Çünkü Yezit altınları görürse bizden alır,” dediler. Sandığı açıp keseyi çıkardılar. Mührünü açtılar. Altınların tamamı toprağa dönmüştü. Bir sikke buldular. Bir yüzünde bir ayet¹³² yazılıydı. Diğer yüzünde ise başka bir¹³³ yazılıydı. “Vallahi (rahip) bizi rezil etti,” dediler.¹³⁴

Hız. Hüseyin’in başını Kufe’ye Haveli isimli biri önce evine getirmiş ve sonra saraya götürecekti. Hanımı Nevvar şöyle der: “Hz. Hüseyin’in başının bulunduğu leğenden göğ'e kadar yükselen bir nura uzun süre bakıp durdum. Daha sonra etrafında kanat çırpın bembeyaz bir kuş gördüm.”¹³⁵

Bu uydurmalarda mesele gayet nettir. Bu sebeple fazla söze hacet yoktur kanaatindeyiz. Sünni algı içinden çıkmadığı meselelerde genelde cebriyeci mantığı devreye sokar.

132 “Sakın Allah’ı zalimlerin yaptığından habersiz sanma!” İbrahim, 42.

133 “Zalimler pek yakında nasıl bir ınkılapla devrileceklerini görecekler!” Şuara, 227.

134 İbn Hibban, 457.

135 İbnü'l-Esir, III, 435.

Kerbela hadisesinin durumunu da “kader” ve “Allah böyle murad eyledi” şeklinde açıkladıklarını görmek de mümkündür.¹³⁶

Yezit'in Suçu

Kerbela olayında bir katliam yaşandığı kesindir. Ne var ki, Hz. Peygamber'in yakınlarına olan sevgimiz onların eylemlerini “sorgulanamaz” kılmamalıdır. Hz. Hüseyin'in yola çıkış sürecinde hatalı olma ihtimali gözardı edilmemelidir. Tarihi, duygusalıkların ötesinde anlamaya çalışmak yaşanan üzücü durumların tekrar yaşanmasından bizi alıkoymaz.¹³⁷

Yezit'in yaşantısının bozuk olduğu iddiaları ile konu örtülemez. O konu ile bu konunun ilişkilendirilmesi tarih usulü açısından uygun değildir.¹³⁸ En azından bu olayla ilgili Kufe valisinin yaptıkları dile getirilmeden direkt suçlu olarak Yezit'in vasfedilmesi tarih usulü açısından yanlıştır. Bu anlamda tarihin şamar oğlanı yaptığı Yezit'i ne boş yere övmek, ne de haksız olarak yere yermek doğru olmaz.

İslam tarihi boyunca Kerbela olayının suçlu failleri olarak olaya doğrudan veya dolaylı dahil olanlar sıralanırken; birinci derecede sorumlu olan Yezit ve Kufe valisi Ubeydullah b. Ziyad ile emrindeki komutanlar, ayrıca Hz. Hüseyin'i şehirlerine davet edip sonra da yalnız bırakan, üstelik Kerbela'da bizzat kendi elleriyle katleden Kufeliler olarak aktarılır. Ancak hadiselerinin baş sorumlusu olması sebebiyle Yezit b. Muaviye, Müslümanların hafızasında belki de en çok nefret edilen şahıs olmuştur. O kadar ki, onun ismi insanlar arasında hakaret sıfatı olarak kullanılmıştır ve bu anlayış günümüzde de devam etmektedir.¹³⁹

136 Muhammed Sallabî, *Emevîler Dönemi*, çev. Harun Ünal, İstanbul 2006, 770.

137 Geniş bilgi için bkz. Demircan, 278.

138 Kılıç, 284.

139 Demircan, 278.

Çoğunluk sahabinin ve önde gelen birçok kişinin uyarısına rağmen hiç kimseyi dinlemeyip kervan gasbederek, bir isyan başlatıp isyanın merkezine (Kufe) ulaşmaya çalışan Hz. Hüseyin'e ise hiçbir sorumluluk yüklenmez. Onun tek başına karar vererek ikazları dikkate almadan istişare prensibine uymadan, sonu belli olan bu harekete girişerek aile fertlerinin de canlarını tehlikeye atması, o dönem insanları uyarılsa da dinlememesi, Kufelilerin güvenilmez insanlar olduğunu babası ve ağabeyinin tecrübelerinden açıkça bilmesi gerekirken bunu düşünmemesi, temsilcisi Müslim b. Akil'in öldürülmeden önce gönderdiği tavsiyeler ortadayken onun vasiyetini dinlememesi, nihayetinde onun bu davranışının Ehl-i Beyt'in büyük bir kısmının yok olmasına sebep olması hiç gündeme getirilmemiştir.¹⁴⁰

O günkü sahabe nesli Hz. Hüseyin'in katili olarak Yezit'i değil onu tuzağa düşürüp öldüren Kufelileri görüyordu. Nitekim Kufeliler hac döneminde İbn Ömer'e¹⁴¹ sinekten (yani sinek öldürmenin ihramı bozup bozmadığını) sorunca o, "Sorduklarına bak! Hâlbuki onlar (vaktiyle) Resulullah'ın kızı Fatıma'nın oğlunu öldürmüşlerdi"¹⁴² demiştir.

Ehl-i Beyt de böyle düşünüyordu. Nitekim Kerbela sonrası Kufe sokaklarından geçirilirken halkın ağladığını gören ve katliamdan kurtulan tek erkek olan¹⁴³ (4. İmam) Ali b. Hüseyin; "Bizi bunlar öldürdü" diyordu.¹⁴⁴

Esasen Yezit b. Muaviye'nin, Hz. Hüseyin'in Kufe'ye gitmek istediğini haber alınca, Haşimoğulları arasında saygınlığı olan İbn Abbas'ı devreye sokmaya çalışsa da ba-

140 Bu konuda bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Kılıç, 275-288.

141 İbn Sad, VI, 407.

142 Tirmizi, Menakıb, 31.

143 Yakubi, II, 245.

144 İbn Sad, VI, 464; "Hayret doğrusu! Bunlar bizim için ağlayıp ağıtlar yakıyorlar ise bizi öldürenler kimlerdi?" İbn Asem, V, 121.

şarısız olduğunu aktarmıştık.¹⁴⁵ Yezit'in Hz. Hüseyin'in öldürülmesi konusunda bir emri olmamıştır. Ancak, bu sonucu da hesaplayamamıştır denilebilir. Çünkü Yezit, Hz. Hüseyin'in katledilmesini düşünmüyordu ve istemi-yordu. Nitekim valisi Ubeydullah'a gönderdiği mektupta aynen şöyle diyordu: "Hüseyin b. Ali'nin senin tarafına (Irak'a) doğru Mekke'den ayrıldığı haberi bana ulaştı. Şimdi onun üzerine casuslar gönder, yollara gözetleyiciler dik ve en güzel şekilde bekle. Ancak, seninle çarpışanlar hariç kimseyle çarpışma. Bana haberi her gün yaz."¹⁴⁶ Yine valisine gönderdiği diğer bir mektubunda şöyle yazmıştı: "Hüseyin'in Kufe'ye doğru yürüyüş haberi bana geldi. Zamanlardan senin zamanın ve beldelerden de senin belden Hüseyin'le imtihan ediliyor. İdarecilerden de ben onunla sınanıyorum. İki seçeneğin var; savaşta ya onu azad edersin ya da teslim alarak korursun."¹⁴⁷

Yezit, meselenin bu hâle dönüşmemesi için uğraş verse de ipleri elinden kaçırmıştır. Meselenin bu boyutlara gelmesini muhtemelen o da istememektedir. Ancak Yezit'in yerine empati yapmak gerekirse, bir devlet başkanı olarak isyana giden Hz. Hüseyin'i başıboş bırakmasını beklemek de realitede mümkün gözükmemektedir. O da kendine göre tedbirlerini almıştır. Çünkü tedbir almasa belki de Kufe içinde meydana gelecek kargaşalıkta binlerce can katledilebilecekti.

Hz. Hüseyin'i durduramayan Yezit, onu Kufe'ye ulaşmadan engellemeye çalışmıştır. Ancak bunu tam yaptığı da söylenemez. İletişim imkânlarının az olduğu o devirde Kufe'deki valisinin yaptıklarından direkt ve tamamen onu sorumlu tutmak pek adil bir tavır olmamalıdır. Yezit'in vali İbn Ziyad'a yazdığı mektupta "Hüseyin saldırmadıkça sa-

145 Detaylı bilgi için bkz. İbn Sad, VI, 434; Kılıç, 282.

146 Dineveri, 310.

147 Belazûri, III, 371.

vaş yapılmamasını” tembihlemesi dikkat çekicidir. Kaldı ki hangi vali gelse teslim olmaya yanaşmayan Hz. Hüseyin’e karşı ne yapabileceği de sorgulanmalıdır.

Yezit, Kerbela olayının sonucunu duyunca çok üzölmüş, gözleri yaşarmış,¹⁴⁸ ağlamış¹⁴⁹ ve “Allah, Hüseyin’e rahmet etsin. Vallahi, Ey Hüseyin! Eğer seninle ben buluşup görüşseydim, seni öldürmezdim!”¹⁵⁰ Benden ne isteseydi, onun arzusunu yerine getirir, ölümü ondan uzaklaştırmak için, bütün gücümü harcar, hatta gerekirse; bu yolda bazı çocuklarımı feda etmeyi bile göze alırdım. Ne çare ki Allah, gördüğün şeyi takdir etmiştir. İbn Ziyad, onun üzerine yürüyüp onu öldürmekte acele etti. Allah onu kahretsin!” demiş,¹⁵¹ karısına Hüseyin için ağıt yakmasını emretmiştir. Emeviler de aile olarak gelen mazlumlara çok hürmet edip yas tuttular. Kendisi de öyle ağladı ki etrafındakiler ruhunu teslim edecek zannettiler.¹⁵² Dahası “Keşke gücüm yetseydi de Hüseyin’in yaşaması için ömrümü verseydim” dedi.¹⁵³

Hz. Hüseyin’in başı kervanla Şam’a ulaştığında kervancı başı Muhaffir b Salebe, Yezit’e hitaben; “İnsanların en ahmak ve alçağının başını getirdik” deyince buna karşı Yezit; “Senden (Muhaffir) daha alçak ve ahmak birisini hiç bir ana doğurmamıştır” diyerek olaya tepkisini vermiştir.¹⁵⁴ Hüseyin’in başı getirilince ağlayarak, “İbn Ziyad’la akrabalığı olsaydı ona böyle davranmazdı”,¹⁵⁵ “Asla bu yüzden daha güzel bir yüz görmedim” dedi.¹⁵⁶

148 Taberi, V, 460.

149 Bunu timsahın gözyaşı olarak değerlendirenler olabilir. Ancak tarih bir taraf tutularak okunabilecek bir bilim değildir. Bu şekilde olursa hiçbir gerçek ortaya çıkmayacaktır. Zehebi, *Tarihü'l-İslam*, VI, 18.

150 Taberi, V, 460.

151 Dineveri, 329.

152 İbn Kuteybe, 305.

153 İbn Sad, VI, 457.

154 İbnü'l-Esir, III, 436.

155 Taberi, V, 393.

156 İbn Sad, VI, 457.

Ebu Süfyan ailesinin kadınları üç gün Hüseyin'in matemini tuttular. Ebu Süfyan ailesinden yas tutmayan ve üstünü başını yırtmayan kadın kalmadı. O zaman Yezit b. Muaviye'nin eşi olan Ümmü Gülsüm bt. Abdullah, Hüseyin için ağladı. Bunun üzerine Yezit, "Kureyş'in büyüğü ve efendisinin üstüne ağlaması onun hakkıdır" dedi. Zeynep bt. Ali, Yezit'in hanımına, "Bize hiçbir şey bırakılmadı!" dedi. Hanımı da bunu hemen Yezit'e ulaştırdı. Yezit, "Onların başına gelen bela çok büyük" dedi. Sonra onlara ait olup da ellerinden çıkan ne varsa iki katını verdiler.¹⁵⁷ Yezit daha sonra şöyle dedi:

Ben bazı sıkıntılara katlanıp Hüseyin'i evimde misafir etseydim ve onu istediği şekilde hakim kılsaydım ne kaybederdim? Her ne kadar bu benim otoritemi zayıflatmış olur ise de Resulullah (sas.)'ın haklarını korumuş, onun hukukuna riayet etmiş olurdum. Allah Mercane'nin oğluna (İbn Ziyad) lanet etsin, çünkü beni bu duruma düşüren o oldu. Halbuki Hüseyin ondan bana elini verip biat etmek yahut vefat edinceye kadar herhangi bir serhadde (sınırdan) oturmak konularında izin istemişti; ancak İbn Ziyad bu isteklerini kabul etmeyip onu öldürdü, bu yüzden de müslümanlar bana kin besledi, onların kalplerine bana karşı düşmanlık tohumu ekti, iyileri de kötülerini de benim Hüseyin'i öldürmemi çok büyük bir iş olarak değerlendirdiklerinden bana buğz ettiler.¹⁵⁸ Bu Mercane'nin oğluna ne yapayım? Allah ona lanet etsin ve ona gazap etsin!¹⁵⁹

Yezit, Hz. Hüseyin'in eş ve çocukları kendisine getirildiğinde onlara karşı çok güzel davrandı. Onlar sarayda iken Ali b. Hüseyin'i yanına çağırmadıkça bir şey yemez, içmezdi. Ali b. Hüseyin'e, "Yanımızda kalmak, oturmak istersen, akrabalık hakkını gözetir, seni ağırlarız. Memleketine gitmek istersen, seni, memleketine gönderirim" demişti. An-

157 Geniş bilgi için bkz. İbn Kesir, XI, 569; Zehebi, *Tarihu'l-İslam*, VI, 18.

158 Zehebi, III, 317.

159 İbn Sad, VI, 457; İbnü'l-Esir, III, 437.

cak Ali b. Hüseyin Medine'ye gitmeyi tercih etti.¹⁶⁰ Yezit de onu oraya gönderdi¹⁶¹ ve [iyi muamele görmeleri için] görevliye emretti. O elçi, onları Medine'ye götürünceye kadar onlara karşı yumuşakça davrandı.¹⁶² Bunun için, Hz. Hüseyin'in kızı Sükeyne "Yezit b. Muaviye'den daha hayırlı bir kâfir görmedim!" derdi. Yezit'in kadınları esir aldığı şeklindeki anlatımlar doğru değildir.¹⁶³

Yezit'e yapılan bir suçlama da valiyi görevden almamasıdır.¹⁶⁴ Ancak empati yapmak gerekirse o karışık ortamda alamazdı. Bu durumda Kufe gibi patlamaya hazır bir yer tamamen elden çıkar ve binlerce insanın kanının dökülmesine neden olabilirdi. Devletin başındaki biri olarak bu riski alması kolay değildi. O hassas günlerde orada İbn Ziyad gibi dirayetli bir vali ancak devam edebilirdi.¹⁶⁵

İbn Sad'dan şu rivayeti aktararak konuyu bitirelim:

Hüseyin öldürülünce, Ubeydullah b. Ziyad, Zahr b. Kays'i durumu haber vermek üzere Yezit b. Muaviye'ye gönderdi. Zahr, Yezit'in yanına girdi. Yezit, "Arkanda ne var?" dedi. Zahr şöyle dedi: "Ey Mü'minlerin Emiri! Allah'ın muzafferiyetini ve fetihini sana müjdeliyorum. Hüseyin b. Ali on sekiz aile ferdi ve 70 kadar taraftarıyla birlikte bize geldi. Biz de onların üzerine yürüdük. Onları, teslim olmak ve Ubeydullah b. Ziyad'ın hükmünü kabul etmek ya da savaşmak arasında serbest bıraktık. Kısa sürede onların sonlarını getirdik. ...Yezit'in iki gözünden yaş akmaya başladı ve "Hüseyin'i öldürmeden de itaatinizden razı olacaktım. İşte... İsyanın ve hurucun sonucu budur," dedi.¹⁶⁶

160 Taberi, V, 390.

161 Belazûri, III, 423.

162 Dineveri, 292.

163 Dıyarbekri, *el-Hamîs*, Beyrut trz, 165.

164 Muhammed Suheyl Takkuş, *Emevi Devleti Tarihi*, çev. Mücahit Yüksel, Konya 2016, 64.

165 Detay için bkz. Hamdi Şahin, *Emeviler ve Emevi Devleti*, çev. Kasım Koç, İstanbul 2019, 350.

166 İbn Sad, VI, 434.

Sükeyne bt. Hüseyin, Yezit'e, "Ey Yezit! Allah Resulü'nün kızları esir olmuşlar!" dedi. Bunun üzerine Yezit şöyle dedi: "Vallahi ey yeğenim, bu duruma senden daha çok ben üzülyorum. Allah'a yemin ederim ki, eğer İbn Ziyad ile Hüseyin arasında bir akrabalık olsaydı, İbn Ziyad onun üzerine gitmezdi. Fakat ikisinin arasını Sümeyye ayırdı.¹⁶⁷ Doğrusu ben Hüseyin öldürülmeden Irak ehlinin bana itaat etmelerini isterdim. Allah Ebu Abdullah'a (Hüseyin) rahmet etsin; İbn Ziyad onun üzerine gitmekte acele etti. Vallahi, eğer ben olsaydım ve ancak ömrümün bir kısmını ona vermekle onu ölümden kurtarabilseydim seve seve ömrümü ona verir ve sağ-selim bana getirilmesini arzu ederdim.¹⁶⁸

Bir Alıntı

Burada Hz. Hüseyin'in kardeşi Muhammed b. Hanefiyye ile Yezit arasındaki ilişkiyi gösteren bir alıntı aynen aktarmak istiyoruz:

Yezit hilafete getirilince Muhammed b. Hanefiyye'den güzellikten başka bir şey duyulmadı. Onun biati de vefa ve güven duymaktan başka bir şey değildi. Biat etmesi, ona teşekkürü ve iyilikte bulunmayı artırmıştı. Hüseyin b. Ali öldürülünce ve İbn Zübeyr'den, birtakım şeyler (isyan) sadır olunca Yezit, Muhammed b. Hanefiyye'yi görmeyi arzu ettiğini, onun kendisini ziyaret etmesini istediğini bir mektupla bildirdi ve kendisine gelmesini istedi. Fakat Muhammed b. Hanefiyye'nin oğlu Abdullah kendisine, "[şu anda] onun yanına gitme! Çünkü ben senin için ona güvenmiyorum" dedi. Ancak Muhammed b. Hanefiyye oğluna muhalefet etti ve Yezit'e gitti.

Muhammed b. Hanefiyye Yezit'in yanına gelince güzel ağırlandı. Onu davet edip meclisine yaklaştırdı. Sonra Muhammed b. Hanefiyye'ye şöyle dedi: "Allah bizi ve seni Hüseyin b. Ali konusunda mükafatlandırsın. Vallahi eğer onun öldü-

167 Sümeyye, Ubeydullah'ın babası Ziyad'ın annesidir. Cahiliye döneminde gayrimesru bir hayatı olduğu söylenir. "Sümeyye'nin soyundan olması hasebiyle Hüseyin'e akraba olamaz." demek istiyor.

168 İbn Sad, VI, 434.

rülmesi seni ızdıraba koymuşsa beni de ızdıraba koymuştur. Eğer senin canını acıtmışsa benim de canımı yakmıştır. Eğer ben onun emrini üstlenmiş olsaydım ve ondan ölümü, ancak parmaklarımın kesilmesi veya gözlerimin gitmesiyle defedebilseydim feda ederdim. Her ne kadar o bana zulmedip akrabalık bağlarını kestiyse de onu hesaba katmıyorum. Ancak, bizim onu kötülediğimiz ve onu zemmettiğimiz sana ulaşmıştır. Yemin olsun ki, biz bunu yapmıyoruz. Çünkü aziz olan dostlarımız [bize düşman olmasınlar istiyoruz]. Fakat biz insanlara şunu bildirmek istiyoruz: Allah'ın bize tahsis ettiği ve bizi onun için intihap ettiği (seçtiği) bir iş [hilafet] konusunda bizimle tartışılmasına razı olmayız.¹⁶⁹

Muhammed b. Hanefiyye dedi ki: "Allah seni kendine yakın yapsın ve Hüseyin'e de rahmet edip onu affetsin; Biz biliyoruz ki, bizi ızdıraba koyan seni de ızdıraba koyar. Bizi üzen şey senin için de üzücüdür. Ancak Hüseyin, kalkıp eksikliklerini anlatacağın ve onu çekiştireceğın birisi değildir. Ben senden şunu istiyorum: lütfen Hüseyin hakkında hoşlanmayacağım bir şeyi bana duyurma!"

Bunun üzerine Yezit, "Amcaoğlu! Sen, onunla ilgili olarak hoşlanmayacağın bir şeyi benden işitmeyeceksin" dedi. Sonra Muhammed b. Hanefiyye'ye borçlarını sordu. Muhammed b. Hanefiyye, "Borcum yoktur" dedi. Bunun üzerine Yezit, oğlu

169 Bu aktarım İbn Asem'de şu şekilde geçer: "Allah beni ve seni Ebu Abdullah Hüseyin b. Ali hakkında korusun. Vallahi bu olayın sana ne kadar yararı olduysa bana da o kadar yararı oldu. (Yine bu hadise) Seni ne kadar acıtıp incittiyse beni de o kadar acıtıp incitti. Eğer onu öldürme görevini ben üstlenecek olsaydım kuşkusuz onu öldürmez, gözümün gitmesine neden olsa dahi ölümü ondan bertaraf eder, sahip olduğum her şeyi feda ederdim. Ancak o bana zulmetti, akrabalık bağını kesti, hakkım/hakimiyetim hususunda benimle niza(y)a kalkıştı. Beri taraftan Ubeydullah b. Ziyad da bu konuda benim reyime göre amel etmedi. Onu öldürme hususunda acele davrandı ve onu öldürdü. Kaçırılan fırsatlar ise asla bir daha ele geçmez. İmdi, hakkımız hususunda diyetle hoşnut etmek bizim üzerimize vacip değildir. Ancak hakkımız ve Allah'ın sadece bize tahsis ettiği şey hususunda kardeşinin (Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun) de bizimle çekişmemesi gerekirdi. Onun başına gelenler benim için de ağırdır. Selam ile. Şimdi ey Ebü'l-Kasım senin görüşün ne ise sun!" İbn Asem, V, 138.

Halid b. Yezit'e şöyle dedi: "Oğlum! Bu amcan yalandan, hileden ve kötülükten uzak biridir. Eğer başkaları olsaydı, 'Benim üzerimde şu kadar şu kadar borç vardır' derdi." Sonra ona 300 bin dirhem verilmesini emretti. O da aldı. Deniliyor ki: Yezit ona 500 bin dirhem ve 100.000 dirheme tekabül eden mallar vardı.

Yezit, Muhammed b. Hanefiyye'ye fıkıh ve Kur'an'dan soru sorardı. Muhammed b. Hanefiyye vedalaşmak için geldiğinde Yezit, "Ey Ebü'l-Kasım! Eğer bende hoşlanmadığın bir ahlak görürsen bana söyle; ondan sıynılır ve bana gösterdiğin ahlaka bürünürüm" dedi. Bunun üzerine Muhammed b. Hanefiyye, "Vallahi eğer sende doğru olmayan bir ahlak görürsem, mutlaka seni ondan nehyeder ve Allah için sana hakkı söyledim. Çünkü Allah, ilmi insanlara açıklamadıkları ve ilmi ketmettikleri takdirde ilim ehlini muaheze edecektir. Ben sende hayırdan başka bir şey görmedim" dedi.¹⁷⁰ Hüseyin'e karşı yaptıklarına gelince bu artık telafi edilecek bir şey değildir. Şimdi ise, yanına geldiğimden bu yana sende hayırdan başka bir şey görmedim. Zaten sende nahoş bir nitelik görecektim olsaydım sessiz kalmam, o davranışını nehyetmemem ve o konudaki Allah'ın hakkını sana haber vermemem caiz olmazdı.¹⁷¹

170 Belazüri, III, 470.

171 İbn Asem, V, 139.

III. BÖLÜM

KERBELA SONRASI

Kerbela olayı ileri tarihlerdeki sonuçları açısından İslam tarihinin en dikkate değer hadisesidir. Nitekim bu olay, toplumda âdeta bir domino etkisi yapmış ve arka arkaya birçok olayın harekete geçmesini tetiklemiştir. Doğrudan Hz. Hüseyin ile ilgili olmasa da bu olayın akabinde Kerbela'yı da bahane ederek Yezit yönetimine karşı Mekke'de İbn Zübeyir, Medine'de ise İbn Hanzale başkanlığında isyanlar vuku buldu. Esasen bu isyanlar yıllardır biriken kin ve intikamın boşalması, ortaya dökülmesi idi. Çünkü yönetimin kendi hakları olduğunu ve bunun Emevilerce gasbedilip Şam'a taşındığını düşünen bu iki yöre insanı, Kerbela gibi toplumun iyice hassaslaştığı süreçte Yezit'in bu olayla iyice zayıfladığını düşünerek çok hazırlıksızca isyana kalkıştılar.

Ayrıca Kerbela ile devlet başkanı Yezit ve Emevi hanedanına karşı toplumda büyük nefret oluştu. Nitekim tepki olarak daha sonraları da Kerbela gündemli olarak çeşitli şahıs ve gruplar tarafından, farklı gayeler güdülerek pek çok isyan gerçekleştirildi. Dahası Emeviler, Müslümanlar nezdinde desteklerini kaybettiler ve bu mesele onların yıkılışlarına kadar aleyhlerine en önemli propaganda malzemesi hâline geldi. Emevileri yıkan Abbasiler bile olayı hoyratça kullandılar. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Emevilerin yıkılış sebeplerinden en önemlilerinin başında Kerbela hadisesi gelir.

Bu bağlamda Kerbela hadisesini dayanak yaparak ayaklanan Tevvabun Hareketi, Muhtar İsyanı ve Zeyd b.

Ali İsyanı gibi olayları Kerbela hadisesi etkisinde yapılan isyanlar olarak sayabiliriz. Bu bağlamda bunları da sırayla kısaca incelemek istiyoruz.

Medine Ayaklanması

Yezit, Medinelilerin bir isyanından çekindiği için onların önde gelenlerini Şam'a davet edip ağırlamış ve hediyelerle geri göndermişti. Ancak bu çaba netice vermemiş, heyetin dönüşünden itibaren Medine'de babası Uhut şehidi olan ve çok sevilen Abdullah b. Hanzale başkanlığında bir muhalefet doğmuş ve Yezit'in müsrifçe yaşadığı, içki içip, müzik dinlediği, av partilerine katıldığı, dahası namazı bile terk ettiğini yaymaya başlayıp muhalefetlerini isyana dönüştürmüşlerdi. İsyanın lideri İbn Hanzale¹ sıcak muhalefet ortamında şu iftirayı atabiliyor ve şöyle diyebiliyordu:

Ey kavmim! Allah'tan korkun, O birdir ve ortağı yoktur. Gök yüzünden başımıza taş yağmasından korktuğumuz için Yezit'e karşı kıyam ettik. Bu herif annelerini, kızlarını ve kız kardeşlerini nikâhlıyor. Şarap içiyor ve namaz kılmıyor. Allah'a yemin olsun ki, bana hiç kimse destek vermese de bu isyana kalkışacağım.²

Nihayet Yezit'in halifeliğini tanımadıklarını ilan ettiler. Üstelik mescitte İbn Hanzale'ye biat ettikten sonra Mervan'ın evinde toplanan Medine'deki Emevileri muhasara altına aldılar. Bu tavır bile hareketin temelindeki gizli düşünceleri göstermektedir. Yani "bizim toprağımızda bize hükmedemezsiniz" demek istemektedirler.

1 Bu kişi Medinelilerin lideriydi, Kureyşlilerden destek verenlerin lideri ise başkasıydı. Nitekim şu rivayet bunu anlatır: "İbn Abbas, Taif'teyken onlardan bu kabilelerin başına kimlerin görevlendirileceği bilgisini istedi. Onlar, "Abdullah b. Muti Kureyş'in başına, Ensar'ın başına ise Abdullah b. Hanzala görevlendirildi" dediler. Bunun üzerine İbn Abbas, "İki emir insanları helak eder" dedi." İbn Hayyat, 205.

2 İbn Sad, VII, 67.

Medineli bu grubun Yezit'e yaptığı eleştirilere dikkat edilirse; bütün eleştirilerin ağırlıklı olarak Yezit'in bireysel yaşantısı ile ilgili olduğu görülür. Yezit'in yönetimde yaptığı bir yanlış gösteren bir eleştiri mevcut değildir. Yezit'in halife olmadan önceki hayatı zikredilerek yönetim eleştiri yağmuruna tutulmaktadır. Çünkü Yezit yeni halife olmuştur ve henüz eleştirilecek bir icraatı da bulunmamaktadır. Bu yüzden onun döneminde isyan edenler (İbn Zübeyir, Hüseyin, İbn Hanzale) eleştirilerinde Yezit'in hangi hak-sızlığı yaptığını, nerede adaletsizlikte bulunduğunu söyleyemezken, onun bireysel alışkanlıklarını (namaz, içki gibi) gündeme getirerek bu eleştirilerle avundular.

Ona karşı isyan eden, İbn Zübeyir, Hüseyin ve İbn Hanzale'nin durumlarına bakıldığında da onların da ortaya çıkarken "Yezit yönetmesin ama ben yöneteyim" şeklinde bir tavırla isyana kalkıştıkları ortadadır. Şimdi şu soru sorulmalıdır: Yezit'in olmaması konusunda bir nas var mıdır? Veya soruyu tersinden soralım: Onların halife olmaları konusunda da bir nas bulunmakta mıdır?

Şu ortaya çıkmaktadır ki mesele dinî değil siyasi haki-miyet yarışıdır. Ancak tarafgirlik o boyutlara varmıştır ki; tarihçi Mesudi, İbn Hanzale İsyanı konusunda aynen şöyle diyebilmektedir:

Yezit, Firavunca bir yaşayış ortaya koyunca Medine halkı onun valisini şehirden kovdu. Firavunca dedik ama aslında Firavun bile tebasına karşı ondan daha adaletli, halka ve yakınlarına karşı ondan daha insafli idi."³

Şimdi insaflica düşünürsek Firavun ile Yezit'i karşılaştırmak için ancak tarafgir bir tarihçi olmak gerekir. Henüz yeni halife olmuş ve hiçbir icraatı belli olmayan Yezit için "Firavunca icraatı belli olunca" şeklinde bir ifade insaf ölçülerinin çoktan aşıldığını ve iftira boyutuna ulaşıldığı-

nın göstergesidir. Bu da tarafgir tarihçiliğin küçük bir örneğidir.

İbn Hanzale ve takipçileri, Muaviye döneminde de bulundular. Muaviye'nin yaptıklarını izlemişler ve hiçbir ses çıkarmamışlardı. Onun Medine'ye gelip Ensar'a hitaben hakaretvari ve tehditkar söylemlerine itiraz bile etmemişlerdi. Mesele içki olsaydı Muaviye içki içmese bile içki ticareti yapan birisiydi⁴ ve Medineliler bundan dolayı bir isyana başvurmamışlardı. Peki, meselenin esası nedir? Hangi derin sebep bu isyanın oluşmasını sağlamıştır.

Esasen bu isyan yıllardır yönetimden dışlanan Ensar'ın çocuklarının tepkisiydi. İslam'a onlar destek vermiş, İslam'ın büyümesini ve güçlenmesini onlar sağlamışlardı. Bedir'de, Uhut'ta ve diğer savaşlarda Kureyşlilerden fazla çabalamışlar, daha fazla şehit vermişlerdi. Ancak sonradan Müslüman olan ve "Tuleka" adı verilen Kureyşliler tarafından hakları gasbedilmişti. Onların aslında dile getiremedikleri şey Kureyş hakimiyetine karşı tavidir. Ekonomik paylaşımın Kureyşliler tarafından yağmalanmasına idi.⁵ Nitekim bu yüzden yine bir Kureyşli olan İbn Zübeyir ve Hz. Hüseyin isyanına da destek vermemişler ve Medine'de Ensar olarak bir isyana kalkışmışlardı. Ancak bu düşüncelerini doğrudan dillendirmiyorlar tam tersine Yezit'in kişisel tavırlarını öne çıkararak esas düşüncelerini perdeliyorlardı. Bu grubun nüvesini Ensar'ın teşkil etmesi dikkat çekicidir ve Ensar'da Hz. Peygamber döneminden beri doğrudan dillendirilmeyen bir düşünce vardır: "Medine bizim toprağımızdır ve burada biz hükmetmeliyiz". Bu düşünce Sakife toplantısında güçlü liderleri Sad b. Ubade tarafından açıkça dillendirilmiştir. Bu isyanda da bir kısım Muhacirlerin de destek vermesi sebebiyle doğrudan

4 İbn Asakir, XXIV, 197.

5 Kılıç, 20.

dillendirilmese de esas gerekçe bu gözükmetedir. Değilse Yezit hakkındaki iftira türü sözler, bu düşünceyi perdelemeye yöneliktir ve dinî argümanlarla toplumu ikna etme amaçlıdır.

İsyana kalkışırken o kadar amatörce davranıyorlardı ki başlarına gelecek olanı da hesaplayamıyorlardı. Şam'da artık bir dünya devletinin merkezinde kurumlaşmış bir ordu vardı. Bu orduyla baş edemeyeceklerini hesaplamaksızın isyan ettiler. Bir isyancı şöyle anlatır:

Biz, 'şayet onlar bir ay bile Medine'yi kuşatsalar, bizden kimseyi öldürmezler' diyorduk. Şam ordusu şehre girince ve insanlar da kaçınca, hemen çekildim ve saklandım. Bizimle Harre gününde 1.000 kişi vardı ve hepsi de güçlü insanlardı. Fakat bir gün ve geceye kadar onları engellemeye güç yetiremedik. Sonra İbn Zübeyir'e iltihak ettim. Sonuçta onu da yakaladılar ve başına türlü işler getirdiler. İbn Zübeyir'le birlikte savaşmış, onu koruyacak az sayıda bazı kimseler ve Hariciler dışında kimse kalmamıştı.⁶

Taberi buna benzer bir şekilde şu ifadeleri aktarır:

Numan b. Beşir, Medine'de kavminin yanına gitti ve bütün insanları yanına davet etti. Onlara itaat etmelerini, cemaatten ayrılmamalarını söyleyip onları fitneden sakındırdı. Onlara: "Şamlılara güç yetiremezsiniz," dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Muti' el-Adevi şöyle dedi: "Ey Nu'man! Neden cemaatimizi dağıtmak ve Allah'ın bize nasip ettiği hayırlı durumu bozmaya yelteniyorsun?" Nu'man: "Vallahi istediğin o karşılaşma vuku bulur da insanlar dizleri üzerine harekete geçerek kılıçla hasımlarının başlarına ve alınlarına vurmaya ve iki taraf arasında ölüm çarkı dönmeye başlarsa senin katırına binerek onun alnını kırbaçlayıp Mekke'ye kaçtığını ve sokaklarında, mescitlerinde ve evlerinin kapılarının önünde öldürülen bu zavallıların -yani Ensar'ı- yalnız bıraktığını görür gibiyim," dedi. Ancak insanlar onu dinlemediler. Bunun üzerine ayrılıp gitti. Vallahi

6 İbn Sad, VII, 154.

aynen onun dediği gibi de oldu (Abdullah b. Muti Mekke'ye kaçtı).⁷

Harre Ordusu

Hız. Hüseyin'in öldürülmesi üzerine büyük bir prestij kaybeden Halife Yezit, Kerbela olayında olduğu gibi öncelikle suhuletle bu işi çözmeye çalıştı. Durumun bu şekilde gidişatı üzerine yine de sertliğe başvurmak istemedi ve En-sar'dan biri olan Numan b. Beşir'i isyancıları ikna etmek üzere gönderdi. Sahabi Numan b. Beşir'in Yezit'in elçisi olarak Medinelileri ikna çabaları da sonuç vermedi.

Ardından valisi aracılığı ile Medinelilere haber göndererek yaptıkları isyandan vazgeçmelerini istedi. Eğer vazgeçmezlerse kendileri için iyi olmayacağını ve savaş kurallarının geçerli olduğunu belirtti;⁸ Yezit mektubunda şöyle diyordu:

İbn Zübeyir, Mekke'de harp için hazırlık yapmaktadır. Ben onun üzerine asker göndereceğim ilk ordu kumandanından Medine güzergahını kullanmasını isteyeceğim. Medinelilere karşı kılıç kullanmamasını, eğer itaatlerini bildirir ve içinde bulundukları hata ve dalaletten vazgeçerlerse Allah adına söz veriyorum, onlara her yıl bir atıyye yerine biri yazda diğeri kışta olmak üzere iki atıyye vereceğim. Bu ikramı hayatımda hiçbir kimseye yapmadım. Ayrıca buğdayın Medine'deki fiyatını Şam'daki fiyatıyla aynı tutacağımı taahhüt ederim. Bundan sonra buğdayın Medine'deki fiyatı, yedi sa' için bir dirhem olacak. Muaviye zamanında kendilerine verilmeyen atıyyelerini de eksiksiz olarak ödeyeceğim. Eğer bunu kabul ederlerse kumandanım onlara dokunmadan İbn Zübeyir üzerine gidecek. Aksi takdirde onlara saldıracaktır.⁹

Bu mektup bazı tavizlerle ve daha önce verilmemiş hakların telafisiyle meselenin kansız bir şekilde halletmeye yö-

7 Taberi, V, 481.

8 İbn Kuteybe, 278.

9 İbn Sad, VII, 153.

nelik iyi niyet girişimi olsa da İbn Hanzale başkanlığındaki Medinelilerce reddedildi. Yezit, bunun üzerine Medinelilere gönderdiği ilk ikazdan sonra tehdit oranı yüksek bir mektup daha gönderdi. Mektubu şu şekilde idi:

Allah'ın kulu Emirü'l-mü'minin Yezit'ten Medine Halkına!

Ben size farklı bir şekilde baktım; size yumuşak davranmamın sonunda sizin katınızda aciz kabul edildim. Ben sizi başım, gözlerim ve boynum üzerinde taşıdım. Allah'a yemin ederim ki, eğer ben sizi ayaklarımın altına alırsam, sizlerin başına Ad ve Semud'un başına gelenler gibi felaketler getiririm.¹⁰

Bu tavır kendisine isyan etmiş ve bir şehri ele geçirmiş bir topluluğa karşı o günkü şartlarda bir devletin başındaki kişinin yapacağı en uygun tavidir ve her devlet de böyle yapar. Değilse devletin bütün şehirlerinde aynı manzara ile karşılaşılır ve devlet yıkılır ki hiçbir lider buna asla izin vermez. Ancak onun bu mektubu da Medinelileri ikna etmedi. Daha doğrusu isyancıları ikna etmek şöyle dursun tam tersi bir etki yaptı.

Olayı sorunsuz çözmek için önce mektup sonra da görüşme yollarını deneyen Yezit, kuşatma altındaki Medineliler Emevilerin acil yardım çağrısı da gelince, güç kullanmaya karar verdi. Çünkü başka bir yol kalmamıştı. 12 bin kişilik bir ordunun komutanlığına Gatafan kabilesine mensup ve Emevilere bağlılığı ile bilinen Müslim b. Ukbe getirildi ve Medine'ye gönderildi.

Bu arada Medine'deki mahsur kalan Emeviler serbest bırakılıp Şam'a doğru gönderildiler. İçlerinden Abdülmelik b. Mervan'ın da bulunduğu bazıları, gelmekte olan Şam ordusuna iştirak ederek Medine'nin ele geçirilmesi için stratejik yerleri göstermede yardımcı oldular.¹¹

¹⁰ İbn Kuteybe, 279.

¹¹ İbn Sad, VII, 40.

Şehri muhasara eden Müslim b. Ukbe, Medinelileri teslim olup biat ve itaat etmeye, kuvvetlerini birleştirerek o sırada isyan etmiş olan Abdullah b. Zübeyir üzerine yürümeye çağırdı. Dediklerini yapmak üzere onlara üç günlük mühlet verdi. Onlara; “Kanınızı dökmek istemiyorum. Sizi asil bir halk olarak kabul ediyorum. Üç gün düşünmeniz için mühlet veriyorum. Bundan sonra özrünüz kabul edilmez.”¹² Ancak Medine halkı bu teklifi de reddetti ve şehrin doğu tarafındaki Harre mevkiinde hendeklerde mevzilenip Hz. Peygamber’in yaptığı gibi hendek kazarak kurtulmayı düşündüler.¹³ Ancak zaman farklıydı, gelen ordu farklıydı. Bir dönem kurtarıcı olan savaş taktiklerinin her daim kurtarıcı olamayacağını hesap edememişlerdi.¹⁴

Şam ordusu, kuşatmış oldukları Medine dışındaki Harre’de İbn Hanzale ve taraftarlarına saldırıp bunların çoğunu öldürdü ve şehre girdi.¹⁵ Bu arada Medinelilerin önemli bir kısmı, savaş olacağı düşüncesiyle iki tarafa da katılmamak için şehri terk etmişlerdi. Gelen orduya karşı savaşanların ise tamamına yakını katledildi. Olay tarihi, Medineliler Harre mevkiinde savaştıkları için “Harre Vakası” olarak geçti.

Medine ele geçirildikten üç gün sonra halk çağırılıp Yezit’e tekrar biat alınmıştır.¹⁶ Ölü sayısı abartıldığı gibi değildir. İbn Hayyat net sayıyı ve isimlerini verir ki 306 kişi

12 Belazûri, V, 320.

13 İbn Kuteybe, 283.

14 Benzer bir yanlış, Harre Vakası’ndan ibret alınmaksızın Abbasiler döneminde peygamber neslinden Muhammed en-Nefsu’z-Zekiyye tarafından tekrarlandı. İsyan edince gelen orduya karşı savunmak üzere Hz. Peygamber’in kazdirdığı yere hendek kazdırmak istedi. Bu durumda dışarıdan gelen erzakın giremeyeceği ve bir nevi kendisini hapsedmiş olacağını söyleyenlere aldırmadı ve vahşi şekilde katledildi. Bkz. İbnü’l-Esir, V, 545.

15 İbn Hibban, 458.

16 İbn Hayyat, 206.

öldürülmüştür.¹⁷ Şam ordusu savaşa katılanların tamamını da öldürmemiştir. Örnek verirsek Ensar'dan Eyyub b. Beşir, Harre olayına katılmış ve ciddi yaralar almış, nihayet olaydan iki yıl sonra 75 yaşında iken vefat etmiştir.¹⁸ Şii tandanslı eserler olayı abarttıkça abartır. Örneğin İbn Kuteybe, İbn Hayyat'ın verdiği 306 rakamının 50 katı kadar bir rakamla sayıyı 15 binlere kadar yükseltebilmektedir: "Harre Vakası'nda, kadın ve çocuklar hariç Kureyş, Ensar, Muhacir ve ileri gelenlerden öldürülenler bin yedi yüz kişidir. Diğer insanlardan öldürülenlerin sayısı, kadın ve çocuklar hariç on bin kişidir".¹⁹ Bu iki tarihçi arasındaki çelişki bile anlatımların sıhhati konusunda bize ipucu vermektedir.

Komutan Müslim b. Ukbe, Yezit adına biatleri istediği şekilde kabul ettikten sonra, askerlerinin başına geçerek, Yezit'in kendisine verdiği emir üzerine o sırada isyan etmiş olan diğer bir isyancı olan Mekke'deki İbn Zübeyir'e yöneldi. Zaten bu ordunun esas hedefi Medine değil Mekke'de isyan etmiş olan İbn Zübeyir idi.

Harre Abartıları

Harre olayı, Kerbela ile birlikte Emeviler ve Yezit'in en fazla aleyhinde kullanılan iki hadiseden birisidir. İş o kadar ileridir ki eski kutsal kitaplarda bile Harre olayı ile ilgili Yezit'in aleyhinde bilgilerin bulunduğu uydurulabilmiştir(!). Hz. Peygamber döneminde Müslüman olmuş Yahudi alimi Abdullah b. Selam, Harre'de durarak dedi ki: "Değiştirilmemiş Yahudi kitabında burada bir katliam olacağını okudum. Burada öldürülenler kıyamet günü kılıçlarını boyunlarına asmış olarak Rahman'ın huzuruna varacak ve 'Senin için öldürüldük,' diyeceklerdir."²⁰

17 İbn Hayyat, 213.

18 İbn Sad, VII, 81.

19 İbn Kuteybe, 289.

20 İbn Kuteybe, 295.

İş bununla kalmamış ve bu konuda üretilmiş rivayetler bir kenara, Kur'an'dan ve sünnetten bile Yezit'in aleyhine Harre olayı ile ilgili delil getirilebilmiştir. İşte Harre'de Yezit'e yardım edenlerle ilgili aleyhlerinde delil getirilen ayet: *"Eğer onlara şehrin her yanından girilseydi sonra da kendilerinden fitne çıkarmaları istenmiş olsaydı, hiç şüphesiz buna yanaşır ve bunda pek azı dışında kararsız kalmazlardı."*²¹ Ayetin bile Harre Ordusu'nun Medine'ye girişini sağlayan Harisoğullarını gösterdiği söylenebilmiştir.²²

Bu konuda ayetler kullanıldığı gibi Hz. Peygamber'in dilinden rivayetler de rahatlıkla üretilmiştir. Buna göre; Hz. Peygamber bir seferinde Harre mevkiine uğradığında orada durmuş ve istircada bulunmuştu. Sahabiler sebebini sorunca: "Ashabımdan sonra bu ümmetin en hayırlıları bu Harre'de öldürülecektir." buyurmuştur.²³ Böylece bir nebevi ihbar(!) daha ortaya konmuş olmaktadır.

İlk Medine tarihçisi İbn Zebale, "Hz. Ömer döneminde yağmur yağdığını, Ömer'in, arkadaşlarıyla birlikte Harre'ye geldiklerini ve Harre'de yağmurdan dolayı su akıttığını, Ka'b'ın: "Ey Mü'minlerin Emiri! Allah'a and olsun ki arklar bu suyun aktığı gibi insanların kanıyla akacaktır" dediğini, İbn Zübeyir'in de ona yaklaşp: "Ey Ka'b! Bu dediklerin ne zaman olacak?" diye sorunca Ka'b'ın ise bundan uzak durması için ona tembihte bulunduğunu aktarır. İbn Zebale, yine Ka'b'dan nakille: "Biz, Allah'ın kitabında, Medine'nin doğusundaki Harre'de katliam yapılacağı ve katledilenlerin yüzlerinin kıyamet günü dolunay gecesindeki ayın parladığı gibi parlayacağı" dediğini rivayet eder.²⁴

Bu tür rivayetlere göre; bu katliamdan sonra Medine halkı kayıtsız-şartsız Yezit'in köle ve cariyeleri olduklarını

21 Ahzab, 14.

22 Dineveri, 330.

23 İbn Kuteybe, 295.

24 İbn Zebale, 204.

kabul etmişler, onun dilediği gibi hükmetme yetkisinde olduğunu kabul etmeleri şartı ile biate zorlanmışlar, Allah'ın Kitabı ve Resulü'nün sünneti üzere biat edeceğini söyleyen bir müslüman ile "Biz müslümanız, müslümanların lehinde olan şey bizim de lehimizdedir, aleyhinde olanlar bizim için de geçerlidir. Binaenaleyh müslümanın hak ve sorumlulukları üzere biat ediyorum" diyen bir şahıs hemen oracıkta halkın gözü önünde, Müslim'in emri ile öldürülmüştür.²⁵

Anlatımlara göre; vahşet o kadar ileridir ki; "Müslim; "Kim bir adamın kellesini getirirse ona şu kadar şu kadar mükafat var" diyerek dinsiz topluluğu harbe teşvik ediyordu."²⁶ Bu anlatımda; gelen ordunun dinsiz olduğu da zaten aktarılmış oluyor. Dahası Yezit'in Harre olayını duyunca, "Keşke Bedir Savaşı'nda Ensar tarafından öldürülen atalarım, intikamımı duysaydı" şeklinde şiirler söylediği nakledilir.²⁷ Aynı uydurmayı Yezit'in Kerbela sonrası söylediği ve böylece Bedir'de Haşimoğulları öncüleri Hamza ve Ali tarafından öldürülen Emevi büyüklerini yad ettiği zikredilir.²⁸

Meselenin burasında daha detaylı aktarmaları ziyade buluyoruz. Konunun yeterince anlaşıldığını düşünerek Ahmet Önkal'ın değerlendirmesini aktarmayı yeterli buluyoruz:

İyi ya da kötü bir devlet başkanın kendisine asi gördüğü tebasından sırf intikam almak üzere üstelik duruma hakim olduktan sonra üç gün boyunca her türlü katliam, yağma ve şenaete izin verdiğini, yaralıların dahi sağ bırakılmamasını emrettiğini, müslüman bir komutanın ve müslüman bir ordunun da bu emri hunharca icra ettiğini düşünebilir miyiz?!

25 Mesudi, III, 52.

26 İbn Kuteybe, 285.

27 Belazûri, V, 351.

28 Cahız, "Beni Ümeyye Risalesi", *İdeolojik Tarih Okumaları*, çev. İrfan Ayca, Ankara 1968, 36.

Hadisede çocuklar ve kadınlar bir tarafa 10.000'in üzerinde insanın öldürüldüğü kabul edilirse şehirde hemen hemen hiç erkek kalmaması gerekmeyecek midir?! Katliamdan sonra Medine halkının Yezit'in köle ve cariyeleri olduklarını kabul ederek biate zorlanmalarının ne anlamı ve ahalinin kin, nefret ve düşmanlığını çekmekten başka ne faydası olabilir?! Yezit ve komutanı için bu yönünü acaba hiç düşünüp akletmemişler midir?! İşgal süresince Mescid-i Nebevi'den hiç ezan okunmadığı, namaz kılınmadığı, hele hele Mescid'den ayrılmayan Said b. Müseyyeb için bizzat Hz. Peygamber'in kabrinden gelen bir sesle ezan okunduğu rivayetlerine ne demeli?! -Diyelim ki sahte de olsa- İslam birlik ve beraberliğinden dem vuran ordu komutanı ve askerlerinin Mescid-i Nebevi'ye atlarıyla girdikleri ve İslam'ın en kutsal mahallerinden biri sayılan Hz. Peygamber'in kabri ile minberi arasındaki Ravza'yı atlarının pislik ve idrarlarıyla kirletmesine sebebiyet verdikleri nasıl iddia olunabilir?! Şayet ileri sürüldüğü gibi Yezit, Harre olayını öğrendiği zaman böylece Bedir'de müşrik olarak öldürülen akrabalarının intikamını aldığını bir şiirle ifade etmişse, bu İslam'a karşı şirki tercih ve Bedir Harbini gerçekleştiren Hz. Peygamber ve ashabına karşı kin ve intikam duyguları beslemek dolayısıyla açık bir küfür, Yezit zahiren müslüman olduğunu söylediği için de sinsî bir münafıklık olmuyor mu?! Ele aldığımız şahıs Yezit de olsa bir şahsa kâfir ya da münafık demek az cesaret işi midir?! Bizzat Hz. Peygamber'i devreye sokarak onun ağzından Yezit'i zemme çalışanlar, Resulullah'a Harre'de ashaptan sonra bu ümmetin en hayırlılarının öldürüleceğinden bahsettirenler acaba hiç "Kim bile bile yalan bir sözü bana nispet ederse (benim söylemediğim bir sözü bana atfederse) Cehennem'den yerini hazırlasın!" hadisini hatırlarından geçirmezler mi?! Tamamen Hendek Harbi sırasında münafıkların tutumlarıyla ilgili olan Ahzab, 14. ayetinin, nüzulünden 58 yıl sonra vuku bulan Harre olayına delalet ettiğini İbn Abbas'a nispet etmek ne dereceye kadar doğrudur?! Harre meselesinin Kitab-ı Mukaddes'te bile yer aldığını belirterek Yezit'i kötüleme gayretkeşliği, Abdullah b. Selam zamanına kadar "değiştirilip tahrif edilmemiş" Tevrat nüshalarının

mevcut olduğunu iddia cüretkârlığını gösterirken acaba bu iddianın İslam'la, hak ile, hakikat ile ne ölçüde bağdaştığı hiç hesaba katılmamakta mıdır?!²⁹

Tecavüzler

Rivayetlere göre; Müslim, şehre hakim olduktan sonra Yezit'in verdiği talimat gereği askerlerine üç gün her şeyin serbest olduğunu belirtince şehirde büyük bir katliam, yağma ve ırza tecavüz olayları yaşanmış. Buna göre; Medine halkından öldürülenlerin sayısı 10 bin rakamına³⁰ kadar çıkmaktadır.³¹ Dahası bu üç gün içinde binlerce kadına ve bin tane bakireye tecavüz edilmiş,³² 9 ay sonra bin tane babasız çocuk doğmuştur. Bu rivayetlere karşı değerlendirmeyi Ahmet Önkal'dan aktaralım:

1.000 bakirenin bu facia sırasında bekaretinin bozulduğu iddia ediliyor, ama o tarihte Medine'de acaba toplam bakire kız sayısı 1.000'i buluyor muydu? Ayrıca 1.000 kadının kocası olmadığı hâlde dokuz ay sonra babası belli olmayan çocuk doğurduğu söyleniyor; iyi ama nüfusun fazla olmadığı bir dönemde üç gün içerisinde bu kadar çok kadının hemen hamile kalması düşünülebilir mi?

Burada işaret etmeliyiz ki hiç şüphesiz Harre'de gerçekleşen hadiseleri tasvip etmemiz mümkün değildir. Çünkü aşıkardır ki Medine halkının isyanı kanlı bir şekilde bastırılmıştır; bu sırada bazı taşkın ve kendini bilmez askerler -her dönemde bu nevi hadiselerde görüldüğü üzere- zulme varan bazı uy-

29 Ahmet Önkal, "İslam Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi", *Marife*, yıl. 5, sayı. 1, Bahar 2005.

30 İbn Kuteybe, 291.

31 Mesudi, *et-Tenbih ve'l-İşraf*, çev. Mithat Eser, Ankara 2020, 297.

32 Hatta Medinelilerden kız istenince bekaretine kefil olmazlardı ve "Belki Harre günü bekareti bozulmuştur" derlerdi, İbn Tıktaka, 95; Suyuti, 150. O günkü tecavüzden doğan çocuklara "İbnü'l-Harre" denildiği şeklindeki aktarımlar tamamen Yezit aleyhinde propagandadır. Çünkü Araplar başlarına gelen önemli bir olayı tarih başlangıcı yaparlar. Yani "Harre olayı yılı şu oldu, Harre olayından 5 yıl sonra şöyle oldu" gibi kullanımlar gayet normaldir.

gulamalar, yağmalamalar tecavüzlerde bulunmuş olabilirler. Ama elbette ki bu tabloyu sınırları içerisinde, olduğu gibi çizmek lazım. Bu ve benzeri olaylar dolayısıyla Yezit'i kâfir, zındık, münafık ilan etmek, imkân ve yetkimiz dahilinde değildir. Şüphesiz onu adil bir devlet başkanı, iyi bir halife, salih bir insan ve veli bir kul da kabul edecek değiliz. Yezit, hatasıyla-sevabıyla tarihte yerini almıştır.³³

Bir Alıntı

Bu anlatımların Emevileri kötölemek adına Abbasiler döneminde mevcut iktidara yaranabilmek için üretildiği aşikardır.³⁴ Burada sadece bir rivayeti yorumsuz aktararak bu konudaki aktarımların nasıl bir algı operasyonu olduğuna dikkat çekmek istiyoruz:

(Hz. Ali'nin oğlu) Muhammed b. Hanefiyye Şam'dan ayrılıp Medine'ye geldi. İnsanlar Yezit'e isyan edip onu hilafet makamından indirmek istedikleri, İbn Zübeyr'e meylettikleri ve Müslim b. Ukbe Şam halkı için onlara geldikleri zaman, Abdullah b. Muti, Kureyş'ten bazı adamlarla Muhammed b. Hanefiyye'nin yanına geldiler ve ona, "Bizimle beraber çık; Yezit'le savaşalım, (onu azledelim)" dediler. Muhammed b. Hanefiyye onlara, "Ne diye onunla savacağım ve neden onu görevden alacağım?" dedi. Onlar, "O küfre girmiş ve facir [günahkar] olmuştur; içki içip dinden çıkmıştır" dediler. Muhammed b. Hanefiyye onlara, "Allah'tan korkmuyor musunuz? Sizlerden birisi, anlattıklarınızı yaptığını gördü mü? Ben sizin onunla yaptığınız sohbetten daha fazla sohbet ettim; onun bir kötülük yaptığını görmedim" dedi.

Onlar, "Kuşkusuz o, yaptıkları kötülükleri sana gösterecek değildir" dedi. Muhammed b. Hanefiyye şöyle dedi: "Peki, siz onun yaptıklarına muttali oldunuz mu? Eğer o yapmışsa [ve siz de ona bakıyor idiyse] siz de onun ortağısınız. Eğer size göstermemişse, o zaman bilmediğiniz bir şey hakkında şahitlik yapıyorsunuz demektir."

33 Önkal, agm.

34 Bkz. Şahin, 370.

Onlar, Muhammed b. Hanefiyye'nin insanların yanında oturmasının, insanları Yezit'e karşı huruc etmekten vazgeçireceğinden korktular. [Bu sebeple], İbn Zübeyir'e biat etmek istemediği takdirde insanların kendisine biat etmesini ona teklif ettiler. Muhammed b. Hanefiyye, "Ben ne tabi olarak ne de metbu olarak savaşıyorum" dedi. Onlar, "Ama sen babanla birlikte savaştın?" dediler. Muhammed b. Hanefiyye, "Nerede bugün babam gibi birisi?" dedi.

Bunun üzerine onu Medine'den kovdular. Çocukları da silahlanmış olarak yanındaydı. Ayağında çarık, üzerinde de ridası vardı. O şöyle diyordu: "Ey kavmim! Birbirinizin kanını dökmeyin!" Onun kendilerine tabi olmayacağını görünce peşini bıraktılar. Muhammed b. Hanefiyye evine gitti. Hazırlık yaptı ve aceleyle Mekke'ye gitti. Abdullah b. Zübeyir'in birinci defa kuşatılmasına kadar Mekke'de kaldı. Ne onunla birlikte oluyordu ne de yanına gidiyordu.³⁵

İbn Zübeyir

Olayı aktarmaya, Abbasi tarafgirliğiyle Emevilerin aleyhinde ve İbn Zübeyir'in lehinde uydurulmuş ve hadis kitaplarına girmiş bir rivayetle başlayalım:

Bir ordu Kabe'yi (harab etmeye) kastedecek. Bunlar Beyda mevkiine geldiklerinde evvelleri ve ahirleriyle (yani liderlerinden son neferlerine kadar hepsi) yere batırılırlar" buyurdu. Aişe dedi ki: Ben: Ya Resulallah! Bunlar, evvelleri ve ahirleriyle nasıl yere batırılırlar; hâlbuki bunların arasında (alışverişle geçinen) çarşı halkı ve o zalimlerden olmayan kimseler vardır, dedim. Resulullah: "Bunlar evvelleri ve ahirleriyle batırılırlar. Sonra bu batırılanlar (kıyamet gününde) kendi niyetlerine göre diriltirler."³⁶

Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinden sonra Harre Vakasıyla Medine direnişi de kırılınca Emevilerin karşısında

35 Belazûri, III, 470.

36 Buhari, Buyu, 49.

sadece Hicaz'da Abdullah b. Zübeyir kalmıştı. İlk başta Mekke'de aldığı gizli biatle güçlenen İbn Zübeyir, faaliyetleri sebebiyle Mekke'deki Emevi valisini şehri yönetemez hâle getirmişti. Öyle ki artık Mekke'de aleni olarak Yezit'in aleyhinde konuşmalar yapıyordu. Dostlarını topluyor ve onlara Yezit b. Muaviye'nin kusurlarını açıklıyor, onu itham ediyor; içki içtiğinden, namazı terk ettiğinden, ava çıktığından³⁷ ve diğer bazı hatalarından bahsediyor, günlerce onlara Emevilerin kötülüklerini anlatıyor ve bu işi çok sıkı bir şekilde yürütüyordu. Ayrıca insanları Yezit'e itaat etmekten engelliyordu. Bu çalışmalar sonunda bütün halk da onun etrafında toplanıyordu.³⁸

Yezit, önce Medine valisi olan Amr b. Zübeyir'i gönderse de başarısız oldu ve abisi tarafından işkenceyle öldürüldü.³⁹ Abdullah b. Zübeyir'in Emevi yönetimini tanımayaarak kendisini halife ilan etmesine karşı Medine'yi ele geçiren komutanı Müslim b. Ukbe'yi görevlendirdi. Komutanın yolda ölmesi üzerine ordunun başına Yezit'in emriyle Husayn b. Numeyr getirildi. Hicretin 64. (M. 683) yılında Mekke, Şam askerleri tarafından kuşatıldı. Abdullah b.

37 İbn Hayyat, 215.

38 Ezraki, *Ahbaru Mekke*, çev. Yunus Vehbi Yavuz, Ankara 2017, 203.

39 Abdullah, "Kim, Amr' tarafından bir haksızlığa uğramışsa, gelsin ondan hakkını alsın" dedi. Abdullah onu halk arasına çıkarmış, onun haksızlığına uğramış kimi insanlar tarafından ya tokatlanarak azarlanır, kimisi tarafından kısas olarak ya kafasına sopayla veya taşla vurularak kafası kırılır, ardından da hapse atılırdı. Daha sonra yeniden ortaya çıkarılır ve ona aynısı yapılırdı. Böylece kendilerini daha önce darp ettiği kişilerin bir kısmı onu kırbaçlar, kimisi de onu affederdi. Sonunda Hüzeyl b. Müdrike kabilesinden Cünade b. el-Esved adındaki bir kişi, Abdullah'a gelerek "Amr yüzüme öyle bir çarptı ki, hâlâ kafamdaki acısı devam etmektedir" dedi. Abdullah da kısasen aynısını yapmasına izin verince, Cünade onun alnına öyle bir çarptı ki, onunla yere yıkılarak bayıldı. Abdullah kısas olarak bir kişi yerine onu kırbaçladıktan sonra, birkaç gün onun iyileşmesini beklerdi. İyileşince bir başkası adına ona vurmaya başlardı. Böylece Amr, kısas için hazır bulundurulurdu. Bu durum onu bitkin ve zayıf düşürmüştü. Son olarak Hüzeylli adam, kısas olarak ona vurunca, Amr sadece bir gece kalabildikten sonra hayatını kaybetti. Belazüri, V, 329.

Zübeyir'in halifeliğini tanımış bulunan Hicazlılar ise Emevilere karşı Mekke'yi savunmaya karar verdiler.⁴⁰

İbn Zübeyir ise adamlarını toplayarak Mescid-i Haram'a ve Kabe'nin civarına sığınmıştı. Onun etrafındakiler Mescid-i Haram'da çadırlar kurdular, raflar ve perdeler yaptılar ve bunlarla Husayn b. Numeyr'in askerlerinin Cebel-i Ebi Kubeys'ten attıkları mancınık taşlarından korunmak için bu çadır ve tahta perdelerin arkasında kendilerini siper aldılar. Bu aynı zamanda onlara gündüzün sıcağında güneşe karşı korunmak için de burada gölgelik sağlıyordu.⁴¹ Yezit'in ordusu İbn Zübeyir'in direnişine karşı Mekke'yi muhasarayı sürdürdü. Bu arada zaman zaman mancınıklarla bu muhasaranın şiddeti artırılarak İbn Zübeyir'in teslim olup biat etmesinin sağlanmasına çalışılıyordu.⁴²

Muhasaranın en şiddetli anında Şam'dan Yezit'in öldüğü haberi alınınca Husayn b. Numeyr saldırıyı durdurarak Mekke kuşatmasını kaldırdı ve Abdullah b. Zübeyir'e kendileriyle birlikte Şam'a gelmesi hâlinde ona halife olarak biat etmeye hazır olduklarını bildirdi.⁴³ Ancak Abdullah, onun teklifini reddederek Mekke'den ayrılmayacağını, halifeliğini burada sürdüreceğini söyledi. Suriye askerleri bunun üzerine Mekke'yi terk ederek başkente geri döndüler.⁴⁴ Ancak yolda zaman zaman özellikle de Medine taraflarında saldırılara maruz kaldılar.⁴⁵

Bu gelişme, Abdullah b. Zübeyir'in bir süre daha halifelik yapmasına (toplamda 9 yıl) imkân verdi.⁴⁶ Üç sene yedi

40 İbn Kuteybe, 328.

41 Mesudi, III, 53.

42 Dineveri 333

43 Dineveri 332.

44 Dineveri, 333.

45 İbn Kuteybe, 310.

46 İbn Hayyat, 219.

ay devam eden Yezit b. Muaviye'nin halifeligi ani ölümüyle sona erdi.⁴⁷

Yezit b. Muaviye'nin ölüm haberi gelip de İbn Zübeyir insanları kendisine biat etmeye davet edince, İbn Abbas'ı ve Hz. Hüseyin'in kardeşi Muhammed b. Hanefiyye'yi de biate davet etti. Ancak onlar biat etmekten kaçındılar ve şöyle dediler: "İnsanlar senin etrafında birleşip sana tabi olduklarında o zaman sana biat ederiz." İbn Zübeyir, bazen onlara tebessüm ediyor, bazen yumuşak davranıyor, bazen de onlara sert davranıyordu. İbn Abbas onun baskısından Taife gitmek zorunda kaldı. Bir zaman sonra Haşimilerle aralarında sataşmalar meydana geldi. Hatta bu sertlik o dereceye vardı ki ondan hem kendileri hem de yanlarındaki kadınları ve çocukları çok korkar oldular. Çünkü artık iş eziyet boyutlarına varmıştı. Nitekim İbn Zübeyir, Haşimilerin lideri ve Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefiyye'yi aşağıladı, ayıpladı ve dahası ona sövdü. Ona ve Haşimoğullarına Mekke'deki vadilerinde (Şib'u Ebu Talib) kalmalarını emretti. Üzerlerine gözcüler dikti ve onlara, "Vallahi ya biat edeceksiniz ya da sizi ateşle yakacağım!" dedi. Onlar da canlarından endişe etmeye başladılar. Yani Hz. Peygamber'in boykot olayını yaşadığı mahallede torunları da aynı baskıyı İslamiyet sonrası yaşıyordu. Bununla da kalmadı. Muhammed b. Hanefiyye'yi hapsedti.⁴⁸ Süleym Ebu Amir dedi ki:

Muhammed b. Hanefiyye'yi zemzem kuyusu yanında hapsedilmiş olarak gördüm. Kimseyi yanına bırakmıyorlardı. "Vallahi ben gireceğim!" dedim ve yanına girdim. Ona, "Bu adamla aranda ne var, ne oluyor?" diye sordum." O da bana şunu söyledi: "İbn Zübeyir, beni kendisine biat etmeye davet etti. Ben ona, 'Ben Müslümanlardan biriyim; eğer onlar sana biat ederlerse ben de onlardan biri olurum' dedim. Ancak o, buna razı olmadı."⁴⁹

47 Dineveri, 309.

48 İbn Hayyat, 224.

49 İbn Sad, VII, 103.

Kabe'yi Kim Yaktı?

İslam tarihi kaynaklarının kahir ekseriyetinde ve günümüz çağdaş araştırmalarda sürekli olarak tekrarlanan ve artık reddedilmesi mümkün olmayan kesinleşmiş bir bilgi gibi addedilen bir anlayış var ki; o da bu kuşatma esnasında Kabe'yi Emevilerin yıktığı ve dahası yaktığıdır.⁵⁰ Bu bilgilendirmenin en hafifini klasik bir kaynağımızdan şöyle aktaralım: "İbn Zübeyir, mescidi kendisine bir korunma alanı edindi. İçinde çadırlar bulunuyordu. Şamlılardan biri Beni Cemh kapısını yaktı. Bu ateş yayıldı ve Kabe'nin kapısına ulaştı ve orayı yaktı."⁵¹ Bu bilgiye göre bile Kabe'yi yakmak maksadıyla ateşler falan atılmış değildir. Savunmacıları boşaltmak için kapının yakılması sonucu ateşin Kabe'ye sıçradığı zikredilmektedir.

Kaldı ki Kabe'yi Yezit'in ordusunun yaktığı şeklindeki kabul görmüş yanlışın tersine rivayetler de bulunmaktadır. Ancak bunlar hiç gündeme getirilmez ve özellikle Emevileri suçlayan türdeki algılar ve rivayetler öncelenir.

Şimdi bu rivayetlerden bazılarını aktaralım:

İbn Zübeyir'in askerlerinden biri Safa tepesi ile Rukn-i Haceru'l-Esved ve Rükni Yemani arasındaki çadırlardan birinde ateş yaktı. Mescid o zaman küçük ve şimdiki binasından daha dardı. Yanan ateşten bir kıvılcım uçarak o çadırı yaktı. Kabe o zaman bir sıra sac ağacı ile bir sıra taştan sıra halinde inşa edilmişti. O esnada rüzgar da esiyordu. Mescid-i Haram'ın dar oluşu sebebiyle rüzgar, yanan çadırın alevlerini Kabe'nin örtüsü üzerine sıçrattı. Kabe'nin örtüsü yandı. Onunla duvarlar arasındaki sac ağaçları da yandı.⁵²

Bu rivayete göre; Kabe'yi yakanlar Emevi ordusu değil tam tersine Kabe'yi savunan İbn Zübeyir taraftarlarıdır.

50 Belazûri, V, 299.

51 İbn Hayyat, 214.

52 Ezrakî, 205; Dineverî, 309.

Ancak işledikleri bu cürmü karşı tarafın üstüne atmaktan da çekinmemişlerdir. İşte rivayet; Ebu Avn dedi:

Kabe'nin yanmasına da biz sebebiyet verdik. Şöyle ki bizden biri -ki o Müslim b. Ebi Halife el-Müzhici idi- arkadaşlarıyla beraber Kabe'nin civarında kamıştan yaptıkları, kendilerine ait kulübeler içinde ateş yakıyorlardı. Müslim, okunun demiri üzerinde bir miktar ateş alıp başka bir yere götürmek isterken rüzgarın ateşten kopardığı bir kıvılcım Kabe'nin örtülerine isabet etti. Kabe ateş aldı. Ateş Kabe duvarlarındaki ahşaba da isabet etti. Biz onlara (Yezit'in ordusuna): "Bu sizin işinizdir, Beytullah'a neft yağıyla ateş attınız," dedik. Onlar da bunu inkar ettiler, dedi."⁵³

Kabe yandığı gün annemle Mekke'ye gitmiştik. Ateş ona sıçramıştı. Kabe'nin üzerinde ipek örtüsü yoktu. Rük'n kısmı simsiyahtı ve üç yerinde çatlaklar vardı. Kabe'ye ne oldu diye sordum. Abdullah b. ez-Zübeyir'in adamlarından birini işaret ederek: "Bu adam sebep oldu. Mızrağının ucuyla ateşten bir köz aldı ve rüzgarın etkisiyle Kabe'nin örtüsüne sıçradı ve Hacerülesved ile Rük'n-i Yemani arasındaki kısım yandı," dediler.⁵⁴

Kabe'nin etrafında ateş yakıyorlardı. Rüzgarın uçurduğu bir ateş kıvılcımı Kabe'ye isabet edip örtülerini yaktı. Kabe'nin duvarlarında ve içinde bulunan kereste de ateşlenerek tamamen yandı. Kabe yandığı gün babamla oraya gelmiştim. Kabe'nin ahşap kısmının ateş aldığını ve bu ateşin bütün Kabe'yi sardığını, yanma neticesinde Kabe'nin çıplak bir hâle geldiğini ve Hacerülesved'in simsiyah olduğunu gördüm. "Kabe'ye ne oldu?" diye sordum. İbn Zübeyir'in adamlarından birisini işaret ederek: "Bu adam Kabe'nin yanmasına sebep oldu. Eline bir okun ucunda ateş aldı, rüzgar o ateşi uçurup Rük'n-i Yemani ile Rük'n-i Hacerülesved arasındaki Kabe'nin örtülerine isabet etti. Dolayısıyla Kabe yandı," dediler.⁵⁵

53 Ezraki, 201.

54 Taberî, V, 499.

55 Ezraki, 201-202.

Abdullah b. Zübeyir ile Mekke'de bulunan ihtiyar bir kadın bana haber verdi. Ona: "Bana Kabe'nin nasıl yandığını anlat," dedim. O da bana şöyle anlattı: "Mescid-i Haram'ın içinde birçok çadır vardı. O çadırların birinden bir parça ateş uçarak diğer çadırları yaktı. Mescit bu sebeple ateşler içinde kaldı, ateş nihayet Beytullah'ı da sardı."⁵⁶

Bu rivayetlere rağmen olay tamamen tersine anlatılmış ve bir kabul sağlatılmıştır. Sonuçta insanlar da Kabe'yi Yezit'in ordusunun yaktığına kani olmuşlardır. Bu olay bile sadece bize şunu gösteriyor ki; tarih boyunca suçlular suçsuz, suçsuzlar suçlu olarak gösterilebilmiştir. Ancak şöyle bir realite de vardır ki "gerçeğin er geç ortaya çıkma gibi bir huyu vardır."

Tevvabun

Kerbela olayından sonra Müslümanların özellikle de Iraklıların öfkesi doruk noktasına ulaşmıştı. Özellikle Hz. Hüseyin'e söz verip Kufe'ye getirttikten sonra onu yalnız bırakarak katledilmesine sebep olan kimseler, bir araya toplanıp pişmanlıklarını dile getirdiler ve tövbe ettiler. Bunlara "tövbe edenler" anlamında "Tevvabun" denildi. Bu grup, Kur'an'daki: "*O hâlde sizleri yaratana tövbe ediniz ve bunun için nefislerinizi öldürünüz*"⁵⁷ ayetini temel alarak yola düştüler. Hedefleri Hz. Hüseyin'in katillerinden intikam almaktı. Liderleri Süleyman b. Surat adlı bir sahabi idi ve bu ismi ona Hz. Peygamber vermişti. 93 yaşındayken Tevvabun hareketinin başında savaş ortamında öldürüldü.⁵⁸

Süleyman b. Surat'ın ilk toplantılarındaki duygulu konuşması onların hâlet-i ruhiyelerini göstermesi açısından dikkate değerdir:

56 Ezraki, 203.

57 Bakara, 54.

58 İbn Sad, VIII, 133.

Yaşamının güçleştiği ve belaların büyüdüğü bu zamana kadar tehir edilmiş olmamızın bizim için daha hayırlı olmadığından endişe ediyorum. Peygamberimizin ehl-i beytinin gelmesi için boynumuzu uzattık; onlara yardım sözü verdik ve bize gelmeleri için onları teşvik ettik. Bize geldiklerinde gevşedik, aciz kaldık, münafıklık yaptık ve beklemeye geçtik. Sonunda Peygamberimizin evladı, sülalesi ve canından olan bazı çocukları öldürüldüler. Fasıklar onları oklarına hedef ve mızrakları için vahşi hayvan hükmüne koydular.

Kardeşlerim! Onu öldürenlerin kanlarını akıtmadan ve onları helak etmeden eşlerimize ve çocuklarımıza dönmeyelim. Sakın ölümden korkmayın. Vallahi kim ölümden korkmuş ise zelil olmuştur. Tıpkı Beni İsrail'in, *"Sizler, buzağıyı ilah edinmekle kendinize yazık ettiniz. Gelin yaratıcınıza tövbe edin de nefislerinizi öldürün (kendinizi düzeltin). Bu, Yaratıcınız katında sizin için daha iyidir. Böylece Allah da onların tövbesini kabul etti"*⁵⁹ ayetine muhatap olan tevbeciler gibi olun. Vallahi [bu hitaba mazhar olanlar], öldürülmeye sabretmekten başka onları kurtaracak bir şeyin olmadığını anladıkları zaman hemen sefere çıkmak için diz çöktüler ve [razı olduklarını göstermek için] boyunlarını uzattılar. Beni İsrail'in davet edildikleri bir şeye sizler davet edilseniz ne yaparsınız? Kılıçları bileyin, mızrakları bir araya getirin ve düşmanınız için elinizden gelen gücü hazırlayın.⁶⁰

Hız. Hüseyin'i yalnız bıraktıkları için kendilerini de suçlu gördüklerinden dolayı bunu telafi etmek amacıyla 65/684'de hedeflerine koydukları Ubeydullah b. Ziyad'ı öldürmek üzere Şam'a doğru yürüdüler.⁶¹ Yolda Hz. Hüseyin'in kabrini ziyaret edip ağladılar. Böylece Şia tarafından âdet hâline getirilen Kerbela ziyaretlerinin ilki gerçekleşmiş oldu. Nihayet Şam'dan gelen Emevi ordusu ile Aynulverde'de karşılaştılar. Otuz bin kişilik⁶² Ubeydullah b. Ziyad

59 Bakara, 54.

60 Belazuri, VI, 365.

61 Bahattin Varol, *Ehl-i Beyt Nesli*, Konya 2004, 185.

62 Bazı rivayetlerde sayı 60 bin olarak aktarılır, İbn Hayyat, 224.

komutasındaki orduyla savaştılar, kahramanca direndiler, fakat sonunda mağlup oldular ve çoğunluğu katledildi.⁶³

Sonuçta Kerbela Vakası'ndan sonra Hüseyin b. Ali'nin kanını talep adına ortaya çıkan Tevvabun Hareketi pek çok acı hatıralarla birlikte tarihteki yerini almıştır.⁶⁴ Tevvabun grubunu Şia kitlesinin ilk ve samimi insanları olarak değerlendirmek gerekir.⁶⁵

Muhtar es-Sekafi

Kerbela olayı özellikle Kufe toplumunu çok sarsmıştı. Olayların bu yöne gideceği ve bu felaketlerin yaşanabileceği âdeta hesaplanmamıştı. Kufe toplumunun derinliklerine tesir eden bu facia, ilk olarak Tevvabun hareketiyle âdeta deşarj olmak istedi. Ancak ne yazık ki Tevvabun hareketinin de kanlı bir şekilde bastırılması ve 4 bin kadar samimi Kufelinin katledilmesi ile âdeta yaraya tuz basılmış oldu.

Yezit'in ölümü ve Şam'daki iktidar kavgaları sırasında Kufeliler de fırsattan istifade isyan ettiler ve başlarına ilginç bir şekilde bir kısım Kufelinin de etkisiyle Kerbela'daki Hz. Hüseyin'i öldüren ordunun komutanı Ömer b. Sad'ı lider ilan ettiler. Onun bu işe zorlandığını düşünmüş olmaları ve babası Sad b. Ebi Vakkas eski Kufe valisiydi ve ondan memnun kalmışlardı. Daha sonra İbn Zübeyr'e biat etmek istediler.⁶⁶ Bu süreçte Emevi valisi İbn Ziyad kadın kılığına girerek Kufe'den zorluklar içinde kaçabildi.⁶⁷

Kufeliler artık art arda gerçekleşen bu iki acının intikamını almak için kim önlerine düşerse peşine takılacak noktadaydılar. Onlara önderlik edenin âdeta kimliği

63 Yakubi, II, 173.

64 Hasan Onat, *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, Ankara 1993, 88.

65 Ağırakça Ahmet, *Emeviler Döneminde Kıyamlar*, İstanbul, 1992, 208.

66 İbn Kuteybe, 324.

67 Dineveri, 348.

ve neci olduğu bile önemli değildi. Çünkü artık hisleriyle hareket edecek noktaya gelmişlerdi. İşte bu hassas süreci Muhtar ismindeki bir istismarcı,⁶⁸ iyi değerlendirdi.⁶⁹

Şia'ya göre bir kahraman olan Muhtar es-Sekafi, Taifli olup, liderlik arzusu ile değişik şeyler denemişti. Hz. Hasan'ın Medain valisinin yeğeni olan Muhtar es-Sekafi, sonraki yıllarda menfaati gereği Hz. Ali'nin taraftarı görünüp onları sömürerek lider olmak isteyen biri olsa da şu aktaracağımız olay bile onun liderlik ve menfaat için neler yapabileceğinin göstergesi olarak yeterdir: "Muhtar, Medain valisi olan amcasına⁷⁰ o sırada yanlarında olan ve Muaviye'ye karşı aciz düşmüş olan Hz. Hasan'ı esir edip öldürerek kafasını Muaviye'ye satmayı teklif etmiştir."⁷¹

Müslim b. Akil, Hz. Hüseyin adına harekete geçtiğinde onun yanında bulunuyordu. Bir ara Mekke'de emirliğini ilan eden Abdullah b. Zübeyir'in yanında bulunmak istese de İbn Zübeyir tarafından ihtirası fark edilmiş ve bu isteği kabul görmeyince derhal karşı safta yer almıştı.⁷² Yani o Hz. Ali'nin nesli için çalışan biri olmaktan öte, siyasi ikbal

68 Muhtar, iktidarı için her şeyi istismar etmeyi göze almıştır. Hz. Ali'nin taraftarlarını etrafında toplayabilmek için Hz. Ali'nin kürsüsü dediği bir iskemleyi ortaya koyuyor ve bununla halkı kandırmaya çalışıyordu; "Muhtar ölünceye kadar o kürsüye sahip çıktı ve onu sakladı. Muhtar'ın ashabı kürsünün üzerine abanıp, "Bu tıpkı, içinde Sekine bulunan Musa'nın Tabut'u mesabesindedir" diyorlardı. Hatta onunla yağmur duasına çıkıyor ve onunla zafer kazanmayı diliyorlardı. Bir iş yapacakları zaman onu önlerine koyuyorlardı. İbn Ömer'e (ra), "Muhtar, Ali'nin kürsüsüne dayanıyor. Onu beyaz bir katırın üzerine bağlayıp, etrafını atlas kumaşla çeviriyor. Ashabı onu tavaf edip onunla yağmur duasına çıkıyor, muzaffer olma dileğinde bulunuyorlar" denildi. Bunun üzerine İbn Ömer, "O nerede, Ezd'in Cündeb'leri nerede? Onlardan hiçbirisi bunun gibi akrepleşemez" dedi". Belazüri, VI, 413.

69 Onun hakkındaki nübüvvet iddiaları çok doğru olmasa gerektir. O, daha çok Hz. Hüseyin'in davasının istismarcısı olarak ortaya çıkmış biridir. Bkz. Şaban Öz, *Sahabe Sonrası İktidar Mücadelesi*, Ankara 2011, 425.

70 Belazüri, III, 283.

71 İbn Sad, VI, 372; Belazüri, III, 283.

72 Detay için bkz. Mehmet Azımlı, *Hz. Ali Nesli'nin İsyanları*, Konya 2013, 67.

için her şeyi yapabilecek kapasitede olduğunu bu olay ve sonraki yıllardaki yapısı ve icraatları da doğrular vaziyettedir. Onun için hak ve ölçü yoktur. Kim kendisine paye verirse onu savunan biridir.

Muhtar, Tevvabun Hareketi'ne katılan ve katledilenlerin yakınlarını ve Şiileri toplayarak, kendisinin Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefiyye adına hareket ettiğini bildirerek onları ikna etti. Dahası bir uydurma mektup yazarak bunun Hz. Hüseyin'in kardeşi Muhammed b. Hanefiyye'den geldiğini yalancı şahitler ayarlayarak halka ve Kufe'de etkin bir komutan olan Şii İbrahim el-Eşter'e okuttu ve mektupta; "Bismillahirrahmanirrahim, Muhammed b. Ali'den İbrahim el-Eşter'e. Muhtar b. Ebu Ubeyd, Hüseyin'in kanını talep ediyor. Bu konuda ona yardım et, destek çık ki Allah sana dünyanın sevabını ve ahiretin güzel sevabını versin" diyordu.⁷³

Acılar içindeki ve intikam hırsıyla yanan bu insanlar, nihayet onunla birleşerek 67/684'te İbn Zübeyir'in elindeki Kufe'yi ele geçirdiler.⁷⁴ Muhtar, kendini Kufelilere kabullendirebilmek için ve davasında ne kadar samimi olduğunu ispat adına ilk yaptığı işlerden biri⁷⁵ Ömer b. Sad ve oğlunu öldürmek oldu.⁷⁶ Dahası onların cesetlerini de yaktırttı. Rivayet aynen şöyledir: "Hüseyin'in başına gelenler sebebiyle ilk kez öldürülen Ömer b. Sad idi. Onu ve iki oğlunu gördüm; boyunları vurulmuş, tahtanın üzerine konmuş ve ateşe verilmişlerdi."⁷⁷ Bununla da kalmadı; halkın Kerbela intikamını ortaya koymak adına Kerbela'ya savaşmaya gidenleri öldürttü ve bin işçi ayarlayarak evlerini yıktırttı.⁷⁸

73 Dineveri, 355.

74 Muhammed Erşit Ukayli, *eş-Şia*, Amman, 1980, 78.

75 İbn Kuteybe, 326.

76 İbn Sad, VII, 176.

77 İbn Sad, VI, 464.

78 Dineveri, 358.

Onun için liderliği önemliydi ve Kufelilerle arasındaki savaşta aldığı esirlerin birer birer boyunlarını vurmaya başladığında esirler içindeki uyanık biri olan Süraka el-Bariki'ye sıra gelince Muhtar'a hitaben: "Ey Emir! Eğer siz bizimle savaşan kimseler olsaydınız, bizi öldürmeyi istemezsiniz," dedi. Muhtar: "Peki sizinle çarpışanlar kimdi?" deyince Süraka: "Kır atlara binmiş beyaz yüzlü insanlar!" dedi. Muhtar: "Bunlar meleklerdir, yazıklar olsun sana, şayet sen onları görmüşsen, seni onlara bağışlayacağım," dedi ve sonra onu salıverdi. Bu yalanla kurtulan Süraka, Basra'ya kaçtı.⁷⁹ Muhtar da onun yalan söylediğini biliyordu. Ancak meleklerin onu desteklediğinin halk içinde yayılması daha önemliydi.

Muhtar, daha sonra Kufe'den İbrahim el-Eşter komutasında kurduğu orduyla, Emevilerin Şam'dan gelen ordusunu yenmiş ve ordu komutanı olan Hz. Hüseyin'in katili, eski Kufe valisi Ubeydullah b. Ziyad'⁸⁰ ve Mekke'yi kuşatan Husayn b. Numeyr'i öldürmüştür.⁸¹ Bu olay, Şiilerin tam olarak Muhtar'ın etrafında toplanmasını sağlamıştır.⁸²

Muhtar bu özgüvenle ordusunu Cezire bölgesini ele geçirmek üzere göndermiştir. İşte bu onun yaptığı en büyük hata olmuştur. Çünkü Kufe'de korunmasız kaldığı sırada Hicaz'da emirliğini ilan etmiş olan Abdullah b. Zübeyir, kardeşi Musab b. Zübeyir'i Kufe'ye göndererek askeri ve koruması olmayan Muhtar'ı öldürtmüştür.⁸³ Bununla da kalmamış Muhtar'ın yandaşı olarak esir aldığı 8 bin kişiyi de öldürmüştür. Muhtar'ın başı Mekke'ye İbn Zübeyir'e gönderilmiştir.⁸⁴ Böylece Hz. Hüseyin'in intikamı adına yola çıkan ikinci hareket de bastırılmış oldu.

79 Dineveri 368.

80 Dineveri, 361.

81 İbn Kuteybe, 326.

82 Yakubi, II, 176.

83 Belazûri, VI, 441.

84 İbn Kuteybe, 327.

Zeyd b. Ali

Emeviler döneminde Hz. Hüseyin'in isyanının tetiklediği Şii isyanların biri de yaklaşık yarım asırdan fazla bir duraklamadan sonra Emevilerin son zamanlarında Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd b. Ali ve onun oğlu Yahya ayaklanmalarıyla tekrar kendini gösterdi. Kerbela faciasından yaşı küçük olduğu için öldürülmekten kurtulan Hz. Hüseyin'in oğlu Zeyne'l-Abidin lakablı Ali b. Hüseyin, Medine'de siyasetten uzak bir hayat yaşadı. Kerbela'yı görmüştü ve bu tecrübeyle ömür boyu kimseye karışmadan sessiz bir hayat sürdü.

Onun iki oğlu meşhur oldu. Büyük oğlu Muhammed Bakır ki bazı Şii fırkalar tarafından 12 imam silsilesinin beşinci imamı olarak günümüzde hâlâ kabul edilmektedir. Zeyne'l-Abidin'in küçük oğlu Zeyd b. Ali ise günümüzdeki Zeydilik mezhebinin imamı olarak hâlen kabul görmektedir.

Zeyd b. Ali de babası gibi Medine'ye çekilip kendini ilme vermiş, bu arada ilim öğrenmek için Kufe'ye ve Şam'a da gidip geliyordu. Ancak, özellikle Şam'a geldiğinde Emevi halifesi Hişam b. Abdülmelik tarafından dedesi Hüseyin'e yapılan hakaretlere dayanamıyordu. Bu arada maddi sıkıntılar da yaşıyordu. En son geldiğinde Şam'da halifeden para istese de Hişam'dan asık surat ve hakaretler gördü. Onuru zedelenmişti. Çıkışta "ancak zelil kişi hayatı sever" diye söylendi.⁸⁵ Bu durum onun isyana hazır bir psikolojide bulunduğunu göstermektedir.

Halife Hişam b. Abdülmelik'in yaptığı bu tahrikler ve nihayet Kufelilerin kendisine biat etmek istemelerine güvenerek, 122/740'da ayaklandı. Halbuki tam hazırlanamamıştı. Kendisine kırk bin kişinin biat ettiği belirtilse de

85 İbn Sad, VII, 332.

Kufeliler her zaman yaptıkları sözden cayma hareketini yapabiliirdi ve nitekim yaptılar. Hişam'ın Irak valisi Yusuf b. Ömer'le tutuştuğu savaş sırasında Kufeliler, dedesi Hz. Hüseyin'e yaptıkları gibi Zeyd'i terk ettiler. Bu savaşta Zeyd şehit oldu, ordusu dağıldı. Başs kesilerek Dımaşk'a götürüldü ve Dımaşk kapısına asıldı. Dahası gizlice defnedilmesine rağmen cesedinin yeri tespit edildi, mezardan çıkarılarak asıldıktan⁸⁶ sonra yakılarak külleri Fırat Nehri'ne savruldu. Hişam, bu olaya çok üzüldü, "keşke para ile razı edebilseydim" dedi.⁸⁷

Şam'da teşhir edilen başs daha sonra Medine'ye yollandı. Bir gün bir gece de Hz. Peygamber'in kabri yanında asılı kaldı. Daha sonra teşhir edilmek üzere Mısır'a gönderildi. Bir grup Mısırlı onu teşhir yerinden kaçırarak defnetti.⁸⁸ Bu olaydan yaklaşık on sene sonra patlak veren Şii karakterli Abbasi isyanıyla, Emeviler tarih sahnesinden silindiler.⁸⁹ Sonuçta Kerbela olayının esasen Emevileri yıkan en önemli olaylardan biri olduğunu söylersek abartmış olmayız.

86 İbn Sad, VII, 333.

87 Taberi, IV, 193.

88 Saffet Köse, Zeyd b. Ali, *DİA*.

89 Bkz. İsa Doğan, *İmam Zeyd b. Ali*, Ankara 2009.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdülaziz b. Ahmed, *Muaviye b. Ebi Süfyan Mudafaası*, çev. Necmi Sarı, İstanbul 2010.
- Ağırakça Ahmet, *Emeviler Döneminde Kuyamlar*, İstanbul, 1992.
- Algül Hüseyin, "Ebu Eyyub el-Ensari, DİA.
- Algül Hüseyin, *Kerbela*, İstanbul 2009.
- Alusi, *Buluğu'l-Ereb*, byy, trz.
- Apak Adem, *Emeviler Dönemi*, İstanbul 2008.
- Azimli Mehmet, *Dört Halifeyi Farklı Okumak-3, Hz. Osman*, Ankara 2017.
- Azimli Mehmet, *Hz. Ali Nesli'nin İsyanları*, Konya 2013.
- Belazüri, *Ensabü'l-Eşraf*, Beyrut 1996.
- Cahız, "Beni Ümeyye Risalesi", *İdeolojik Tarih Okumaları*, çev. İrfan Aycan, Ankara 1968.
- Demircan Adnan, "Ehl-i Sünnet Alimlerinin Kerbela Olayına Bakışı", *Marife*, Bahar, 2010.
- Demircan Adnan, *İslam Tarihinin İlk Asrında İktidar Mücadelesi*, İstanbul 2014.
- Demircan Adnan, *Kerbela*, İstanbul, 2014.
- Dineveri, *el-Ahbaru't-Tıval*, çev. Zekeriya Akman, Hüseyin Siyabend Aytemür, Ankara 2017.
- Diyyarbekri, *el-Hamis*, Beyrut trz.
- Doğan İsa, *İmam Zeyd b. Ali*, Ankara 2009.
- Duri Abdülaziz, *İlk Dönem İslam Tarihi*, çev. Hayrettin Yücesoy, İstanbul 1991.
- Ebu Mihnef, *Maktelu'l-Hüseyin*, byy. trz.
- Ebu Yusuf, *Kitabu'l-Harac*, çev. Ali Özek, İstanbul 1973.
- Ezraki, *Ahbaru Mekke*, çev. Yunus Vehbi Yavuz, Ankara 2017.
- Güneş Hüseyin, *İbnü'l-Hanefiyye*, Mardin 2018.
- İbn Abdirabbih, *el-İkdü'l-Ferit*, Beyrut 1983.
- İbn Asakir, *Tarihu Medineti Dumeşk*, Beyrut 1996.
- İbn Hacer, *el-İsabe*, çev. Naim Erdoğan, Hüseyin mad.
- İbn Haldun, *Mukaddime*, çev. Zakir Kadiri Ugan, İstanbul 1989.

- İbn Hayyat, *et-Tarih*, çev. Ömer Sabuncu, Mahmut Sabuncu, Ankara 2019.
- İbn Hibban, *es-Siretü'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa*, çev. Harun Bekiroğlu, Ankara 2017.
- İbn Hişam; *es-Siretü'n-Nebeviyye*, Beyrut 1994.
- İbn Kayyım el-Cevziyye, *İ'lamu'l Muvakkiin*, Beyrut 1997.
- İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Beyrut 2005.
- İbn Kuteybe, *el-İmame ve's-Siyase*, çev. Cemalettin Saylık, Ankara 2017.
- İbn Sad, *Tabakat*, çev. Heyet, İstanbul 2014.
- İbn Şebbe, *Tarihu'l-Medinetu'l-Münevvera*, byy., trz.
- İbn Tiktaka, *el-Fahri*, çev. Ramazan Şeşen, Ankara 2016.
- İbnü'l-Arabi (Kadı Ebu Bekir), *el-Avasım mine'l-Kavasım*, Beyrut 1987.
- İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, Beyrut 1987.
- İbnü'l-Esir, *Usdu'l-Ğabe*, "Kudame b. Mazun" mad.
- İslamoğlu Mustafa, *İmamlar ve Sultanlar*, İstanbul 1990.
- Juynboll, *Hadis Tarihinin Yeniden İnşası*, çev. Salih Özer, Ankara 2020.
- Katip Çelebi, *Mizanü'l-Hak*, haz. Orhan Şaik Gökyay, İstanbul 2008.
- Kılıç Ünal, *Yezid b. Muaviye*, İstanbul 2001.
- Köksal M. Asım, *İslam Tarihi*, İstanbul 1987.
- Köse Saffet, Zeyd b. Ali, *DİA*.
- Küleyni, *Kafl*, Beyrut 1401.
- Mesudi, *et-Tenbih ve'l-İşraf*, çev. Mithat Eser, Ankara 2020.
- Mesudi, *Mürucü'z-Zeheb*, Beyrut 1996.
- Muhammed Erşit Ukayli, *eş-Şia*, Amman, 1980.
- Muhammed Suheyl Takkuş, *Emevi Devleti Tarihi*, çev. Mücahit Yüksel, Konya 2016.
- Onat Hasan, *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, Ankara 1993.
- Önkal Ahmet, "İslam Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi", *Marife*, yıl. 5, sayı. 1, Bahar 2005
- Öz Şaban, *Sahabe Sonrası İktidar Mücadelesi*, Ankara 2011.
- Sallabi Muhammed, *Emeviler Dönemi*, çev. Harun Ünal, İstanbul 2006.

Suyuti, *Tarihu'l-Hulefa*, Mısır 1952.

Şerif Razi, *Nehcu'l-Belağa*, haz. Adnan Demircan, İstanbul 2007.

Şahin Hanefi, *Şiilerin Gözüyle Sünniler*, İstanbul 2016.

Şahin Hamdi, *Emeviler ve Emevi Devleti*, çev. Kasım Koç, İstanbul 2019.

Taberi, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mulük*, Beyrut 2008.

Theophanes, *The Chronicle of Theophanes*, İng. çev. Harry Turtledove, USA: University of Pennsylvania Press Philadelphia, 1982.

Varol Bahattin, *Ehl-i Beyt Nesli*, Konya 2004.

Yakubi, *Tarihu'l-Yakubi*, Beyrut 1960.

Yiğit İsmail, *Emeviler*, Ankara 2016.

Zehebi, *Siyeru Alami'n-Nubela*, Beyrut 1990.

DİZİN

A

Abbasiler 10, 14, 16, 25, 31, 95, 108
Abdullah b. Abbas 44, 53
Abdullah b. Ali Dımaşk 27
Abdullah b. Cafer 23, 54
Abdullah b. ez-Zübeyir 114
Abdullah b. Hanzale 96
Abdullah b. Muti 28, 57, 99, 100, 108
Abdullah b. Ömer 39, 40, 43, 44, 55
Abdullah b. Selam 103, 106
Abdullah b. Zübeyir 39, 40, 43, 44, 46, 62, 102, 109, 110, 111, 115, 118, 120
Abdurrahman b. Ebi Bekir 39, 40
Abdurrahman b. Haris 58
Abdûlmelik b. Mervan 101
Abdûlmuttaliboğulları 49
Ahnef b. Kays 38, 60
Ahzab, 14. ayet 106
Aişe (Hz.) 31, 81, 109
akrabalık 23, 90, 92, 93
Ali (Hz.) 13, 15, 16, 17, 18, 28, 34, 49, 63, 65, 78, 79, 87, 90, 92, 93, 105, 108, 112, 118, 119
Ali-Muaviye mücadelesi 9
Ali Şiası 65
Amir b. Mes'ud el-Cumahi 43
Amorion (Ammuriye) 36
Amr b. Abdurrahman b. Hişam el-Mahzumi 61
Amr b. el-Hamik 22

Amr b. Said 48, 54, 66, 67
Amr b. Zübeyir 110
Amre bt. Abdurrahman 62
Antakya 35
asabiyet 42
atıyye 17, 71, 100
av 26, 30, 32, 96, 110
Aynulverde 116
Ayyaş b. Rebia 60

B

Bağdat 10
Baki Mezarlığı 20, 77
Ba'lebek 35
Basra 38, 71, 74, 120
Batnu'l-Akik 62
Bedevi 25
Bedir 17, 98, 105, 106
Bekriyye 16, 17
Belazûri 26, 43, 72
Beni Cemh kapısı 113
Beni Ümeyye 19
Benu Hanife 49
Beyda mevkii 109
Beytullah 114, 115
biat 21, 30, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 56, 62, 64, 68, 72, 96, 102, 105, 109, 111, 112, 117, 121
Bizans 36, 39
Buas 31
Büveyhiler 10

C
Cabir b. Abdullah 61, 76
Cafer 54

Cafer-i Tayyar 54
 Cahiliyye 20
 Cebel-i Ebi Kubeys 111
 Cebrail 79, 81, 82, 83
 cebriyeci 66, 85
 cemaat 56, 66, 99
 Cemel 32
 cenaze namazı 24
 Cezire bölgesi 120
 cinler 83
 cinlerin ağıt yakması 79

D

devlet başkanı 32, 88, 95, 105,
 108
 devlet başkanlığı 33
 Dımaşk 24, 27, 122
 dinsiz topluluk 105
 Dört Halife 17, 80

E

Ebu Bekir (Hz.) 17, 31, 40
 Ebu Eyyub el-Ensari 35, 36
 Ebu Hüreyre 20
 Ebu Mihnef 10
 Ebu Said el-Hudri 57, 76
 Ebu Seleme b. Abdurrahman 62
 Ebu Taliboğulları 41
 Ebu Vakıd el-Leysi 61
 Ebva köyü 56
 Ehl-i Bedir 17
 Ehl-i Beyt 14, 17, 23, 54, 77, 87
 Emevi devleti 42
 Emevi düşmanlığı 10, 20, 45
 Emeviler 20, 23, 37, 42, 57, 63,
 64, 65, 89, 95, 96, 101,
 103, 109, 110, 111, 113,
 121, 122
 Emevileri kötüleme 16, 108
 Emevi saltanatı 80

Enes b. Malik 76
 Ensar 98, 99, 100, 103, 105
 Eyyub b. Beşir 103

F

Fadail 16
 Fatıma (Hz.) 13, 79
 Fatımiler 10
 Ferezdak 67
 Fezail 15
 Fırat Nehri 122
 fitne 21, 56, 99

G

ganimet 17
 Gatafan kabilesi 101

H

hac emirliği 34, 37
 Hacerülesved 113, 114
 hadis uydurma 16
 Haliç 35, 36
 Halid b. As 44, 60
 Halid b. Yezit 94
 Hamza 105
 Hani b. Urve 68, 69, 70
 Harb ismi 13
 Hariciler 99
 Haris b. Halid 60
 Harisoğulları 104
 Harre 26, 28, 30, 32, 99, 100,
 102, 103, 104, 105, 106,
 107
 Hasan (Hz.) 13, 17, 18, 19, 20,
 21, 23, 24, 38, 49, 63, 65,
 76, 79, 80, 118
 Haşimi düşmanlığı 20
 Haşimi-Emevi gerginliği 20
 Haşımoğulları 19, 23, 51, 87,
 105, 112

Haveli 85
 Hemezan 70
 Hemmam b. Kubeysa en-Nemiri 30
 hendek 102
 Hendek Harbi 106
 Hilfu'l-Fudul 20
 Hicaz 38, 62, 63
 Hicaz bölgesi 39, 40
 Hicazlılar 58, 111
 hilafet 53, 93, 108
 Hind'in oğlu 20
 Hişam b. Abdülmelik 121
 Horasan 33
 Hucr b. Adiy 20, 29
 Humeyni 79
 Husayn b. Numeyr 110, 111, 120
 hutbe 40
 Huvvarin 24
 Hür b. Yezit et-Temimi 73, 74
 Hüseyinî 10, 80

I-İ

Irak 7, 21, 34, 37, 38, 42, 49, 53, 54, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 76, 79, 81, 82, 88, 92, 122
 Iraklılar 21, 42, 52, 59, 65, 76, 115
 İbn Abbas 13, 35, 43, 44, 51, 52, 53, 87, 106, 112
 İbn Ayyaş 60
 İbn Ebi'l-Hadid 16
 İbn Haldun 42
 İbn Hanzale 95, 96, 97, 98, 101, 102
 İbn Hayyat 102, 103
 İbn Hibban 69
 İbn Kuteybe 103

İbn Sad 7, 13, 46, 91
 İbnü'z-Zübeyir 104
 İbn Zebale 104
 İbn Ziyad 52, 62, 70, 71, 72, 74, 88, 89, 90, 91, 92, 117
 İbn Zübeyir 25, 30, 31, 35, 41, 46, 49, 52, 53, 56, 61, 62, 63, 92, 95, 97, 98, 99, 100, 103, 104, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 117, 118, 119, 120
 İbrahim el-Eşter 119, 120
 içki 26, 27, 28, 30, 31, 35, 37, 96, 97, 98, 108, 110
 içki ticareti 98
 İkrimeoğulları 62
 İran devrimi 10
 İsrailoğulları 26
 İstanbul Boğazı 36
 İstanbul muhasarası 34, 35
 isyanlar 95, 96

K

Ka'b 104
 Kabe 25, 26, 60, 63, 111, 113, 114, 115
 Kabe'yi yakma 113
 kader 86
 Kadı Ebu Bekir İbn Arabi 41
 Kadıköy 36
 Kadisiye 62
 kâfir 91, 108
 Karkazune 35
 Kayser 35, 39
 Kelb kabilesi 24
 Kerbela 7, 9, 10, 45, 49, 72, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 83, 86, 87, 89, 95, 96, 100, 103, 105, 115, 116, 117, 119, 121, 122

Kerbela törenleri 10
 Kerbelâ yası 10
 Kerbelâ ziyaretleri 116
 kervanın yağmalanması 67
 Kıbrıs 25
 Kinnesrin 27
 köle 32
 Kufe 20, 37, 38, 48, 49, 51, 53,
 54, 57, 58, 62, 63, 67, 68,
 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75,
 76, 77, 78, 85, 86, 87, 88,
 91, 115, 117, 119, 120,
 121
 Kufeliler 21, 49, 50, 57, 62, 63,
 64, 65, 67, 68, 70, 71, 86,
 87, 117, 119, 120, 121,
 122
 Kufe valiliği 37
 Kureyş 39, 46, 58, 60
 Kureyş hakimiyeti 98
 Kureyşliler 98
 Kuzey Afrika 25
 küfür 106

M
 Mahzumoğulları 58, 60
 maktel 78
 Maktel-i Hüseyin 78
 Malatya 36
 maymun 26, 27
 Medain 118
 Medine 14, 23, 28, 39, 43, 56,
 65, 95, 96, 99, 100, 101,
 103
 Medine direnişi 109
 Medineliler 28, 57, 96, 98, 100,
 101, 102
 Mekke 40, 43, 75, 95, 99, 100,
 103, 114
 Mekke fethi 14

Mekke kuşatması 110, 111
 mektuplar 68
 melekler 83, 120
 Melel 61
 Mercane 90
 Mervan 19, 21, 23, 96
 Mervan b. Hakem 39, 43
 Mescid-i Haram 111, 113, 115
 Mescid-i Nebevi 106
 Mesudi 97
 Meysun bt. Bahdal 24
 mezhep 10, 11
 Misver b. Mahreme 61
 Muaviye 8, 9, 18, 19, 20, 21, 22,
 23, 24, 25, 27, 28, 31, 33,
 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40,
 41, 42, 43, 44, 46, 48, 49,
 52, 56, 59, 64, 86, 87, 90,
 91, 98, 100, 110, 112,
 118
 Muğire b. Şube 37, 38
 Muhacir 98, 103
 Muhaffır b. Salebe 89
 Muhammed b. Eşas 69
 Muhammed b. Hanefiyye 28, 29,
 43, 49, 50, 51, 92, 93, 94,
 108, 109, 112, 119
 Muhammed el-Adevi 30
 Muhammet Bakır 121
 Muharrem 77
 Muhtar b. Ebu Ubeyd 119
 Muhtar es-Sekafi 117, 118
 Muhtar İsyanı 95
 Musab b. Zübeyir 120
 mushaf 58
 mühendis 24
 mü'min 54
 münafık 106, 108
 münafıklık 116
 müsle 22

Müslim b. Akil 68, 69, 70, 75, 87, 118
 Müslim b. Ebi Halife el-Müzhici 114
 Müslim b. Ukbe 30, 64, 69, 101, 102, 103, 107, 108, 110

N

Naile 24
 namaz 28, 30, 32, 96, 97, 110
 nebevi ihbar 104
 nebiz 26
 Numan b. Beşir 30, 71, 99, 100
 nübüvvet 80

O-Ö

Osman (Hz.) 9, 18, 24, 26, 33, 52, 58
 Ömer b. Abdurrahman 58
 Ömer b. Abdülaziz 27
 Ömer b. Sad 7, 69, 70, 71, 72, 74, 76, 77, 117, 119
 Ömer (Hz.) 17, 40, 55, 104

P

Peygamber (Hz.) 13, 14, 15, 16, 17, 19, 27, 31, 32, 35, 40, 50, 56, 57, 60, 64, 65, 77, 79, 82, 83, 86, 98, 102, 103, 104, 106, 112, 115, 122

R

Rahbe 82
 raks 27
 Ravza 106
 Re's-i Hüseyin 78
 resmî tarihçilik 10
 Rodos 25
 Rusafe 27
 Rûkn-i Yemani 113, 114

S-Ş

Sad b. Ebi Vakkas 69, 76, 117
 Sad b. Ubade 98
 Safa tepesi 113
 sahabe 18
 Said b. As 25, 66
 Said b. Müseyyeb 25, 61, 106
 Sakife toplantısı 98
 Sa'lebiyye 68
 saltanat 39, 80
 sarhoş 27
 Selem b. Ziyad 33
 Sıffin 32
 siyaset 11
 siyasi 7, 10, 33, 78
 siyasi hakimiyet 97
 Suriye 39
 Süfyan b. Avf 35
 Sükeyne 91, 92
 Süleyman b. Surat 115
 Süleym Ebu Amir 112
 Sümeyye 92
 sünnet 32
 Sünniler 7, 8, 9, 10, 11, 15, 45, 80, 81, 82, 85
 Süraka el-Bariki 120
 Şam 24, 27, 34, 38, 40, 42, 65, 67, 74, 75, 77, 78, 84, 85, 89, 95, 96, 99, 100, 101, 102, 103, 108, 110, 111, 116, 117, 120, 121, 122
 Şamlılar 34, 42, 59, 62, 99, 113
 şarap ticareti 22
 şarkı 26, 31
 şarkıcı 26
 Şia 16, 17, 19, 45, 78, 80, 81, 116, 117, 118
 Şib'u Ebu Talib 112
 Şii Büveyhiler 78
 Şii isyanları 121

Şiiler 8, 10, 11, 14, 15, 16, 37,
45, 65, 72, 77, 78, 103,
119, 120, 121, 122

şiiir 32

T

Taberi 10, 74, 99
tabiîn 25, 60, 61, 62
Taif 112, 118
takıyye 19
tefrika 66
Temim kabilesi 60
Tevvabun 10, 95, 115, 117, 119
Timur 28
Tirmizi 82
tövbe edenler 115
tuleka 47
Tuleka 98

U-Ü

Ubeyd Abd-i Sakif 22
Ubeydullah 24, 69, 70, 71, 72,
78, 82, 86, 88, 91, 116,
120
Ubeydullah b. Abbas 24
Ubeydullah b. Ziyad 69, 70, 71,
72, 82, 86, 91, 116, 120
uydurma rivayetler 14, 16, 79,
80
Uzeyb 62
Ümeyye b. Salt 32
Ümeyyeoğulları 54, 58, 67, 79

Ümmü Gülsüm bt. Abdullah 90
Ümmü'l-Fadl 13, 14
Ümmü Seleme 81

V

Vakısa 74
Velit b. Utbe 42, 46, 48

Y

Yahya 121
Yahya b. Said 66
Yemen 17, 52
Yezidi 10, 80
Yezit'e lanet okuma 10
yönetim 95, 97
Yusuf b. Ömer 122

Z

Zahr b. Kays 91
zemzem kuyusu 112
Zevi'l-Erham 17
Zeyd b. Ali 95, 121
Zeyd b. Ali İsyânı 95
Zeyd b. el-Erkam 76
Zeydilik mezhebi 121
Zeyne'l-Abidin 121
Zeynep bt. Ali 54, 90
zındık 108
Ziyad b. Ebih 33, 37
Zübale 68

Mehmet AZİMLİ

Farklı Okumak - Hüseyin & Yezit

Bu kitapta dünya tarihinin belki de en şanssız iki insanından bahsetmeye çalışacağız. Onların hayat hikâyesini okuyunca ve günümüze kadar yansıyan olumsuz etkilerini görünce insanın, "Keşke Hüseyin ve Yezit hiç yaşamasaydı!" diyesi geliyor. Günümüzde Suriye'de Sünni köylerinde "Ya Hüseyin" diye naralar atarak Sünni Müslüman kadınlara tecavüz edilirken, "Yezit" suçlamasıyla erkekler vahşice boğazlanırken, bu eylemler hangi din, vicdan ve insanlıkla izah edilebilir? Tarih boyunca Kerbela hadisesinin intikamı adına olaydan yüzlerce yıl sonra yaşamış yüz binlerce masumun kanının dökülmesi ne ile izah edilebilir?

Doğru bulduğu değerler uğrunda savaşarak ölen Hz. Hüseyin için bu kadar kıyametin koparılması, kesinlikle dinî ve insani değil, net bir şekilde siyasidir. Son 30 yılda Irak'ta ve son 10 yılda Suriye'de iki milyon insan katledilirken ağıt yakmayan insanların, 70 kişilik Hz. Hüseyin ve akrabalarının şehit olması üzerinden bunu dillendirip bu davayı devam ettirmeleri kesinlikle dinî olamaz veya en iyimser ifadeyle; bu din ise bunun adı "İslam" olamaz.

